

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS**

DOVYDAS DATENIS
Mediacijos magistro studijų programa

MEDIACIJOS STILIAI: LYGINAMOJI ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Rokas Uscila

Vilnius, 2023

TURINYS

ĮVADAS	3
1. MEDIACIJOS STILIAUS SAMPRATA, PASKIRTIS IR ĮTAKA MEDIACIJOS PROCESUI	8
1.1. Mediacijos stiliaus samprata	8
1.2. Mediacijos stiliaus įtaka mediacijos procesui.....	12
2. MEDIACIJOS STILIŲ ĮVAIROVĖ, JŲ KLASIFIKACIJA IR SKIRTINGŲ STILIŲ PALYGINIMAS: PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI	15
2.1. Mediacijos stilių įvairovė ir jų klasifikavimas	15
2.2. Skirtingų mediacijos stilių palyginimas: ypatumai, privalumai ir trūkumai.....	20
3. SKIRTINGŲ MEDIACIJOS STILIŲ PASIRINKIMO YPATUMAI IR JŲ TAIKYMO SPECIFIKA ŠEIMOS, NEMOKUMO IR VERSO GINČUOSE	48
3.1 Mediacijos stilių pasirinkimo ir taikymo ypatumai	48
3.2. Mediacijos stilių pasirinkimo ypatumai ir taikymo specifika šeimos, nemokumo ir verslo ginčuose.....	54
IŠVADOS	67
PASIŪLYMAI	69
LITERATŪROS SĄRAŠAS	70
ANOTACIJA	80
ANNOTATION	81
SANTRAUKA	82
SUMMARY	83

IVADAS

Tiriama problema. Ar praktinėje mediatoriaus veikloje, siekiant efektyvaus, mediacijos proceso, pakanka žinoti ir taikyti tik pagrindinius mediacijos stilius? Ar galima tą patį mediacijos stilių taikyti visuose ginčiuose? Kokie kriterijai daro įtaką mediacijos stiliaus pasirinkimui ir taikymui? Kokie mediacijos stiliai yra efektyviausi sprendžiant atskirų kategorijų, pavyzdžiui, šeimos, verslo ir nemokumo ginčus?

Baigiamojo darbo aktualumas. Pastaraisiais metais Lietuvoje mediacija¹, kaip alternatyvus ginčų sprendimų būdas², pasižymi intensyvia plėtra. Siekiant sudaryti platesnes mediacijos taikymo galimybes šalyje, 2019 m. sausio 1 dieną įsigaliojo ir imtas taikyti naujos redakcijos Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas³ (toliau darbe – Mediacijos įstatymas)⁴. Tais pačiais metais, kovo 1 d., išsiplėsta galimybė teisminę mediaciją taikyti ir administraciniuose ginčiuose.⁵ 2020 m. sausio 1 d. pradėta taikyti privalomoji mediacija šeimos ginčiuose⁶. Nuo 2021 m. sausio 1 d. sudarytos prielaidos taikyti neteisminę administracinių ginčų mediaciją.⁷ 2021 m. balandžio 22 d. priimtos Mediacijos įstatymo pataisos, kuriomis apribota galimybė taikyti privalomąją mediaciją sprendžiant šeimos ginčus, kai į teismą nori kreiptis smurtą artimoje aplinkoje patyręs asmuo, o kita ginčo šalis yra galimas smurtautojas.⁸ Atsižvelgiant į įstatymo leidėjo pastangas skatinti mediaciją, šio instituto taikymas Lietuvoje populiarėja. Pavyzdžiui, remiantis statistiniais duomenimis, 2018 m. buvo baigti 452 teisminės mediacijos procesai, kuriuose pasirašytos 218 taikos sutartys (48 proc.)⁹. 2019 m. baigti 533 teisminės mediacijos procesai, beveik pusėje jų, t. y. 47 proc. pasirašytos taikos sutartys.¹⁰ 2020 m. baigta 390 teisminės mediacijos procesų, 41 proc. jų pasirašytos taikos sutartys.¹¹ Be to, vadovaujantis bendromis bylų nagrinėjimo teismuose tendencijomis, nustatyta,

¹ Aut. past. Mediacija -tarptautinis žodis. Lietuvių kilmės žodis, atitinkantis mediacijos terminą - tarpininkavimas. Taigi, tarpininkavimas arba mediacija yra sinonimai.

² Tadas Milašius, „Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas“, *Teisė*, 63 (2007): 43.

³ „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, *Valstybės žinios*, 87-3462 (2008). (Nauja redakcija nuo 2019-01-01.)

⁴ Aut. past. Iki tol, nuo 2008 m. liepos 15 d. (su pakeitimais ir papildymais) taikytas Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas, „Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikomojo tarpininkavimo įstatymas“, *Valstybės žinios* 87,3462 (2008).

⁵ „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 2, 40, 44, 51, 56, 59, 67 ir 71 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 791 straipsniu įstatymas“, *TAR*, 2018-12-28, Nr. 21856.

⁶ „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2018 m. gruodžio 31 d. Nr. 1R-289 įsakymas dėl Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo įgyvendinimo“, *TAR*, 2018-12-31, Nr. 21997.

⁷ „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymas“, *TAR*, 2020-06-22, Nr. 13616.

⁸ „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo Nr. X-1702 20 ir 21 straipsnių pakeitimo įstatymas“, *TAR*, 2021-04-28, Nr. 8872.

⁹ „Lietuvos Teismai. Veiklos rezultatai 2018 m.“ 41-42, žiūrėta: 2021 spalio 18 d.

<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismu-veiklos-rezultatai-2018-m.-patikslinta.pdf>.

¹⁰ „Lietuvos Teismai. Veiklos rezultatai 2019 m.“ 43-44, <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/03/teismai2020.pdf>.

¹¹ „Lietuvos Teismai. Veiklos rezultatai 2020 m.“ 49-51, žiūrėta 2021 lapkričio 10 d. <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2021/03/teismu-veiklos-ataskaita-2020.pdf>.

kad 2020 m. privalomoji mediacija šeimos bylose leido sumažinti tokių bylų skaičių teisme.¹² Akivaizdu, kad mediacija ganėtai aktyviai padeda pasiekti taiką ginčiuose.

Padedant šalims susitaikyti, mediacijos procese, itin svarbus tampa mediatorių vaidmuo. Jų indėlis, ieškant įvairiausių būdų, kaip rasti tvarius, abi šalis tenkinančius sprendimus – didžiulis. Mediatoriai, padeda šalims sutelkti dėmesį ne tik į jų pačių interesus, skatina įsiklausyti ir į kitos šalies poziciją, ieškoti abipusio kompromiso. Trumpai tariant, mediatorius padeda šalims palengvindamas tarpusavio bendravimą mediacijos procese. Todėl ypač reikšmingas tampa mediatoriaus pasirinktas ir taikomas mediacijos stilius. Kuo platesnę mediacijos stilių įvairovę žino ir yra įsisavinęs mediatorius, tuo didesnis jo profesionalumas ir galimybės, pritaikius reikiamą stilių ar kelių stilių kombinaciją, šalių bendravimą pakreipti produktyvaus ir taikaus ginčo išsprendimo linkme.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas. Nors Lietuvos mokslinėje doktrinoje mediacijos stiliai ir yra analizuoti, sisteminė jų analizė atlikta ganėtinai seniai t. y. dar 2013 m. (N. Kaminskienės¹³). Atsižvelgiant į aktyvią mediacijos plėtrą ir pasikeitimus 2018-2021 m. tikslinga iš naujo pažvelgti mediacijos stilius teoriniu ir praktiniu aspektais. Mažai dėmesio mediacijos stiliams, jų pasirinkimui, taikymui, mokslininkai skyrė atskirų kategorijų ginčiuose. Darbo autoriaus manymu, ypač svarbu ir nauja apžvelgti mediatorių praktikoje pasirenkamus ir taikomus mediacijos stilius, dėl jų nagrinėjimo ypatumų, šeimos, nemokumo ir verslo ginčiuose. Mediacijos stilių analizę, būtent šios kategorijos ginčiuose, lėmė ne tik jų specifika, tačiau ir tai, kad pavyzdžiui, šeimos bylose, mediacija visai neseniai tapo privaloma, taigi suaktyvėjo jos taikymas. Nemokumo ginčiuose mediacijos stiliai apšiamai nebuvo tyrinėti, o nemokumo procesas visai neseniai patyrė pokyčių. Nuo 2019 m. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Juridinių asmenų nemokumo įstatymas¹⁴ (toliau darbe - Juridinių asmenų nemokumo įstatymas), kuris pakeitė iki tol galiojusius Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą¹⁵ bei Lietuvos Respublikos įmonių Restruktūrizavimo įstatymą¹⁶ bei konsolidavo šių abiejų teisės aktų reglamentavimo sritis. Šie pasikeitimai įnešė nemažai naujovių. Nors mediacijos institutas nemokumo procedūrose nėra įtvirtintas, reformavus procedūras atsirado naujų galimybių taikiai susitarti, taigi atsirado galimybių taikyti mediacijos stilius ir šioje srityje. Verslo ginčiuose mediacijos stilius analizuoti nauja, lyginant juos su pasirenkamais ir taikomais mediacijos stiliais šeimos ir nemokumo ginčiuose, kadangi iki šiol tai nebuvo tyrinėta.

¹²„Lietuvos Teismai. Veiklos rezultatai 2020 m.“ 49-51, žiūrėta 2021 lapkričio 10 d. <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2021/03/teismu-veiklos-ataskaita-2020.pdf>.

¹³ Natalija Kaminskienė et.al. *Mediacija: vadovėlis*, (Mykolo Romerio universitetas, 2013).

¹⁴ „Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas“, *TAR*, 10324 (2019).

¹⁵ „Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas“, *Valstybės žinios* 31,1010 (2001).

¹⁶ „Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas“, *Valstybės žinios* 31, 1012 (2001).

Baigiamajame darbe tiriamos problemos ištyrimo lygis. J. Sondaitė. 2004 m.¹⁷ palygino įvairius mediacijos stilius, o 2008 m.¹⁸ ši autorė kartu su A. Čechavičiene analizuojant teisėjų požiūrį į mediaciją, tyrė ir praktikoje taikomus medijavimo stilius. 2019 m. pirmame praktiniame leidinyje mediatoriams – „Mediacijos vadovas“ J. Sondaitė aptarė pagrindinius mediacijos stilius.¹⁹ Tačiau pastebėtina, kad šie darbai – psichologijos tematika, nors neabejotina, kad tam tikrais aspektais jie yra aktualūs ir teisėje, nes mediacijos procesas glaudžiai susijęs ne tik su teise, tačiau ir su psichologija. Iš teisės mokslininkų, plačiai mediacijos stilius ištyrė N. Kaminskienė. 2013 m.²⁰ ši autorė kartu su kitais mokslininkais išleido pirmąjį šalyje vadovėlį „Mediacija“, kuriame pateikė išsamų mediacijos stilių apibūdinimą ir paaiškinimą. G. Štaraitė-Barsulienė 2018 m.²¹ dėmesio skyrė mediacijos stiliams notaro veikloje. Mediacijos stilius, jų taikymo galimybes būtent verslo ginčiuose išsamiai atkleidė E. Atutienė 2018 m.²² publikuotame straipsnyje, vėliau šį klausimą dar plačiau analizavo 2020 m.²³ savo disertacijoje Mediacijos stilių analizei dėmesio skyrė ir užsienio mokslininkai. Pavyzdžiui, 2012 m. mediacijos stilius šeimos ginčiuose nagrinėjo C.C. Camp,²⁴ 2013 m. R. J. Condlin,²⁵ o 2017 m. N.V. Gordijčuk ir L. Parkinson.²⁶ 2016 m. R. Wall, N. Ankrah, J. Charlson tyrė mediacijos stilius statybos ginčiuose,²⁷ N. Levy, 2018 m. nagrinėjo mediacijos stilius skyrybos ginčiuose.²⁸ Apie įvairius mediacijos stilius, kaip efektyvią mediatoriaus darbo priemonę 2015 m. kalbėjo E. N. Ivanova.²⁹ Kokie mediacijos stiliai taikomi Pietų Afrikoje pasisakė O.S. Panomariova 2016 m.³⁰ Mediacijos stiliai įvairių autorių nagrinėti ir kitais aspektais.

¹⁷ Jolanta Sondaitė, „Mediacijos stilių lyginamoji analizė“, *Socialinis darbas* 3,2 (2004).

¹⁸ Jolanta Sondaitė ir Aušra Čechavičienė, „Teisėjų, dalyvavusių ir nedalyvavusių mediacijos apmokymo programose, požiūris į mediaciją. *Socialinis darbas* 7,2 (2008).

¹⁹ Jolanta Sondaitė „Mediacijos stiliai“ Iš *Mediatoriaus vadovas*. Metodinis leidinys (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019).

²⁰ Kaminskienė et.al. *supra note* 13.

²¹ Gerda Štaraitė-Barsulienė, „Mediacijos notaro veikloje taikymo galimybės ir teisinio reguliavimo Lietuvoje tobulinimo kryptys“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2018).

²² Eglė Atutienė, „Mediacijos taikymo galimybės verslo ginčiuose“, *Jurisprudencija* 25,1 (2018).

²³ Eglė, Atutienė, „Verslo ginčų mediacija: teoriniai pagrindai ir taikymo ypatumai“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020).

²⁴Carolynn Clark Camp, „Mediating the Indissoluble Family: Mediator Style in Domestic Relations Cases“, *Brigham Young University Journal of Public Law* 26, 187 (2012)

²⁵ Robert J. Condlin, „The Curious Case of Transformative Dispute Resolution: an Unfortunate Marriage of Intransigence, Exclusivity, and Hype“, *Cardozo Journal of Conflict Resolution* 14, 3 (2013).

²⁶ Николай Валентинович Гордийчук, Лиза Паркинсон, „Семейная медиация“, *Вестник Федерального института медиации* 2 (2017).

²⁷ Ray Wall et al., „An investigation into the different styles of the lawyer and construction specialist when mediating construction disputes“, *International Journal of Law in the Built Environment* 8 (2) (2016),

²⁸ Nicole, Levy. „Comparing the 3 Major Styles of Mediation“ October 14, 2018, žiūrėta 2021 spalio 20 d. <https://madivorcemediators.com/comparing-the-3-major-styles-of-mediation/>.

²⁹ Евгения Николаевна, Иванова, „Методы эффективной работы медиатора в разных сферах практики“, *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*, 4 (2015).

³⁰ Ольга Сергеевна, Пономарева, „Роль Западной и Африканской моделей медиации в разрешении споров в Южно-Африканской Республике. Пробелы в российском законодательстве“. *Юридический журнал*, 6 (2016), 6.

Baigiamojo darbo reikšmė. Šis magistro baigiamasis darbas reikšmingas dėl sisteminio požiūrio į mediacijos stilius mediacijos instituto plėtros ir intensyvaus vystymosi laikotarpiu, atliekamos mediacijos stilių analizės, t.y. jų ypatumų, privalumų ir trūkumų išryškavimo, veiksmingiausio mediacijos stiliaus pasirinkimo atskirų kategorijų: šeimos, nemokumo, verslo ginčiuose. Tikėtina, kad atliktas tyrimas paskatins tolesnes diskusijas šia tema, ypač tiriant mediacijos stilius kitų, šiame darbe netyrinėtų rūšių teisiniuose ginčiuose.

Baigiamojo darbo originalumas. Darbas originalus dėl atliekamos sisteminės mediacijos stilių teorinės ir praktinės (ekspertų apklausa) analizės, palyginimo atskirų kategorijų: šeimos, nemokumo, verslo ginčiuose.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti ir palyginti mediacijos stilių teorinius ir praktinius ypatumus, jų privalumus ir trūkumus, pasirinkimo ir taikymo specifiką šeimos, nemokumo ir verslo ginčiuose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti mediacijos stiliaus sampratą, mediacijos stilių paskirtį ir įtaką visam mediacijos procesui, o ypač jo rezultatui;
2. Išnagrinėti mediacijos stilių įvairovę, juos remiantis įvairiais kriterijais, suklasifikuoti;
3. Palyginti skirtingus mediacijos stilius nustatant jų privalumus ir trūkumus.
4. Atskleisti skirtingų mediacijos stilių pasirinkimo ir taikymo ypatumus;
5. Nustatyti mediacijos stilių pasirinkimo ypatumus ir taikymo specifiką šeimos, nemokumo ir verslo ginčiuose.

Tyrimo metodika. Magistro baigiamajame darbe naudotas dokumentų analizės metodas, kurio pagalba nagrinėti aktualūs temai teisės aktai, mokslinė doktrina, teismų praktika. Sintezės metodas naudotas apjungiant teisės aktus, doktriną, teismų praktiką į vieną sistemą Pasitelkus lingvistinį tyrimo metodą atskleistos mediacijos stilių sąvokos. Analogijos metodas padėjo atskleisti mediacijos stilių turinį. Naudojant lyginamąjį tyrimo metodą palyginti mediacijos stiliai. Remiantis šiuo metodu nustatyta, kurio stiliaus pasirinkimas ir taikymas yra tinkamesnis konkrečiam ginčiui. Loginis – analitinis metodas leido suklasifikuoti mediacijos stilius, atkleisti šių stilių ypatumus šeimos, nemokumo, verslo ginčiuose. Sisteminis metodas taikytas mediacijos stilių privalumams ir trūkumams atskleisti, praktinėms problemoms išryškinti. Darbe taikytas ir kiekybinis tyrimo metodas –mediatorių apklausa, atlikta 2022 m. vasario - kovo mėnesiais.³¹ Šis tyrimo metodas

³¹ Iš viso tyrime dalyvavo 41 respondentas. Daugumos, t.y. 16 respondentų, sudarančių 39 proc. visų dalyvavusių respondentų amžius nuo 45 iki 55 metų. 14 respondentų arba, kitaip tariant, 34,1 proc. respondentų amžius nuo 35 iki 45 metų. Taip pat tyrime dalyvavo 6 respondentai t.y. 14,6 proc. respondentų, kurių amžius nuo 25 iki 35 metų. 12,2 proc. arba 5 respondentų amžius - nuo 55 metų. Apklausoje dalyvavo 32 moterys ir 9 vyrai. Taigi net 78 proc. apklausos dalyvių buvo moterys, o vyrai sudarė 22 proc. respondentų. 80,5 proc. respondentų, arba 33 respondentai – įgiję aukštąjį teisinį išsilavinimą. Aukštąjį psichologijos išsilavinimą įgijęs 1 respondentas. Iš likusių 7 respondentų t.y.17,1 proc. respondentų, vienas respondentas įgijęs ir teisinį ir psichologijos aukštąjį išsilavinimą, kiti nurodė turinys

naudotas siekiat gauti pirminius duomenis apie mediacijos stilių pasirinkimo ir taikymo ypatumus ir problematiką. Apibendrinimo metodas padėjo suformuluoti kiekvieno skyriaus apibendrinimus bei išvadas.

Tyrimo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą pradeda įvadas. Patį darbą sudaro trys skyriai. Pirmasis skyrius yra skirtas mediacijos stiliaus sampratai atkleisti, pasirenkamų ir taikomų mediacijos stilių paskirčiai, įtakai mediacijos procese nustatyti. Antrame darbo skyriuje pateikiama mediacijos stilių įvairovė ir jų klasifikavimo būdai, atliekamas skirtingų mediacijos stilių palyginimas, nustatant jų privalumus ir trūkumus. Trečiame darbo skyriuje dėmesys skirtas skirtingų mediacijos stilių pasirinkimo ir taikymo ypatumams apžvelgti bei mediacijos stilių pasirinkimo ypatumams ir taikymo specifikai šeimos, nemokumo ir verslo ginčiuose atskleisti. Baigus darbą pateikiamos išvados, siūlymai, literatūros sąrašas, santrauka bei anotacija.

Ginamieji teiginiai. 1. Tinkamo mediacijos stiliaus pasirinkimas ir taikymas tiesiogiai susijęs su taikaus ginčo išsprendimo rezultatu. 2. Kuo daugiau mediacijos stilių mediatorius yra įvaldęs, tuo labiau didėja galimybė padėti šalims išspręsti konfliktą, pritaikius jų atvejui tinkamiausią mediacijos stilių. 3. Šeimos, verslo ir nemokumo ginčiuose taikaus ginčo išsprendimo pasiekti padeda skirtingi mediacijos stiliai.

aukštąjį socialinių mokslų srities išsilavinimą, edukologijos ir kitokį (neįvardijo kokį) aukštąjį išsilavinimą. 65,9 proc. arba 27 mediatorių darbinė patirtis iki 3 metų. 12,2 proc. arba 5 mediatorių darbinė patirtis nuo 3 iki 5 metų. 9,5 proc. t.y. 4 mediatoriai įgiję 5-7 m. darbinę patirtį, 3 arba 7,3 proc. mediatorių turi 7- 10 metų patirtį. Tik vienas mediatorius iš visų įgijęs nuo 10 iki 15 metų patirtį. Vienas iš apklaustųjų nepateikė duomenų apie savo darbinę patirtį. Net 30 respondentų pažymėjo, kad jų, kaip mediatorių, specializacija yra šeimos ginčai. 9 mediatoriai nurodė, kad specializuojasi įvairiose civilinės teisės bylose. 5 mediatoriai paminėjo savo specializaciją verslo ginčiuose, 4 – darbo teisės srityje, 2- administracinėje teisėje. 8 respondentai teigė, kad neturi konkrečios specializacijos ir medijuoja įvairiose srityse.

1. MEDIACIJOS STILIAUS SAMPRATA, PASKIRTIS IR ĮTAKA MEDIACIJOS PROCESUI

1.1. Mediacijos stiliaus samprata

„Tobulėjant mediacijos, kaip alternatyvos bylinėjimuisi praktikai, atsirado diskusija dėl mediatoriaus stiliaus“³². Taigi, siekiant atkleisti, kas yra mediacijos stilius, pirmiausia būtina trumpai aptarti kas yra mediacija.

Mediacija nėra *novela* šiuolaikinėje teisėje. Mokslininkų teigimu, ji atsirado dar Šumerų civilizacijos laikotarpiu.³³ Yra duomenų, kad prieš daugiau nei du tūkstančius metų naudota Kinijoje ir Japonijoje.³⁴ Vėliau, siekiant greitesnio ir geresnio ginčų sprendimo rezultato, mediacija imta taikyti bendrosios teisės tradicijos valstybėse.³⁵

Teisės doktrinoje mediaciją³⁶ autoriai apibūdina gana panašiai, tad nesutarimų dėl šio instituto sąvokos nėra. Pavyzdžiui, mediacija apibūdinama kaip „alternatyvi teismui, savanoriška konfidencialaus pobūdžio ginčų sprendimo procedūra, kurioje vienas ar keli tretieji nepriklausomi, nešališki asmenys – mediatorius arba mediatoriai - padeda besiginčijantiems pasiekti priimtina ginčo sprendimą.“³⁷ Kitaip tariant, mediacija yra alternatyvus ginčų sprendimo būdas, kai neutralus trečiasis asmuo - mediatorius, padeda ginčo šalims susitarti, t.y. konkrečiame ginče pasiekti kompromisą. Mediacijos esmei atkleisti, darbo autoriaus manymu, itin tinka mediatoriaus Š. Minčiulio mintis apie ginčą dėl apelsino. „Kai du žmonės nepasidalina apelsino – jie neišsiaiškina, kad vienam reikalinga tik žievelė kepiniams, o kitam – šviežios sultys. Jie nesikalba apie savo tikruosius interesus, tik abu nori apelsino. Mediacijos procesas padeda atskleisti tikruosius besiginčijančiųjų šalių norus ir surasti sprendimą“³⁸. Taigi, mediacija, mediatoriui padedant, skatina šalis objektyviai pažvelgti į tarp jų kilusį ginčą, išgirsti kitos šalies argumentus ir pamatyti situaciją ne tik iš savo pozicijų. Taip sukuriama prielaidos taikaus susitarimo galimybei. Akivaizdu, kad

³² Patrick E. McDermott et al., „Mediator Background, Style And Behavior: What You See And What You Get“, *ALSB Journal of Employment and Labor Law*, 15, 1 – 24 (2014): 2.

³³ Aliyev Ramin Ramiz, „History of Dispute Mediation and Evolution of Church Dispute Mediation“ (disertacija, Gandja State University, 2020), 16, žiūrėta 2021 sausio 4 d. https://www.academia.edu/44711937/History_of_Dispute_Mediation_and_Evolution_of_Church_Dispute_Mediation.

³⁴ Milašius, *supra note* 2,43.

³⁵ Giuseppe De Palo and Sara Carmeli, „Chapter 19 - Mediation in Continental Europe: A Meandering Path Toward Efficient Regulation“, Christopher Newmark and Anthony, *Butterworths Mediators on Mediation: Leading Mediator Perspectives on the Practice of Commercial Mediation*, (Monaghan, eds., Tottel, 2005), 343.

³⁶ Aut. past. Lietuvių kalboje mediaciją atitinka žodis- tarpininkavimas. Todėl mūsų šalies teisės doktrinoje, sąvoka mediacija suprantama atitinkamai kaip taikinamojo tarpininkavimo sinonimas. Gerda Štaraite - Barsulienė, *supra note* 21, 6. Taigi, kai kurie autoriai kalbėdami apie mediaciją vartoja žodį tarpininkavimas. Šiame darbe tiek mediacija, tiek tarpininkavimas laikoma ta pačia sąvoka.

³⁷ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 7.

³⁸ Irena Dirgėlienė, „Mediacija: kam muštis dėl apelsino, jei vienam reikia tik žievelės, o kitam – sulčių“, žiūrėta 2022 sausio 4 d., <http://www.statybunaujienos.lt/naujiena/Mediacija-kam-mustis-del-apelsino-jei-vienam-reikia-tik-zieves-o-kitam-%E2%80%93-sulciu/1059>.

mediacijos procese reikšmingas vaidmuo tenka mediatoriui. Būtent jis palengvina bendravimą tarp šalių, padeda „išgryninti“ kiekvienos ginčo šalies pozicijų suvokimą, skatina ieškoti abi puses tenkinančio, taikaus sprendimo. Nuo mediatoriaus profesionalumo, t.y. turimų žinių bei gebėjimo tinkamai pritaikyti jas konkrečioje ginčo situacijoje, priklauso mediacijos sėkmė. Su mediatoriaus profesionalumu glaudžiai susijęs ir taikomo mediacijos stiliaus pasirinkimas.

Remiantis lietuvių kalbos žodynu, stilius aiškinamas keliomis prasmėmis. Pagal vieną jų stilius suprantamas kaip rašymo ar kalbėjimo būdas, maniera³⁹. Todėl mediacijos stilių, lingvistine prasme, galima aiškinti kaip mediacijos vedimo būdą, elgesį.

Atkreiptinas dėmesys, kad teisės doktrinoje, ypač užsienio literatūroje, mediacijos stilius dar vadinamas mediacijos tipu,⁴⁰ modeliu⁴¹, strategija⁴², taktika,⁴³technika⁴⁴. Tačiau, iš esmės, visi šie žodžiai reiškia tą patį ir mokslininkų naudojami kaip mediacijos stiliaus sinonimai. Visgi, darbo autoriaus nuomone, lietuvių kalboje tiksliausia analizuojamą institutą vadinti mediacijos stiliumi. Tokią išvadą galima daryti paanalizavus tipo, modelio, strategijos, taktikos ir technikos sąvokas. Štai žodis tipas, remiantis lietuvių kalbos žodynu – „daiktų grupės modelis, pavyzdys; ko nors forma“,⁴⁵ modelis – „koko nors dirbinio pavyzdys“.⁴⁶ Šie žodžiai apibūdina daugiau konkrečią kokią nors dalyko formą, nurodo konkretų ko nors pavyzdį ir todėl jie suvokiami siauriau nei stilius. Strategija, lingvistine prasme, reiškia karo mokslo dalį, kuri nagrinėja karo veiksmų parengimą, planavimą, vykdymą vadovavimą šiems veiksams.⁴⁷ Technika, - „kokios nors veiklos įgūdžiai, būdai, metodai, mokėjimas jais naudotis“,⁴⁸ o taktika – „veiksmų forma ir būdas“.⁴⁹ Taigi, etimologiškai strategija reiškia pasirengimo, planavimo, vadovavimo mokslo dalį. Tai reiškia, kad tai itin plati sąvoka į kurią gali įeiti ir įvairi atitinkamos vykdomos veiklos technika, taktika ir stilius, todėl mediatoriaus veiklos būdui apibūdinti ją naudoti nebūtų itin tikslu, nes per platu. Savo ruožtu technika ir taktika – per siauri terminai ir atkleidžia tik tam tikrus mediacijos vedimo būdo

³⁹ „Stilius“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2022 sausio 4 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=stilius&id=24209330000>.

⁴⁰ Katie Shonk, „Types of Mediation: Choose the Type Best Suited to Your Conflict. Various types of mediation are available to disputants who are seeking an efficient and relatively low-cost resolution to their conflict. Which one should you choose?, december 6th, 2021, žiūrėta 2021 sausio 8 d, <https://www.pon.harvard.edu/daily/mediation/types-of-mediation-choose-type-best-suited-conflict/>.

⁴¹ Susan Nauss Exon, „The Effects that Mediator Styles Impose on Neutrality and Impartiality Requirements of Mediation“ *University of San Francisco Law Review* 42, 3 (2008): 577.

⁴² Tanya Glaser, „Summary of "The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict“, žiūrėta 2021 sausio 8 d. <https://www.beyondintractability.org/bksum/moore-mediation>.

⁴³ Richard A. Posthuma et al. „Mediator Tactics and Sources of Conflicts: Facilitating and Inhibiting Effects“, žiūrėta 2021 sausio 8 d. <https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/12386142.pdf>.

⁴⁴ Pon Staff, „Using E-Mediation and Online Mediation Techniques for Conflict Resolution“, žiūrėta 2021 sausio 8 d. <https://www.pon.harvard.edu/daily/mediation/dispute-resolution-using-online-mediation/>

⁴⁵ „Tipas“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2022 sausio 4 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=tipas&id=26065690000>

⁴⁶ „Modelis“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2022 sausio 4 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=modelis&id=19067590000>

⁴⁷ „Strategija“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2022 sausio 4 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=strategija&id=24220950000>

⁴⁸ „Technika“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2022 sausio 4 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=technika&id=26033590000>

⁴⁹ „Taktika“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2022 sausio 4 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=taktika&id=26005570000>

elementus. Iš to seka, kad būtent stilius, lingvistine prasme, reiškiantis mediacijos vedimo būdą, kurį taiko mediatorius, aiškiausiai atspindi šio instituto esmę. Pastebėtina, kad Lietuvos autoriai vieningai naudoja būtent mediacijos stiliaus kategoriją.⁵⁰

„Mediacijos stiliaus sąvoką apibrėžti nėra lengva,“⁵¹ galbūt todėl dalis autorių mediacijos stiliaus sąvokos iš neapibrėžia, o pereina iškart prie šių stilių klasifikavimo ir aiškina jau konkrečių mediacijos stilių. Tie mokslininkai, kurie ryžtasi mediacijos stiliaus apibrėžimo formulavimui, pateikia įvairias šio instituto sąvokas, akcentuodami, jų manymu, aktualiausius aspektus.

Darbo autoriaus pastebėjimu, labiausiai paplitęs mediacijos stiliaus apibūdinimas aiškinant jį per mediatoriaus požiūrį. Štai pavyzdžiui, I. V. Vosпитannik ir kt. autoriai mediacijos stilių apibūdina labai lakoniškai ir paprastai, jį aiškindami tiesiog kaip mediatoriaus požiūrį į mediaciją.⁵² S. N. Exon mediacijos stilių apibūdina kaip mediatoriaus požiūrį ir elgesį mediacijos metu.⁵³ Šis apibrėžimas mediacijos stilių taip pat sieja su mediatoriaus požiūriu, tačiau papildomai akcentuoja ir kitą svarbų elementą – mediatoriaus elgesį mediacijos proceso metu. Galima sakyti, kad mediacijos stilius čia suvokiamas kaip mediatoriaus elgesio būdas, kurį nulemia jo požiūris į mediaciją. Panašiai mediacijos stilių suvokia ir L. S. Coltri, kurios manymu, „mediacijos stiliai – mediatorių suvokiamas vaidmuo medijuojant konfliktą“.⁵⁴ Ši autorė mediacijos stilių aiškina per mediatoriaus vaidmenį mediacijos procese. Tačiau akivaizdu, kad mediacijos stiliaus taikymas mediacijoje išreiškia tam tikrą mediatoriaus požiūrį į pačią mediaciją ir atitinkamai tai atspindi mediatoriaus vaidmenį šiame procese. D. Spencer ir M. Brogan, kaip ir aukščiau aptarti autoriai, mediacijos stilių suvokia per mediatoriaus požiūrį. Mokslininkai mediacijos stilių aiškina kaip skirtingus požiūrius į mediacijos darbą, pagrįstus pragmatine, filosofine mediatoriaus pasaulėžiūra ir šalių nustatytų poreikių.⁵⁵ Pastebime, kad ši sąvoka platesnė, nei prieš tai minėtos. Čia įvardijamas ne bet koks, o skirtingas mediatoriaus požiūris į mediaciją, grįstas ne tik mediatoriaus įsitikinimais, tačiau ir šalių poreikiais. Tai rodo, kad mediacijos stilių galima suprasti kaip kintančią kategoriją, kurią lemia ne tik vidinės mediatoriaus nuostatos, tačiau ir šalių įtaka, t.y. kitaip tariant konkretūs jų interesai ir poreikiai konkrečiame ginče.

⁵⁰ P.vz. Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, Sondaitė, *supra note* 19, Atutienė, *supra note* 23 ir kt.

⁵¹ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 59.

⁵² Ирина Владимировна Воспитанник et al. *Подготовка медиаторов для образовательных организаций Ленинградской области. Учебно-методическое пособие* (Санкт-Петербург, 2019), 33.

⁵³ Exon, *supra note* 41: 577.

⁵⁴ Laurie S. Coltri., *Conflict diagnosis and alternative dispute resolution*, (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2004), 8.

⁵⁵ David Spencer and Michael Brogan, *Mediation law and practice*, (New York: Cambridge University Press, 2012), 174.

K. Kressel pateikia kiek kitokį mediacijos stiliaus apibrėžimą. Jo teigimu, mediacijos stilius – „darnus strategijų rinkinys, apibūdinantis sprendžiamo ginčo eigą.“⁵⁶ Šis autorius mediacijos stilių supranta kaip tam tikrą, mediatoriaus pasirinktą priemonių planą sprendžiant ginčą mediacijos procese. Iš esmės, pasirinkta, tam tikra darni strategija reiškia ir atitinkamą mediatoriaus elgesį mediacijos proceso eigoje. Todėl kai kurie autoriai, pavyzdžiui, L. Cominelli ir C. Lucchiari, apibūdindami mediacijos stilių jį aiškina, kaip mediatoriaus elgesio strategiją.⁵⁷ C. E. Cohen ir kt. autoriai nurodo, kad mediacijos stilius gali būti apibrėžiamas kaip strategijų ir taktikos rinkinys, apibūdinantis, kaip mediatorius pasielgs tam tikrame ginče ir kaip jis suvokia savo vaidmenį tarpininkaudamas konfliktui⁵⁸. Kaip matome, šis apibrėžimas taip pat akcentuoja mediacijos stilių kaip tam tikrų strategijų ir taktikos rinkinį, kuris lemia mediatoriaus elgesį. Be to aptariama sąvoka pabrėžia ir mediatoriaus vaidmens suvokimą taikant atitinkamą strategiją ar taktiką. Šiuo aspektu mediacijos stiliaus suvokimas panašus į apibrėžimus, kuriuose akcentuojamas mediatoriaus požiūris.

M. Avdyev, mediacijos stilių įvardija kaip mediatoriaus taikomą įtikinimo techniką.⁵⁹ Ši mediacijos stiliaus sąvoka akcentuoja įtikinimo kategoriją. Kitaip tariant, mediacijos stilius taikomas kaip būdas įtikinti ginčo šalis susitaikyti.

N. Kaminskienė, kaip universalus pobūdžio apibrėžimo pavyzdį, kurį galima taikyti mediacijos studijų metu, nurodo lenkų mokslininko A. Zienkiewichiaus suformuluotą mediacijos stiliaus sąvoką. Šis autorius „mediacijos stilių apibrėžia kaip paties mediatoriaus procesui keliamų tikslų, jo orientavimo, mediatoriaus įsitraukimo laipsnio ir taikomų technikų visumą.“⁶⁰ Šiame apibrėžime mediacijos stilius aiškinamas kaip mediatoriaus išsikeltų tikslų mediacijos procese pasiekimo būdas, taikant tam visas reikalingas priemones (orientavimą, įsitraukimo laipsnį, technikas). Darbo autoriaus manymu, nustatytų tikslų pasiekimas, kaip ir kiekviename, taip ir mediacijos procese ypač svarbus, nes būtent dėl atitinkamo rezultato ir dirbama, tad tikslo kategorijos įtraukimas į mediacijos stiliaus sąvoką leidžia tiksliau apibrėžti pačią mediacijos stiliaus esmę, suvokiant jį kaip esminį elementą, mediatoriaus išsikeltų tikslų pasiekimo kontekste. Tikslų pasiekimą mediacijos stiliaus sąvokoje akcentuoja ir kiti autoriai. Pavyzdžiui, J. Wall ir L. Kressel

⁵⁶ Kenneth Kressel, *Mediation. The Handbook of Conflict Resolution*, (San Francisco: Jossey-Bass. 2000), 531.

⁵⁷ Luigi Cominelli and Claudio Lucchiari, „Italian Mediators in Action: The Impact of Style and Attitude“, *Conflict Resolution Quarterly*, 35, 2 (2017), 4.

⁵⁸ Claudia E. Cohen et al. „A „Mediation style“ Inventory: Wat is „Style“ and Why Does It Matter?“, *Annual AFCC Conference New Orleans, LA May 30 (2009)*, žiūrėta 2022 sausio 14 d. <https://www.slideshare.net/TiffanyHenderson/afcc-workshop-presentation-tbutts-and-ccohen>.

⁵⁹ Марат Авдыев, „Многоликая медиация: техники и стили“, *Корпоративные стратегии*, 16, 9332 (2010), 5.

⁶⁰ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 60-61.

nurodo, kad mediacijos stilius gali būti apibrėžiamas kaip bendra specialisto samprata apie tai, ko turėtų būti pasiekta tarpininkaujant ir jo elgesys, susijęs su tų tikslų pasiekimu.⁶¹

Darbo autoriaus atliktoje mediatorių apklausoje į klausimą kaip mediatoriai supranta mediacijos stilių 21 mediatorius arba 51,2 proc. respondentų atsakė, kad mediacijos stilius - mediatoriaus procesui keliamų tikslų, jo orientavimo, mediatoriaus įsitraukimo laipsnio ir taikomų technikų visuma. Atitinkamai 14, t.y.34,1 proc. respondentų manė, kad mediacijos stilius - darnus strategijų rinkinys, apibūdinantis sprendžiamo ginčo eigą. 9,8 proc. arba 4 mediatoriai teigė, kad mediacijos stilius - mediatoriaus požiūris į mediaciją. 4,9 proc. arba 2 mediatorių manymu, mediacijos stilius - mediatoriaus įtikinimo technika. Nei vienas mediatorius nepateikė kitokio nei tyrime pasiūlytas mediacijos stiliaus apibrėžimo.⁶² Kaip matome, dauguma mediatorių praktiku, pritaria N. Kaminskienės formuluojamam mediacijos apibrėžimui, kurio suvokimas siejamas su mediatoriaus išsikeltų tikslų mediacijos procese pasiekimo būdu.

Apibendrinant, darbo autoriaus manymu, mediacijos stilių derėtų suvokti kaip konkrečios ginčo situacijos, šalių interesų ir poreikių nulemtą mediatoriaus požiūrį į mediaciją ir atitinkamą jo elgesį mediacijos eigoje, siekiant pagrindinio mediacijos tikslo – taikaus ginčo išsprendimo.

1.2. Mediacijos stiliaus įtaka mediacijos procesui

Doktrinoje laikomasi pozicijos, kad kiekvienas mediacijos stilius turi savo išskirtinę ir savitą įtaką mediacijos procesui ir galutiniams rezultatams.⁶³ Remiantis tuo, pirmiausia dera apžvelgti mediacijos stiliaus įtaką pačiam mediacijos procesui. Literatūroje pažymima, kad mediacijos stiliai turi įtakos tam tikrų metodų ir strategijų naudojimui bei konfliktų sprendimo proceso valdymui.⁶⁴ Taigi, mediatorius, vadovaudamasis skirtingais mediacijos stiliais gali atlikti skirtingas funkcijas ir taikyti skirtingą taktiką ir techniką įgyvendindamas mediacijos procesą. Kitaip tariant, mediatoriaus taikomi mediacijos stiliai lemia tam tikrą mediacijos kryptį, pasirinktai kryptčiai reikalingas taikytinas priemonės. Atitinkamai pasirinktas mediacijos stilius savitu būdu

⁶¹James Wall and Kenneth Kressel, „Research on Mediator Style: A Summary and Some Research Suggestions“, *Negotiation and Conflict Management Research*, 5,4 (2012): 130.

⁶² *Supra* note 31.

⁶³ Levan Makhashvili, *EU Conflict Management and Mediation in Georgia and Moldova in 2004-2016 – Assessing and Explaining the Performance*, (Tbilisi, 2019), 56, žiūrėta 2022 sausio 19 d. https://press.tsu.ge/data/image_db_innova/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%9D%20%E1%83%9C%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%20-%20%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%90%E1%83%9C%20%E1%83%9B%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%9A%E1%83%98.pdf.

⁶⁴ Nuno Vladimiro Pereira Ramos, „Intercultural Competence in Conflict Mediation: A mixed-methods approach on training design and outcome assessment“, (Doctoral dissertation, Julho, 2016): 169, žiūrėta 2022 sausio 19 d. https://repositorio.iscte-iul.pt/bitstream/10071/14589/1/PhD_Thesis_Nuno_Ramos_final.pdf.

valdo konflikto sprendimo būdą. Pavyzdžiui, kaip teigia L. Makhashvili, mediacijos stilius lemia mediatoriaus veiklos iniciatyvumą, intensyvumą, jo įsitraukimo laipsnį, taikomų priemonių panaudojimo lygį ir kt.⁶⁵ Vadinasi, priklausomai nuo mediacijos stiliaus pasirinkimo ir taikymo mediacijos procesas įgauna savitą atlikimo būdą, kuriame mediatorius vaidina atitinkamą, mediacijos stiliaus nulemtą vaidmenį. Tai, kad mediacijos procese mediatoriaus vaidmeniui įtaką daro mediacijos stilius pažymi ir E. Atutienė (analizavusi mediaciją verslo ginčiuose). Kaip teigia ši autorė „verslo ginčų mediacijoje mediatoriaus vaidmeniui tiesioginę įtaką daro mediacijos stilius, kurį praktikoje taiko ginčo sprendime tarpininkaujantis trečiasis nešališkas asmuo“.⁶⁶

Darbo autoriaus manymu, dėl tam tikro mediatoriaus taikomo mediacijos stiliaus gali skirtis ir šalių padėtis mediacijos procese. Pavyzdžiui, vienu atveju didesnis dėmesys telkiamas į šalių pozicijas ir į jų įstatymines teises konflikte, kitu atveju koncentruojamasi į moralinį šalių augimą arba mėginama šalis atitraukti nuo konfliktinės situacijos suteikiant galimybę įvertinti ją „kitoje šviesoje“, ugdomas abipusis santykių suvokimas ir pan. Taigi, nors kiekvienu atveju ginčo šalims suteikiama visiška mediacijos sprendimo kontrolė, į tą einama skirtingais būdais, atitinkamai skiriasi ir šalių padėtis. Visgi dera akcentuoti, kad mediacija nėra šalių rungimosi procesas, ir šalys čia nesirungia, o tik kartu ieško priimtino konflikto sprendimo.

Mediacijos stilius daro įtaką ir mediacijos rezultatui. Darbo autoriaus manymu, kalbant apie mediacijos proceso rezultatą, galima kalbėti apie jo efektyvumą. Taikant mediaciją, visuomet siekiama, kad ji būtų efektyvi, t.y. kad būtų pasiektas taikus susitarimas arba, kaip pažymima doktrinoje, kad šalys sugebėtų rasti joms priimtinius problemų sprendimo būdus, kad pavyktų mediacijos dalyvius įgalioti siekti pokyčių,⁶⁷ pasiekti šalių savitarpio supratimą⁶⁸ ir pan. Todėl mediacijos efektyvumas labai priklauso nuo mediatoriaus patirties, kompetencijų ir įgūdžių, medijuojant įvairaus pobūdžio ginčus. Vienas sudėtinių mediacijos efektyvumo elementų (veiksnių), remiantis doktrina⁶⁹ yra ir tinkamo mediacijos stiliaus pasirinkimas. Vadinasi, galima teigti, kad mediacijos stilius vienaip ar kitaip gali turėti įtakos mediacijos efektyvumui. Kadangi ginčo situacijos ir šalys yra skirtingos – tinkamo, t.y. būtent tai situacijai mediacijos stiliaus pasirinkimas – padės ginčą išspręsti taikiai ir užtikrins visų ginče dalyvaujančių šalių interesus. Ir priešingai - netinkamas mediacijos stilius gali užkirsti kelią šalių sutaikymui, atitinkamai nebus užtikrinti šalių interesai. Kitaip tariant, mediacijos stiliaus pasirinkimas turi įtakos ir gali nulemti viso mediacijos proceso rezultatą.

⁶⁵ Makhashvili, *supra note* 63, 56.

⁶⁶ Atutienė, *supra note* 23, 69.

⁶⁷ Jana Pružinska, „Social and educational aspects of family mediation“, *Socialinis ugdymas*, 3, 35 (2013), 168.

⁶⁸ Sondaitė, *supra note* 17, 114.

⁶⁹ P.vz. Jeanne M. Brett et al, „Mediator Style and Mediation Effectiveness“, *Negotiation Journal* 2,3 (1986), 277.

C.E. Cohen atsakydama į klausimą kodėl svarbus mediacijos stilius, nurodo, kad turi įtakos mediacijos procesui, jo rezultatus bei šalių pasitenkinimą mediacija.⁷⁰ Taigi, ši autorė mediacijos stiliaus įtaką išvelgia ne tik mediacijos procesui ir jo rezultatams, tačiau šalių pasitenkinimui. Tyrimais nustatyta,⁷¹ kad mediacijos stilius turi įtakos šalių pasitenkinimą pačiu mediacijos procesu, net jei nepavyksta pasiekti taikaus susitarimo. Darbo autoriaus manymu, jei mediacijos procese taikomas tinkamas, šalis ir jų ginčo specifiką atitinkantis mediacijos stilius, šalys atitrūksta nuo formalaus vertinimo proceso, aktyviau diskutuoja, labiau susikoncentruoja į vertybes, aiškiau suvokia priešingos šalies poziciją ir pan. Šiuo atveju šalys jaučiasi galinčios pačios spręsti konfliktą, jaučiamas didesnis pasitikėjimas mediacija, atitinkamai išauga ir pasitenkinimas ja kaip procesu, nesvarbu ar pavyko taikiai susitarti ar ne (jaučiama, kad padaryta visas kas galima). Net nepasiekus taikaus susitarimo šalys gali manyti, kad mediacija sėkminga, nes pavyzdžiui, atkurti santykiai tarp šalių ar santykiai pagerėjo (sakykim šeimos ginčiuose). Jei mediacijos procese taikomas netinkamas mediacijos stilius, šalys jaučiasi nekomfortabiliai, nesugeba atsiverti pačios ir išklausti kitos šalies. Šalys nesijaučia konflikto sprendimo „šeimininkės“, čia nesusiformuoja pasitikėjimas mediacija, todėl dalyvaujant tokiam procese šalys negali jausti ir pasitenkinimo juo.

Vykdamas mediatorių apklausą buvo siekiama išsiaiškinti kokiam kriterijui, mediatorių manymu, mediacijos stilius daro didžiausią įtaką. (Pateikiant galimus atsakymus į šį klausimą buvo nurodyta, kad galima pasirinkti kelis, labiausiai tinkančius atsakymus.) Tyrimo rezultatai atkleidė, kad 25 arba 33,3 proc. respondentų manymu, didžiausią įtaką daro mediatoriaus vaidmeniui ir jo atliekamoms funkcijoms. 20 mediatorių, o tai sudaro 26,7 proc. visų respondentų manė, kad didelę įtaką daro ir mediacijos proceso rezultatai. 21,3 proc. arba 16 apklaustųjų akcentavo ir mediacijos proceso krypties svarbą. Ir 14, arba 18,7 proc. mediatorių teigimu, įtakos turi ir mediacijos šalių pasitenkinimas procesu⁷².

Apibendrinant, konkretaus mediacijos stiliaus pasirinkimas didžiausios įtakos turi mediacijos proceso eigai – jis nulemia mediacijos proceso kryptį ir mediatoriaus vaidmenį, atliekamas funkcijas, skirtingą šalių procesinę padėtį. Tinkamo/netinkamo konkrečioje situacijoje (atsižvelgiant į šalis, ginčo pobūdį) mediacijos stiliaus taikymas turi įtakos mediacijos rezultatui (ne tik šalių susitarimą, tačiau ir sakykim, savitarpio supratimą) t.y. lemia mediacijos efektyvumą bei sukuria prielaidas šalių pasitenkinimui pačiu mediacijos procesu. Dėl šių priežasčių mediacijos stiliai, jų parinkimas ir taikymas – vienas esminių mediacijos proceso elementų.

⁷⁰ Cohen, *supra note* 58.

⁷¹Pvz. McDermott, *supra note* 32: 351; James A. Wall, et al. „Mediation: A Current Review and Theory Development“, *Journal of Conflict Resolution* 45,3 (2005), 383.

⁷² *Supra note* 31.

2. MEDIACIJOS STILIŲ ĮVAIROVĖ, JŲ KLASIFIKACIJA IR SKIRTINGŲ STILIŲ PALYGINIMAS: PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI

2.1. Mediacijos stilių įvairovė ir jų klasifikavimas

Kai mediacija buvo pradėta praktikuoti, taikytas tik vienos rūšies mediacijos stilius, dabar žinomas kaip lengvinantysis.⁷³ Tačiau ilgainiui atsirado ir kiti mediacijos stiliai. K. Shonk, apibūdinama šiuolaikinį mediacijos procesą nurodo, kad nors atrodytų, jog visi mediacijos procesai yra panašūs, tačiau iš tikrųjų mediatoriai, priklausomai nuo konflikto su kuriuo susiduria, laikosi skirtingų požiūrių⁷⁴ t.y. taiko skirtingus mediacijos stilius. Taigi tai, kad dabartiniame mediacijos procese egzistuoja mediacijos stilių įvairovė - savaime suprantama, nes formuluojama vieninga nuomonė, kad „įvairių tipų ginčai reikalauja skirtingų mediacijos stilių taikymo“. ⁷⁵ Be to, skirtingų stilių taikymą lemia ir individualus mediatoriaus požiūris į mediaciją, ginčo tarp šalių ypatumai, siekiami tikslai ir pan.

Įdomu pastebėti, kad mokslininkai, analizavę mediacijos stilių įvairovę, nustatė skirtingą jų skaičių. Pavyzdžiui, J. A. Wall, T. C. Dunne teigia, kad egzistuoja net virš šimto terminų mediacijos stiliams įvardinti.⁷⁶ E.N. Ivanova pažymi, kad doktrinoje įvardijama daugiau nei dvidešimt skirtingų mediacijos stilių. Tai pavyzdžiui, skatinamasis, klasikinis, direktyvus, sprendimo, vertinamasis, orientuotas į problemų sprendimą ar į tikslo siekimą mediacijos stilius, nukreiptas į susitaikymo pasiekimą stilius, transformacinis, humanistinis, interaktyvus, suprantantis, orientuotas į klientą mediacijos stilius, ir t.t.⁷⁷ Nurodomi ir kiti mediacijos stiliai, pavyzdžiui, afrikietiškas,⁷⁸ struktūrinis,⁷⁹ lengvinantysis,⁸⁰ atsiskaitantysis⁸¹, pasakojamasis,⁸² provokacinis,⁸³ ekosistematinis⁸⁴ ir kt. Manytina, kad tiksliai suskaičiuoti kiek mediacijos stilių įvairūs autoriai pateikia - labai

⁷³ Reggie L. Semanko et al., „Mediator Style Fashionistas: What are Mediator Styles and Do They Matter to Mediators or Parties?“, *The McNair Scholars Journal*, (2017) 3, žiūrėta 2021 sausio 6 d. <https://minds.wisconsin.edu/bitstream/handle/1793/77449/ReggieSemanko.docx?sequence=11&isAllowed=y>.

⁷⁴Shonk, *supra note* 40.

⁷⁵ Michael Roberts, „Choosing The Right Mediator: A Guide To Effective Mediation Styles“, žiūrėta 2021 sausio 8 d. <https://www.mediate.com/articles/roberts3.cfm>.

⁷⁶ James A. Wall and Timothy C. Dunne, „Mediation Research: A Current Review“, *Negotiation Journal*. 28. 2 (2012) 2012.

⁷⁷ Иванова, *supra note* 29, 133.

⁷⁸ Пономарева, *supra note* 30, 102.

⁷⁹ Lisa Parkinson, *Family Mediation. Appropriate Dispute Resolution in a New Family Justice System* (Jordan Publishing Limited. 2011), 36.

⁸⁰ Sondaitė, *supra note* 19: 102.

⁸¹ Semanko, *supra note* 73, 2.

⁸² Parkinson, *supra note* 79, 42.

⁸³ Щекудова Светлана Сергеевна, Базовый курс медиации. Технологии проведения II ступень, (2019), 33. <http://old.gsu.by/biglib/GSU/%D0%A3%D0%9C%D0%9A/%D0%A4%D0%9F%D0%9F/%D0%91%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B9%20%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%20%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8.pdf>.

⁸⁴ Parkinson, *supra note* 79, 44.

sudėtinga. Darbo autoriaus manymu, čia vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad nors pateikiami įvairūs mediacijos stilių pavadinimai, gana dažnai tapačiam, t.y. tuos pačius požymius atitinkančiam stiliui apibūdinti autoriai vartoja skirtingus pavadinimus. Pavyzdžiui, kaip nurodo B. Mayer direktyvus ir vertinamasis mediacijos stiliai, iš esmės yra tapatūs.⁸⁵ Taikydamas šiuos stilius mediatorius nurodo šalių pozicijų pranašumus ir trūkumus, labiau rūpinasi šalių teisėmis ir pan. Arba anglų kalba vadinamas *facilitative* mediacijos stilius⁸⁶ Lietuvos kalboje autorių yra verčiamas kaip lengvinantysis⁸⁷ arba skatinamasis⁸⁸ mediacijos stilius. Taigi nors pavadinimai skirtingi, savo esme šie stiliai - tapatūs, nes orientuoti į ginčo išsprendimo procesą, kurio metu mediatorius struktūrizuoja procesą ir padeda šalims ieškoti priimtinausio ginčo sprendimo varianto.

Nepaisant mediacijos stilių įvairovės, mokslininkų manymu, pirminiais ir pagrindiniais stiliais laikomi lengvinantysis (angl. *facilitative*), vertinantysis arba vertinamasis (angl. *evaluative*), transformacinis (angl. *transformative*) ir pasakojamasis (angl. *narrative*) stiliai.⁸⁹ Šiuos stilius, kaip esminius, savo darbuose mini ir analizuoja nemažai mokslininkų⁹⁰. Visgi dalis autorių aptardami pagrindinius mediacijos stilius nurodo tik lengvinantįjį, vertinamąjį ir transformacinį.⁹¹ Štai ir 2019 m. „Mediacijos vadove“, nurodyta, kad „profesinėje literatūroje dažniausiai nurodomi trys mediacijos stiliai: lengvinantysis, vertinamasis ir transformuojamasis.“⁹² Vadinasi, dėl pasakojamojo mediacijos stiliaus, kaip pagrindinio, nėra vieningos nuomonės. Pastebėtina, kad remiantis darbo autoriaus atlikta mediatorių apklausa, respondentai žino ir taiko pasakojamąjį mediacijos stilių, nors ir rečiau nei kitus (jį savo praktikoje kaip pagrindinį taiko tik 15,5 proc. respondentų)⁹³ Kokiam iš šių stilių konkrečiai pirmenybę mediatoriai skiria praktikoje, priklauso nuo to mediatoriaus profesijos, asmeninių savybių⁹⁴ mokymų⁹⁵ ir pan. Kiekvienas ginčas yra unikalus, ir nė vienas mediacijos stilius nėra geriausias visiems atvejams. Tinkamiausio mediacijos

⁸⁵ Bernie Mayer, „Mediation: 50 Years of Creative Conflict“, *Family Court Review* 51,1 (2013): 36.

⁸⁶ Zena Zumeta, „Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative, and Transformative Mediation“ 2018, žiūrėta 2022 sausio 20 d. <https://www.mediate.com/articles/zumeta.cfm>.

⁸⁷ Pvz. Sondaitė, *supra note* 17, 114; Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 62 ir kt.

⁸⁸ Pvz. Dalia Maželytė, „Skatinamojo ir vertinamojo mediacijos stilių konkurencija verslo ginčų mediacijoje“, (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2018), 40.

⁸⁹ Brett, *supra note* 69, 277.

⁹⁰ Pvz. Semanko, *supra note* 73, 42.; Sondaitė, *supra note* 17, 114; Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 62 ir kt.

⁹¹ Pvz. John Lande, „Toward More Sophisticated Mediation Theory“ (University of Missouri School of Law, 2000), 322-223, žiūrėta 2022 sausio 20 d. <https://scholarship.law.missouri.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1271&context=facpubs>.

⁹² Sondaitė, *supra note* 19: 102.

⁹³ *Supra note* 31.

⁹⁴ Sondaitė, *supra note* 19: 102.

⁹⁵ Dana Sabau and Ciprian Sandu, „Mediation: Styles Used in Cases Concerning Divorce“, *Conflict Studies Quarterly Issue* 12, July (2015), 55.

stiliaus pasirinkimas turėtų priklausyti nuo ginčo pobūdžio ir siekiamo rezultato.⁹⁶ Taip pat verta žinoti, kad net to paties ginčo metu siekiant, kad derybos pasistūmėtų į priekį, mediatoriui gali prireikti kelių mediacijos stilių taikymo.⁹⁷ Įdomu pastebėti, kad kai kurie moksliniai tyrimai atkleidžia, kad mediatoriai dažnai nežino apie savo stilistinius polinkius, net jei yra linkę naudoti tą patį stilių kiekvienu konkrečiu atveju, nepaisant ginčų įvairovės ir jų dinamikos.⁹⁸ Darbo autoriaus manymu, mediatorius, kaip profesionalas turėtų žinoti mediacijos stilių įvairovę bei suvokti kokį mediacijos stilių jis asmeniškai taiko savo praktikoje. Tokiu būdu, jis sugebėtų veiksmingiau reaguoti į įvairius konfliktus, parinkti tinkamiausią mediacijos stilių konkrečiai situacijai.

Ypač reikšminga pastebėti kad „praktikoje retai pasitaiko grynieji mediacijos stiliai, nes kiekvienas mediatorius konkrečiame procese daugiau ar mažiau prisitaiko prie ginčo bei jo šalių specifikos ir savo veiklą kreipia geriausiai šalių interesus atitinkančia linkme. Tokiu būdu dažnos situacijos, kad to paties mediacijos proceso, kurį veda tas pats mediatorius, metu yra taikomi kelių mediacijos stilių elementai“.⁹⁹ Tai reiškia, kad dauguma mediatorių maišo mediacijos stilius ir taip sukuria individualų mediacijos stilių.¹⁰⁰ Priklausomai nuo mediacijos procesą įtakančių veiksnių, pavyzdžiui, konflikto tarp šalių pobūdžio, šalių ir mediatoriaus asmeninių savybių, mediacijos proceso stadijos ir pan. mediatorius gali kombinuoti skirtingus stilius nepaisant to, kad prioritetą teikia kuriam nors vienam stiliui. Tokie mišrūs mediacijos stiliai, kartais doktrinoje dar vadinami „kombinuotais“¹⁰¹ „hibridiniais“¹⁰² arba stilių deriniais¹⁰³. Akivaizdu, kad konkretaus mediatoriaus sukurtas individualus stilių derinys turės tam tikrų panašumų į kito mediatoriaus taikomą mišrų mediacijos stilių, nes jie sukurti remiantis pagrindiniais mediacijos stiliais, tačiau turės ir tam tikrų skirtumų (priklausomai nuo mediatoriaus požiūrio, konflikto ir pan.). Empiriniai tyrimai¹⁰⁴ atleidė, kad tokie mediatorių taikomų stilių skirtumai yra norma.

Apžvelgus, mediacijos stilių įvairovę, svarbu akcentuoti, kad visus šiame darbe paminėtus ir nepaminėtus mediacijos stilius, pagal vienokius ar kitokius bendrus arba panašius kriterijus galima suklasifikuoti. Tokiu būdu akivaizdu ir kaip teigia N. Kaminskienė „metodologiškai teisinga“¹⁰⁵ identifikuoti mediacijos stilių kriterijus. Doktrinoje išreiškiama nuomonė, kad

⁹⁶ „A Party’s Guide to Colorado Court-Ordered Mediation“, 7, žiūrėta 2022 sausio 12 d. https://www.courts.state.co.us/userfiles/file/Administration/Planning_and_Analysis/Court%20Programs/ODR/Mediation%20Guide%20for%20Colorado%20Courts/APartyGuide.pdf.

⁹⁷ Roberts, *supra note* 75.

⁹⁸ Kressel, *supra note* 56, 531.

⁹⁹ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 61.

¹⁰⁰ Exon, *supra note* 41: 589.

¹⁰¹ Keith Howe, „Differing Styles and Models for Conduct of Mediations“, *Hearsay*, 20, (2007). 170.

¹⁰² Semanko, *supra note* 73, 2.

¹⁰³ Roberts, *supra note* 75.

¹⁰⁴ Cohen, *supra note* 58.

¹⁰⁵ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 61.

„analizuojant mediacijos stilius, labiausiai diskutuojama dėl jų skirstymo¹⁰⁶. Dėl šios priežasties vieninga klasifikacija nėra pateikiama - skirtingi autoriai mediacijos stilius klasifikuoja remdamiesi skirtingais kriterijais. Vieną įdomesnių mediacijos stiliaus klasifikavimo kriterijų sąrašą pateikia E.N. Ivanova. Jos nuomone, įvairių mediacijos stilių analizė rodo, kad juos galima skirstyti pagal šiuos kriterijus:

1. mediatoriaus įsikišimo lygį (ekspertinio direktyvumo lygis, procesinė galia);
2. mediacijos tikslą (veiksmingumą) ir jo laukiamą rezultatą;
3. mediatoriaus požiūrį į ginčo praeitį ir būtinybę su ja dirbti;
4. mediatoriaus požiūrį į ginčo šalių emocijas ir darbo su jomis gilumą;
5. mediatoriaus požiūrį į konfliktą;
6. pasitarimų naudojimą ir jų intensyvumą;
7. mediatoriaus požiūrį į klausimų naudojimą ir jo technologiją;
8. teisinių ar neteisinių aspektų prioritetą mediatoriaus darbe;
9. galimybę sujungti skirtingus mediacijos stilius.¹⁰⁷

Kaip matome, pateikiamas itin platus, net devynių mediacijos stilių skirstymo kriterijų, sąrašas. Pavyzdžiui, vienareikšmiškai galima sutikti su pozicija, kad mediacijos stiliai klasifikuotini pagal mediatoriaus įsikišimo lygį. Kaip teigia J. Wood, mediatorius procese gali būti pasyvus ir lyderis arba aktyvus problemos sprendėjas.¹⁰⁸ Iš išvardytų visų kriterijų apibūdinimų galima spręsti, kad jie formuluojami atsižvelgiant į specifinę mediatoriaus padėtį procese bei mediatoriaus taikomą taktiką ir techniką. Akivaizdu, kad šis klasifikavimas apima procesinius, teisinius, psichologinius mediatoriaus darbo aspektus.

Pateikiama ir kitokių mediacijos stilių klasifikavimo būdų, tačiau aptarti visus juos šiame darbe, dėl ribotos jo apimties nėra įmanoma. Tad toliau bus aptariami „populiariausi“ klasifikavimo būdai. Mokslininkų¹⁰⁹ nuomone, „dažniausias ir labiausiai paplitęs skirstymas yra pagal tris kriterijus.“¹¹⁰ Pirmasis mediacijos skirstymo kriterijus siejamas su mediacijos proceso tikslais. Pavyzdžiui, N. Kauffman ir B. Davis nurodo, kad galima išskirti į sprendimą orientuotą mediaciją, į procesą orientuotą mediaciją ir į pokyčius orientuotą mediaciją.¹¹¹ Kitaip tariant, šis skirstymas nurodo į kokį mediacijos proceso tikslą yra nukreipta konkreti mediacija. Čia nesiekama vien tik pagrindinio mediacijos tikslo - sutaikymo. Pavyzdžiui, mediatorius siekia patenkinti pačius

¹⁰⁶ Иванова, *supra note 29*, 133.

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ John Wood, „Mediation Styles: Subjective Description of Mediators“, *Conflict Resolution Quarterly* 21,4 (2004), 437.

¹⁰⁹ Pvz. Atutienė, *supra note 23*, 69, Kaminskienė ir kt. *supra note 13*, 61 ir kt.

¹¹⁰ Atutienė, *supra note 23*, 69.

¹¹¹ Nancy Kauffman and Barbara Davis, „What Type of Mediation Do You Need?“, *Dispute Resoution Journal*, 53,2 (1998): 10.

svarbiausius kiekvienos šalies interesus arba siekia užtikrinti kiekvienos šalies teises ir pan. Darbo autoriaus manymu, svarbu pabrėžti, kad teisminė ir neteisminė mediacija siekia skirtingų proceso tikslų. Pavyzdžiui, remiantis S. Zaksaitės ir Z. Garalevičiaus teigimu, teisminė mediacija yra orientuota į teises ir pareigas, o neteisminė mediacija į interesus.¹¹²

Antrasis kriterijus – „mediatoriaus požiūrio į galiojančių socialinių normų ir ginčo sprendimą santykio kriterijus“.¹¹³ Galima teigti, kad šis kriterijus paremtas paties mediatoriaus subjektyviosiomis savybėmis, t.y. konkrečiu mediatoriaus požiūriu į socialines normas ar ginčo sprendimą. Pavyzdžiui, mediatorius mano, kad kilęs konfliktas tarp šalių yra problema kurią reikia išspręsti. Arba mediatorius mano, kad ginčas tarp šalių yra jų moralinio augimo galimybė.

Paskutinis, t.y. trečiasis kriterijus „susijęs su mediatoriaus savęs suvokimu mediacijos procese ir jo gebėjimu šį procesą kontroliuoti“.¹¹⁴ Taigi, šis kriterijus rodo kaip mediatorius suvokia savo vaidmenį mediacijoje. Priklausomai nuo tokio suvokimo laikomasi ir ta tikrų kontrolės ribų. Pavyzdžiui, mediatorius gali palaikyti šalių savigarbą, t.y. „įvardinti konflikto šaltinius, už kuriuos šalis negali būti kaltinama¹¹⁵“ arba gali nuspręsti „kuris dalyvis pradeda kalbėti, kokia tvarka kas bus aptariama¹¹⁶“ ir pan.

Apibendrinus, dėl mokslininkų naudojamų įvairių tyrimo metodų bei skirtingų požiūrių į esminius mediacijos stilių elementus teisės doktrina negali pateikti vieningos ir objektyvios nuomonės apie tai, kiek yra mediacijos stilių rūšių. Tačiau apžvelgus mediacijos stilių įvairovę galima pastebėti, kad autoriai gana dažnai tapačiam, t.y. tuos pačius ar panašius požymius atitinkančiam stiliui apibūdinti vartoja tiesiog skirtingus pavadinimus. Manytina, kad iš mediacijos stilių įvairovės kaip pagrindinius ir populiariausius galima išskirti pirminius ir pagrindinius mediacijos stilius, kuriuos savo darbuose aptaria dauguma autorių. Tai – lengvinantysis, vertinamasis, transformacinis. Dėl pasakojamojo mediacijos stiliaus, kaip pagrindinio nėra vieningos nuomonės. Taip pat vienu pagrindiniu stilių, darbo autoriaus manymu, reikėtų laikyti mišrų mediacijos stilių, nes mediatoriai, priklausomai nuo ginčo pobūdžio, šalių ir mediatoriaus asmeninių savybių, mediacijos proceso stadijos ir pan., siekdami nusistatytų proceso tikslų kombinuoja kelis pagrindinius stilius. Skirtingų nuomonių yra ir mediacijos stiliaus klasifikacijos. Tačiau, populiariausia mediacijos stilius klasifikuoti pagal mediacijos proceso tikslą, mediatoriaus subjektyvias savybes, mediatoriaus vaidmens suvokimą, jo kontrolę procese.

¹¹² Salomėja Zaksaitė ir Zigmantas Garalevičius, „Teisminės ir neteisminės šeimos ginčų mediacijos galimybės“, *teisės problemos* 4, 66 (2009): 73.

¹¹³ Kaminskienė ir kt, *supra note* 13, 61.

¹¹⁴ Atutienė, *supra note* 23, 69.

¹¹⁵ Sondaitė, *supra note* 19: 99.

¹¹⁶ *Ibid.*

2.2. Skirtingų mediacijos stilių palyginimas: ypatumai, privalumai ir trūkumai

Kaip jau išsiaiškinta aukščiau pateiktame 2.1 šio darbo poskyryje, mokslinėje doktrinoje pagrindiniais ir populiariausiais mediacijos stiliais laikomi - lengvinantysis, vertinamasis ir transformacinis. Dėl pasakojamojo mediacijos stiliaus, kaip pagrindinio, nėra vieningos nuomonės, tačiau šis stilius doktrinoje taip pat dažnai minimas. Atsižvelgiant į tai šiame skyriuje bus išsamiai nagrinėjami būtent šie mediacijos stiliai. Siekiant kiek įmanoma išsamiau atkleisti tiek lengvinantįjį, tiek vertinamąjį, tiek transformacinį ir pasakojamąjį stilių bei juos tarpusavyje palyginti, darbo autoriaus manymu, pirmiausia, remiantis teisės doktrina ir praktika, aktualu nustatyti kiekvieno iš minėtų mediacijos stilių ypatumus, tada išryškinti privalumus bei trūkumus.

Lengvinantysis (angl. *facilitative*), mediacijos stilius – seniausiai susiformavęs. Teigiama, kad jis (1960–1970 m.) atsirado kartu su mediacijos procesu,¹¹⁷ todėl šis stilius mokslininkų neretai vadinamas „grynąja mediacija“ (angl. *pure mediation*)¹¹⁸ arba tradiciniu,¹¹⁹ klasikiniu¹²⁰, labiausiai žinomu¹²¹ mediacijos stiliumi. Kiti mediacijos stiliai išsivystę iš vieno ar kito lengvinančiosios mediacijos aspekto¹²². Be to, J. Linden pastebėjimu, lengvinantysis mediacijos stilius yra dažniausiai naudojamas mediacijoje.¹²³

Mokslininkai laikosi vieningos nuomonės apie lengvinančiojo mediacijos stiliaus tikslą. Pavyzdžiui, J. Sondaitė pažymi, kad „lengvinančiojo stiliaus pagrindinis tikslas yra pasiekti abiejų šalių susitarimą.“¹²⁴ N. Levy taip pat aiškina, kad lengvinančiojo stiliaus tikslas –pasiekti abipusio kompromiso.¹²⁵ Tokios pat pozicijos laikosi ir S. Hindmarsh, nuroydamas, kad taikant lengvinantįjį mediacijos stilių ieškoma abipusiai priimtino sprendimo.¹²⁶ Ir J. Linden teigia analogiškai, t.y. kad lengvinantysis mediacijos stilius taikomas siekiant rasti poziciją, priimtina abiem konflikto pusėms.¹²⁷ Akivaizdu, kad lengvinančiuoju mediacijos stiliumi siekiama taikaus šalių susitarimo, kompromiso. Atitinkamai teisės doktrinoje sutariama, kad siekiant susitarimo ir kompromiso

¹¹⁷ „Understanding different mediation styles“, žiūrėta 2022 gegužės 26 d. <https://osullivanmediation.com.au/understanding-different-mediation-styles/>.

¹¹⁸ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 63.

¹¹⁹ Shonk, *supra note* 40.

¹²⁰ Martyna Plucińska-Nowak, *Status i oblicza mediacji w społeczeństwie Polskim* (Poznań 2021), 48.

¹²¹ *Supra note* 117.

¹²² Елена Никитична Иванова, „Возможности медиации в восстановительном правосудии“, *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России* 4, 48 (2010): 165.

¹²³ Jon Linden, „Mediation styles: The Purists vs. The „Toolkit““, žiūrėta 2022 gegužės 25 d. <https://www.mediate.com/articles/linden4.cfm>.

¹²⁴ Sondaitė, *supra note* 17, 115.

¹²⁵ Levy, *supra note* 28.

¹²⁶ Steve Hindmarsh, „Models of mediation, žiūrėta 2022 gegužės 25 d. <https://www.stevhindmarsh.co.uk/help-and-advice/models-of-mediation/>.

¹²⁷ Linden, *supra note* 123.

taikant lengvinantįjį mediacijos stilių siekiama patenkinti ginčo šalių poreikius ir interesus. (Tokios nuomonės laikosi pavyzdžiui, Z. Zumeta¹²⁸ J. Linden¹²⁹ N. Levy¹³⁰ S. Hindmarsh,¹³¹ ir kt.)

Lengvinantysis mediacijos stilius pagrįstas supratimu (angl. *understanding-based approach*),¹³² t.y. prielaida, kad suprasdama priešingos ginčo šalies interesus, kiekviena šalis padarys kompromisus ir ginčas bus išspręstas abipusiai naudingą sprendimu.¹³³ Todėl, kaip nurodoma mokslinėje doktrinoje, mediatorius, taikydamas lengvinantįjį stilių, siūlo šalims struktūrizuotą procesą¹³⁴, padeda konflikto šalims išreikšti kiekvienos jų poreikius ir interesus: jis užduoda klausimus, aiškinasi šalių pozicijas, bando išvelgti už išsakytų pozicijų glūdinčius interesus, padeda šalims ieškoti ir analizuoti sprendimo alternatyvas.¹³⁵ (Atitinkamai, šis mediacijos stilius reikalauja, kad šalys pakankamai efektyviai bendrautų kilusio ginčo klausimais,¹³⁶ interaktyviai diskutuotų¹³⁷). Tai reiškia, kad siekiant abi šalis tenkinančio susitarimo, analizuojamas mediacijos stilius pirmiausia identifikuoja abiejų ginčo šalių interesus ir poreikius. Išsiaiškinus skirtingus poreikius ir interesus ginčo šalys ima suprasti viena kitą ir diskutuojant, ieškomas abipusiai palankus sprendimas. Darbo autoriaus atlikto tyrimo duomenimis, būtent gilinimasis į ginčo šalių interesus, vienas kito interesų, konflikto priežasčių, siekių, lūkesčių supratimą, mediatoriai įvardija kaip lengvinančiojo stiliaus privalumą. Tačiau, neretai ginčo šalys savo lūkesčius pervertina, ir tai atitolina jas taikaus ginčo sprendimo pasiekimo.¹³⁸

Teisės doktrina teigia, kad lengvinantysis stilius padeda išplėsti asmenines šalių galimybes (angl. *empowerment shift*) ir įgyti pripažinimą (angl. *recognition shift*). Taikant šį stilių įvyksta šalių savivertės ir galios jausmo atkūrimas, o taip pat galimybės pačiam žmogui priimti sprendimus ir spręsti gyvenimo problemas. Šio stiliaus dėka ginčo šalys pradeda labiau vertinti savo gebėjimus, pasikliauti savo jėgomis, didėja jų pasitikėjimas savimi.¹³⁹ Atsižvelgiant į išdėstytą, galima teigti, kad esminis lengvinančiojo stiliaus privalumas – šalių galimybė pačioms, savo valia, išspręsti ginčą, priimti sprendimą ir taip užtikrinti savo interesus ir poreikius, be kitų įsikišimo. Pažymėtina, kad šį privalumą akcentuoja darbo autoriaus rengtoje apklausoje dalyvavę mediatoriai. Respondentų

¹²⁸ Zumeta, *supra note* 86.

¹²⁹ Linden, *supra note* 123.

¹³⁰ Levy, *supra note* 28.

¹³¹ Hindmarsh, *supra note* 126.

¹³² Richi Batra, „Providing Dispute Resolution Expertise to the Community“, *Dispute Resolution Magazine* 24 (2012-2013) :6.

¹³³ Levy, *supra note* 28.

¹³⁴ Hindmarsh, *supra note* 126.

¹³⁵ Zumeta, *supra note* 86.

¹³⁶ Levy, *supra note* 28.

¹³⁷ Linden, *supra note* 123.

¹³⁸ *Supra note* 31.

¹³⁹ Мариям Арпентьева, „Медиация: современные представления и модели“, *Вестник Федерального института медиации*, 1, (2018), 15.

teigimu, lengvinančiojo mediacijos stiliaus privalumas -sprendimas pasiekiamas, iš esmės, šalių valia. Ginčo šalys pačios apsisprendžia koku keliu eiti ir kokį sprendimą priimti, todėl sprendimas joms nėra primetamas. Tai lemia supratimą, jog ginčo šalys yra pačios atsakingos už savo priimtus sprendimus.¹⁴⁰ Visgi čia kyla pavojus priimti, mediatorių teigimu, „nekokybišką“ sprendimą (taip kaip supranta šalis), t.y. teisiškai netinkamą ar net neįmanomą sprendimą, kadangi neretai ginčo šalys nežino savo galimybių ir teisių, neturi teisinės patirties. Taip pat respondentų teigimu, kartais ginčo šalys aplamai negeba suformuluoti savo pasiūlymų, norų ir kt.¹⁴¹ Be to dera sutikti su A. S. Čupris, nuomone, kad dėl to, jog priimamas sprendimas priklauso nuo ginčo šalių, būtina jų motyvacija.¹⁴²Tai reiškia, kad lengvinantysis mediacijos stilius netinkamas tuomet kai ginčo šalys nėra motyvuotos. Šalių motyvaciją, t.y. nusiteikimą taikytis akcentuoja ir darbo autoriaus tyrime dalyvavę respondentai.¹⁴³

Lengvinantysis stilius paprastai apima „šalin rankas“ (angl. *hands-off*) metodą.¹⁴⁴ Kitaip tariant, taikant šį stilių mediatorius stengiasi tik palengvinti konflikto šalių derybas,¹⁴⁵ išryškinti ir sustiprinti šalių tarpusavio bendravimą tam, kad jos pačios nuspręstų kaip spręsti kilusį ginčą.¹⁴⁶ "Iš esmės tokio pobūdžio procese šalys užima centrinę poziciją ir laikomos įgaliomis suprasti savo situaciją ir perteikti kitai šaliai savo poziciją geriau nei teisininkai ar mediatorius."¹⁴⁷ Atitinkamai „mediacijos sesijų metu mediatorius privalo kuo mažiau įsitraukti į procesą: jis susilaiko nuo asmeninės nuomonės reiškimo, neteikia šalims nurodymų, nedalija patarimų, neskelbia savo nuomonės dėl šalių siūlomų ginčo sprendimo variantų, neteikia pasiūlymų dėl susitarimo turinio, neprognozuoja, kaip ginčą spręstų teismas.“¹⁴⁸ Taigi, „mediatorius gali suteikti šalims trūkstamos informacijos, tačiau negali jų konsultuoti ar siūlyti, kurį sprendimą pasirinkti, ar nurodyti, kokia išeitis yra geriausia.“¹⁴⁹Mediatorius siekia sukurti palankią aplinką, kurioje abi ginčo pusės galėtų atvirai pasikalbėti apie savo poreikius, interesus, apie tai, dėl ko susitaria, o kur nesutaria, o tada per tiesioginį bendravimą užpildyti kilusį atotrūkį tarp interesų. Šiuo atveju mediatorius veikia kaip pagalbininkas,¹⁵⁰ ir K. Shonk teigimu, turi slėpti savo požiūrį į konfliktą.¹⁵¹ Mediatorius

¹⁴⁰ *Supra note 31.*

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² Алина Сергеевна Чуприс, „Модели медиации в условиях образовательных учреждений“, *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта* (2016):111.

¹⁴³ *Supra note 31.*

¹⁴⁴ Levy, *supra note 28.*

¹⁴⁵ Shonk, *supra note 40.*

¹⁴⁶ Leonard L. Riskin, „Understanding Mediators' Orientations, Strategies, and Techniques: A Grid for the Perplexed“, *1 Harv. Negot. L. Rev.* 7 (1996), 24.

¹⁴⁷ *Supra note 31.*

¹⁴⁸ Kaminskienė ir kt, *supra note 13*, 63- 64.

¹⁴⁹ Sondaitė, *supra note 19*, 103

¹⁵⁰ Levy, *supra note 28.*

¹⁵¹ Shonk, *supra note 40.*

palengvindamas ginčo šalių tarpusavio komunikaciją tik padeda suprasti priešingos šalies interesus ir tikslus, tačiau pats nevertina ginčo. Taigi, iš esmės, procese jo vaidmuo yra neutralus, pasyvus. Tai padeda šalims priimti savarankišką, niekieno neįtakotą sprendimą. Tokio sprendimo priėmimas leidžia kiekvienai šaliai patenkinti savo poreikius (dėl ginčo) ir tokiu būdu priimtas sprendimas yra tvarus. Vadinas, galima teigti, kad lengvinantysis mediacijos stilius nukreiptas į patį ginčo procesą (ieškant kompromiso). Mediatorius taikydamas lengvinantįjį mediacijos stilių koncentruojasi į šalių sąveikavimo procesą, tačiau neatlieka jokių kilusio ginčo vertinimų, nepatarinėja, o yra neutralus ir pasyvus. Visgi, mediatorių praktikų teigimu, mediatorius taikydamas šį mediacijos stilių gali tapti šalių guodėju, globėju ir auklėtoju¹⁵². Manytina, kad tai- šio stiliaus trūkumas.

Taikydamas lengvinantįjį stilių „mediatorius yra proceso ir procedūros gynėjas.“¹⁵³ Todėl mediatorius įsikiša tik tuomet, kai šalys atsiduria aklavietėje ir joms būtina padėti ir grąžinti proceso eigą į vėžes.¹⁵⁴ Taip pat jo įsikišimas galimas, pavyzdžiui, kaip teigia J. Sondaitė pasirenkant, kokį klausimą užduoti, kokį sprendimą akcentuoti, kaip įtraukti dalyvius¹⁵⁵ ir pan. Todėl, galima teigti, kad lengvinančiajam mediacijos stiliui būdingas tik procedūrinio pobūdžio mediatoriaus direktyvumas. Čia dera paaiškinti, kad „direktyvumas (mediacijoje) – tai mediatoriaus tiesioginės įtakos darymas ginčo šaliai, siekiant pokyčio.“¹⁵⁶ E. N. Ivanova pastebi, kad analizuojamas mediacijos stilius pasižymi įvairiu mediatoriaus procedūrinio direktyvumo laipsniu (nuo žemo iki aukšto). Mediatorius, esant procedūriniam klausimui gali iš šalių reikalauti, kad būtų laikomasi nustatytų proceso taisyklių, apeliuodamas į būtinybę jų laikytis, kad būtų užtikrintas derybų veiksmingumas.¹⁵⁷ Tokiu būdu užtikrinama tinkama mediacijos sesijos eiga procesine prasme. Iš to seka, kad mediatorius atsakingas tik už patį procesą organizacine, koordinacine prasme, o ginčo šalys atsakingos – už šiame procese priimtą, bendrais interesais grįstą sprendimą.

Mediatoriaus neutralumas ir nešališkumas - ypatingai svarbūs mediacijos procese.¹⁵⁸ Visgi nors mediatorius taikydamas lengvinantįjį mediacijos stilių ir privalo būti nešališkas, mokslinėje doktrinoje (pavyzdžiui, J. Sondaitės,¹⁵⁹ T. Bogdanoski¹⁶⁰ ir kt.) ir praktikoje¹⁶¹ laikomasi pozicijos,

¹⁵² *Supra note 31.*

¹⁵³ Иванова, *supra note 122*, 166.

¹⁵⁴ Kaminskienė ir kt., *supra note 13*, 63- 64.

¹⁵⁵ Sondaitė, *supra note 19*, 103

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ Елена Никитична Иванова, „Динамика директивности при обучении медиаторов“, *Вестник Санкт-Петербургского университета*, 17, 3 (2014), 82.

¹⁵⁸ *The Opinion of the European Consumer Law Group on Commission Proposal for a Directive on Mediation.* (ECLG/122/2004, November 2004), žiūrėta 2022 gegužės 27 d. https://www.europarl.europa.eu/comparl/juri/consultations/eclg_en.pdf.

¹⁵⁹ Sondaitė, *supra note 19*, 103.

¹⁶⁰ Tony Bogdanoski, „The ‘Neutral’ Mediator’s Perennial Dilemma: To Intervene or Not to Intervene?“, *QUT Law Review* 9, 1 (2009): 33.

¹⁶¹ *Supra note 31.*

kad egzistuoja šališkumo grėsmė. T. Bogdanoski manymu, tikrovėje yra labai neryški riba tarp mediatoriaus vykdomų mediacijos proceso organizacinių funkcijų ir mediacijos turinio bei rezultatų valdymo. Jo manymu, mediatoriai labai dažnai daro įtaką mediacijos rezultatams naudodami strateginę intervenciją viso proceso metu. Patys mediatoriai pripažįsta, kad mediatoriaus įsikišimas į procesą turi įtakos mediacijos rezultatui. Pavyzdžiui, mediatoriai gali daryti įtaką mediacijos turiniui ir jo rezultatams pasitelkdami tam tikrus strateginius klausimus,¹⁶² t.y. klausinėjant apie vienus dalykus daugiau nei apie kitus, padedant atkleisti tik tam tikrus ginčo aspektus.¹⁶³ Net mediatoriaus kūno kalba gali daryti skatinamąjį arba stabdantį poveikį šalims.¹⁶⁴ Darbo autoriaus atlikto tyrimo metu, mediatoriai nurodė, kad mediatorius perduodamas informaciją kokiu nors klausimu, gali nepajusti kaip įsitraukia ir informacijos perteikimas taps konsultacija, taigi iškyla šališkumo grėsmė.¹⁶⁵ Vadinasi, mediatorius lengvinančiojo mediacijos stiliaus taikymo metu, naudodamasis jam suteiktu procesiniu direktyvumu gali slaptai arba to nejausdamas daryti įtakos mediacijos turiniui ir rezultatams. Taip mediatoriaus paveiktos šalys gali priimti nesavarankišką sprendimą, kas prieštarauja šalių autonomijai.

R. D. Benjamin, kalbėdamas apie mediatoriaus neutralumą kaip vieną iš jį sudarančių kriterijų akcentuoja abejingumą susitarimu neatstovaujамų šalių daromam poveikiui.¹⁶⁶ Atrodytų, jog tai reiškia, kad mediatorius net ir matydamas, jog ginčo šalys eina link susitarimo, kuris pavyzdžiui, neapsaugo nepilnamečių vaikų interesų, naudodamas lengvinantįjį mediacijos stilių, negali kištis į tokio, teisine prasme neteisingo sprendimo priėmimą. Priešingu atveju jis prarastų neutralumą. Visgi kaip pažymi mokslininkai, dauguma mediatorių, susidūrusių su veiksmingo konfliktų valdymo realijomis anksti sužino, kad idealas likti neutraliu greitai žlunga.¹⁶⁷ Iš tiesų, „sunku būtų tikėtis, kad mediatorius gali būti absoliučiai neutralus, kadangi tai žmogus, turintis gyvenimiškos patirties, greičiausiai kitokį išsilavinimą, asmeninį požiūrį, moralines vertybes“.¹⁶⁸ Ne išimtis ir taikant lengvinantįjį mediacijos stilių.

N. Kaminskienės pastebėjimu, taikant lengvinantįjį mediacijos stilių „dažniausiai nėra taikomas atskirų mediatoriaus ir vienos iš šalių susitikimo metodas (angl. *caucus*)“,¹⁶⁹ taigi,

¹⁶² Bogdanoski, *supra note* 160, 33.

¹⁶³ Vibeke Vindelov, *Reflexive Mediation: with a Sustainable Perspective Reprint Edition* (Djoef Publishing; Reprint edition 2012), 150.

¹⁶⁴ Bogdanoski, *supra note* 160, 33.

¹⁶⁵ *Supra note* 31.

¹⁶⁶ Robert Benjamin, „The Risks Of Neutrality – Reconsidering The Term And Concept“ September 12, 2016, žiūrėta 2022 gegužės 27 d. <https://mediate.com/the-risks-of-neutrality-reconsidering-the-term-and-concept/>.

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ Indrė Korsakovienė „Mediatoriaus nešališkumo principas ir jo įgyvendinimas Lietuvoje“, *Teisinės minties šventė* (2022): 251.

¹⁶⁹ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 64.

mediacija vyksta vienu metu dalyvaujant ginčo šalims ir mediatoriui.¹⁷⁰ Tokios sesijos metu šalys turi galimybę išgirsti viena kitą ir suprasti oponento poziciją. Pastebėtina, kad kai kurie mediatoriai praktikai atskirų susitikimų su kiekviena iš ginčo šalių vengimą, laiko šio stiliaus trūkumu¹⁷¹. Visgi teoretikų teigimu, kartais, esant būtinybei mediatoriai gali rengti susitikimus ir su kiekviena šalimi atskirai. Štai E. N. Ivanova įvardija kelias situacijas, kada taikant lengvinamąjį mediacijos stilių kyla poreikis rengti atskiras mediacijos sesijas. Pavyzdžiui, kai viena šalis turi kažkokios reikšmingos informacijos situacijos išsprendimui, tačiau nenori šia informacija pasidalinti su oponentu, kai emocijos pasidaro pernelyg stiprios, kai situacijos aptarimas atsiduria akligatvyje ir pan.¹⁷² Tačiau, šios situacijos, kai galima organizuoti atskirus susitikimus yra gana išimtinės.

Remiantis darbo autoriaus tyrimo duomenimis, respondentų teigimu, taikant bendrus susitikimus su ginčo šalimis, mediacijos procesas trunka ilgai, nes šalys išsako savo emocijas, diskutuoja¹⁷³. Mokslininkų teigimu, praktikoje taikant lengvinantįjį mediacijos metodą prireikia net keliolikos mediacijos sesijų¹⁷⁴. Todėl O.von Feigenblatt manymu, šis mediacijos stilius nepraktiškas pavyzdžiui, darbo ginčiuose, nes užtrunka daug laiko.¹⁷⁵ Be to, mediatorių teigimu, šis mediacijos stilius dėl daug emocijų egzistavimo -vargina.¹⁷⁶ Taip pat, remiantis mediatorių apklausa, šio mediacijos stiliaus trūkumas tas, kad jo negalima taikyti esant ribotam mediacijos laikui.¹⁷⁷ Pavyzdžiui, valstybės lėšomis apmokamas tik tam tikras privalomos mediacijos vykdymo laikas¹⁷⁸.

Įdomu pastebėti, kad lengvinančiojo stiliaus šalininkai „pasisako prieš kitokių strategijų įtraukimą į mediacijos procesą. Pasak jų, būtent lengvinamasis mediacijos stilius yra atitinkantis mediacijos, kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdo, specifiką, o kitų stilių naudojimas yra visuomet paremtas nukrypimu nuo klasikinės mediacijos sampratos.“¹⁷⁹ Taigi, lengvinančiojo mediacijos stiliaus šalininkai nepritaria kelių mediacijos stilių taikymui manydami, kad mediacijos procese, pakanka tik šio vieno stiliaus taikymo.

¹⁷⁰ „Maryland Program for Mediator Excellence. Mediation Descriptions“, May 19, 2010, žiūrėta 2022 gegužės 25 d.

¹⁷¹ *Supra note* 31.

¹⁷² Иванова, *supra note* 122: 166.

¹⁷³ *Supra note* 31.

¹⁷⁴ Marta J. Papa, *Secrets from the Divorce Whisperer: Saving Yourself, Your Money, and Your Children During Divorce Paperback*, (Balboa Press 2019), 129.

¹⁷⁵ Otto von Feigenblatt, „Mediation for management: Dealing with Conflict in the Workplace“, *Innovaciones de Negocios* 18, 35 (2021): 115.

¹⁷⁶ *Supra note* 31.

¹⁷⁷ *Ibid.*

¹⁷⁸ „Ar visais atvejais dėl privalomosios mediacijos vykdymo būtina kreiptis į Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą?“, žiūrėta 2022 birželio 30 d. <https://vgtp.lrv.lt/lt/naujienos/ar-visais-atvejais-del-privalomosios-mediacijos-vykdyimo-butina-kreiptis-i-valstybes-garantuojamos-teisines-pagalbos-tarnyba>.

¹⁷⁹ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 63.

Vertinamasis mediacijos stilius susiformavo 1980-1990 metais kai mediacija įgijo populiarumą ir buvo skiriama ar rekomenduojama teismo.¹⁸⁰ Šį stilių, kaip atsaką didėjančiam teismo skiriamų mediacijų skaičiui, suformavo teisinį išsilavinimą turintys mediatoriai.¹⁸¹ Būtent tai, kad vertinamasis mediacijos stilius sukurtas teisininkų ir lemia jo ypatumus. Jei prieš tai nagrinėtame lengvinančiajame mediacijos stiliuje, be šalių sutaikinimo tikslo kartu siekiama ir patenkinti ginčo šalių poreikius bei interesus, vertinamajame mediacijos stiliuje „pagrindinis ir vienintelis tokios mediacijos tikslas yra pasiekti šalių susitarimą.“¹⁸² Taigi, šis stilius orientuotas į ginčo išsprendimą t.y. į rezultatą. Taikant analizuojamą stilių, neskiriamas dėmesys ginčo šalių emocijoms ir kaip pažymi J. Sondaitė, daugiau rūpinamasi šalių teisėmis nei poreikiais.¹⁸³ Tai suprantama, nes kaip pažymima, mokslinėje doktrinoje, mediatoriai taikantys šį stilių dažniausiai yra įgiję teisininko išsilavinimą, neretai jie verčiasi ir advokato praktika,¹⁸⁴ taigi yra tam tikros ginčo srities, teisine prasme, ekspertai. Palyginus su mediatoriais ne teisininkais, mediatoriai teisininkai mediacijoje labiau akcentuojasi į teisinius aspektus –dėmesį kreipia į faktines nesutarimo aplinkybes jas vertindami per įstatymo prizmę. Šie mediatoriai gali gana tiksliai numatyti ir įvertinti ginčo nagrinėjimo teisme baigtį. Darbo autoriaus atliktoje apklausoje mediatoriai akcentavo, kad šis mediacijos stilius, lyginant su kitais - konkretus, išryškinantis esminius aspektus, neleidžiantis nukrypti nuo tikslo, objektyvesnis.¹⁸⁵

Vertinamasis mediacijos stilius - „priešprieša lengvinamajam mediacijos stiliui.“¹⁸⁶ Čia „įprasta, kad mediatorius reiškia savo nuomonę, patarinėja šalims, dalyvauja rengiant susitarimą, gali net pateikti šalims savo parengtą tokio susitarimo projektą, jo manymu, atitinkantį abiejų šalių interesus“.¹⁸⁷ Praktikuojama „šaudyklinė diplomatija“.¹⁸⁸ Taikydamas vertinamąjį mediacijos stilių mediatorius suvokia save kaip kvalifikuotą asmenį, turintį pakankamai patirties, žinių, objektyvumo ir kitų savybių, dėl kurių gali numatyti proceso kryptį ir teikti savo įvertinimus procese.¹⁸⁹ Atitinkamai mediatorius naudodamas savo įgūdžius, N. Kaminskienės manymu, siekia nukreipti šalis tinkama linkme,¹⁹⁰ nes, pagal šį mediacijos stilių palaikančiųjų požiūrį, ginčo šalys pačios nėra pajėgios rasti sprendimą ar nuspręsti kokie sprendimai yra teisiškai pagrįsti, priimtini ir įmanomi.

¹⁸⁰ Иванова, *supra note* 122, 166.

¹⁸¹ Steven C. Etcheson „Transformative Mediation; A New Current in the Mainstream“, *Policy studies journal* 6 (2005): 12.

¹⁸² Sondaitė, *supra note* 19, 104.

¹⁸³ Sondaitė, *supra note* 17, 115.

¹⁸⁴ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 65.

¹⁸⁵ *Supra note* 31.

¹⁸⁶ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13,64.

¹⁸⁷ *Ibid*, 65.

¹⁸⁸ Sondaitė, *supra note* 19, 105.

¹⁸⁹ Riskin, *supra note* 146, 26.

¹⁹⁰ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 64.

Šalių nukreipimą į konkretų ginčo sprendimo būdą, kaip šio mediacijos stiliaus privalumą, akcentuoja ir darbo autoriaus rengtoje apklausoje dalyvaujantys respondentai.¹⁹¹

Skirtingai nei taikant lengvinantįjį mediacijos stilių, mokslininkų nuomone, mediatorius ne tik organizuoja mediacijos procesą ir jam vadovauja, bet ir turi teisę pareikšti savo nuomonę dėl susitarimo esmės ir turinio.¹⁹² Todėl galima sutikti su K. Ervasti pozicija, kad mediatorius, naudodamas vertinamąjį mediacijos stilių yra atsakingas bent už dalį šio proceso rezultatų.¹⁹³ Kaip matome, nagrinėjamas mediacijos stilius suteikia mediatoriui galimybę būti aktyviu mediacijos proceso dalyviu. Dėl to galime teigti, kad vertinamasis mediacijos stilius pasižymi mediatoriaus direktyvumu. Taikydamas vertinamąjį stilių, mediatorius dažnai daro įtaką šalims, siekdamas, kad jos įvertintų savo tikimybę laimėti, jei ginčas būtų perduotas formaliam teisminiam procesui,¹⁹⁴ t.y. padeda ginčo šalims suvokti savo pozicijų realų potencialą teisminiame nagrinėjime.¹⁹⁵ Darbo autoriaus manymu, šiuo aspektu vertinamasis mediacijos stilius labai naudingas šalims, kurios nori žinoti realiais savo ginčo sprendimo perspektyvas. Kitaip tariant, ginčo šalys gali realiai įvertinti situaciją ir nepuoselėti nepagrįstų lūkesčių dėl konflikto išsprendimo. Todėl sutikrina su D.S. Kulapov nuomone, kad vertinamasis mediacijos stilius padeda išspręsti ginčą sudarant susitarimą, kuris yra kiek įmanoma artimesnis tikėtinam teismo sprendimui.¹⁹⁶ Taigi, taikant vertinamąjį mediacijos stilių, priimtas sprendimas, tikėtina bus labiau teisiškai pagrįstas nei taikant lengvinantįjį mediacijos stilių, kurį naudojant šalys, prieina prie nebūtinai teisiškai teisingo sprendimo. Be to akivaizdu, kad mediacijos procesas, kuriame tik įvertinama ginčo situacija, tačiau nesigilinama į šalių emocijas, interesus bus žymiai greitesnis, nei sakykim taikant lengvinantįjį mediacijos stilių. (Palyginti trumpą vertinamojo stiliaus terminą akcentuoja ir mokslininkai, pavyzdžiui O. Von Feigenblatt¹⁹⁷). Ginčo šalys čia yra labiau susitelkusios į mediatoriaus įtikinimą apie tarp jų egzistavusias teises, pareigas (sakykim, pagal susitarimus).

Vertinamojoje mediacijoje praktikuojami individualūs mediatoriaus ir vienos šalies susitikimai, kurie laikomi pagrindine šio stiliaus sudedamąją dalimi.¹⁹⁸ Individualiuose susitikimuose mediatorius „išsiaiškina šalies derybines galias bei pozicijas, kad vėliau galėtų

¹⁹¹ *Supra note 31.*

¹⁹¹ Дмитрий Сергеевич Кулапов, „Виды медиации: теоретический аспект“, *Вестник Саратовской государственной юридической академии* 4, 99 (2014): 121.

¹⁹² *Ibid.*

¹⁹³ Kaijus Ervasti, „Past, Present and Future of Mediation in Nordic Countries,“ *Nordic Mediation Research* 4 (2018): 239.

¹⁹⁴ Linden, *supra note 123.*

¹⁹⁵ *Ibid.*

¹⁹⁶ Кулапов, *supra note 191*, 121.

¹⁹⁷ Feigenblatt, *supra note 175*, 116.

¹⁹⁸ „The Effectiveness of Using Mediation in Selected Civil Law Disputes: A Meta-Analysis“, žiūrėta 2022 gegužės 25 d.

sumodeliuoti tinkamiausias sprendimų alternatyvas.¹⁹⁹To pasiekti būtų sunkiau susitikus kartu su abiem ginčo šalimis.

Vis tik vertinamojo mediacijos stiliaus nereiktų pervertinti – jis turi ir trūkumų. Darbo autoriaus atliktoje mediatorių apklausoje respondentai pažymėjo, kad tai gana griežtas mediacijos stilius, kurį taikant orientuojamas tik į greitą ir tikslų rezultatą, tačiau mažai dėmesio skiriama pačioms šalims, jų interesams. Ginčo šalys gali neišsakyti savo lūkesčių, o mediatoriui kyla reali rizika pamesti „šalių interesus“.²⁰⁰ Teigiama, kad vertinamoji mediacija pakerta ir slopina mediacijos, kaip problemų sprendimo proceso, kūrybiškumą.²⁰¹ Darbo autoriaus manymu, dėl aktyvaus mediatoriaus vaidmens, mediacija panašėja į teisminį procesą. Vertinant šalių pozicijas ir pateikiant galimus sprendimus galima išvengti, kad tokia mediacija trukdo šalių savarankiško apsisprendimo teisei ir mediatorius, kaip teisėjas, remdamasis turimomis aplinkybėmis (kurias pateikia šalys išdėstydamos savo pozicijas) nusprendžia kokia šio ginčo baigtis. Dėl to pritariama išreiškiamai nuomonei, kad kvalifikuoti mediatoriai neturėtų primesti savo nuomonės ginčo šalims. Jie, elgdamiesi apdairiai ir pasitelkdami vaizdingus palyginimus, privalo tik padėti šalims pasverti savo pozicijas, t.y. išlaikyti „realybės testą“.²⁰² Atitinkamai tai padėtų šalims priimti joms priimtinausią sprendimą ir leistų mediatoriui efektyviai pritaikyti vertinamąjį stilių. Mediatorių apklausos rezultatai atkleidė, kad žvelgiant iš ginčo šalių pusės, gali kilti rizika, kad ginčo šalys priims sprendimą ne taip kaip pačios jį supranta ir norėtų spręsti, o vien tik tuo, ką pasakė profesionalo. Tokiu būdu, ginčo šalys gali nesuvokti savo galimybių, įgyvendinant priimtą sprendimą.²⁰³ Iš to seka išvada, kad priimtas sprendimas gali nepasižymėti tvarumu.

Vertinamosios mediacijos atveju kyla grėsmė ir mediatoriaus neutralumui. Zumeta Z. pažymi, jog vertinamasis stilius gali daryti tiesioginę įtaką sprendimo priėmimui.²⁰⁴ J. Sondaitės manymu, „mediatorius gali bandyti daryti įtaką šalims, skatinant priimti jo požiūrį.“²⁰⁵ Atitinkamai tam mediatorius gali panaudoti netgi spaudimą.²⁰⁶ P. E. McDermott ir Ruth Obar taip pat mano, kad šio stiliaus taikymas neišvengiamai susijęs su mediatoriaus spaudimu ir prievarta.²⁰⁷ Tai, kad praktikoje taikydami vertinamąjį mediacijos stilių mediatoriai susiduria su neutralumo problema patvirtina ir darbo autoriaus atlikto tyrimo rezultatai. Respondentai pažymėjo, kad taikant šį stilių

¹⁹⁹ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 65.

²⁰⁰ *Supra note* 31.

²⁰¹ Elizabeta Spiroska and Ivan Bimbilovski, „Facilitative and evaluative mediation in civil law“ *Centrum* 5 (2016), 209.

²⁰² Linden, *supra note* 123.

²⁰³ *Supra note* 31.

²⁰⁴ Zumeta, *supra note* 86.

²⁰⁵ Sondaitė, *supra note* 19, 104.

²⁰⁶ *Ibid*, 105.

²⁰⁷ Patrick E. McDermott and Ruth Obar, „What’s Going On” in Mediation: an empirical analysis of the influence of a mediator’s style on party satisfaction and monetary benefit,“ *Harvard Negotiation Law Review* 9, 75 (2004): 7.

kyla pavojus padaryti įtaką šalių sprendimui, yra rizika mediatoriui nuklysti į konsultaciją.²⁰⁸ Galimą mediatoriaus neutralumo ribų peržengimą dėl konsultacijos problemos, akcentuoja ir teoretikai. R. M. Kenneth ir H. Schiff pastebėjimu, vertinamojo mediacijos stiliaus kritikai nurodo, kad taikant vertinamąjį mediacijos stilių mediatorius gali užsiimti nesankcionuota įstatymo taikymo ir aiškinimo praktika.²⁰⁹ Iš to seka, kad mediatorius patarinėdamas šalims ir vertindamas ginčo situaciją turi būti itin apdairus ir atsakingas, vengti teikti vertinimą, kuris panašėtų į teisinę konsultaciją. Darbo autoriaus manymu, mediatorius, skirtingai nei teisėjas nežino ir neturi galimybės priėti prie absoliučiai visos svarbios ginčui informacijos ir faktinių aplinkybių - jis pasikliauja tik ginčo šalių nurodomomis, todėl kyla pavojus, kad mediatorius informuodamas ir patarinėdamas šalims gali suteikti klaidingą informaciją ir taip jas suklaidinti, ko pasekoje šalys priimtų joms ydingą sprendimą.

Dar reiktų pabrėžti, kad teisinio išsilavinimo neturintys mediatoriai taikydami šį mediacijos stilių „vargu ar patars ir nukreips šalis tinkamai.“²¹⁰ Taigi, darbo autoriaus manymu, pavyzdžiui mediatoriai turintys psichologinį išsilavinimą, nėra kompetentingi taikyti vien šį mediacijos stilių. Manytina, kad tokiu atveju vertinamąjį mediacijos stilių galima taikyti tik kartu su kitais mediacijos stiliais. Kaip pažymi apklausoje dalyvavę mediatoriai, vertinamąjį stilių taikyti paranku yra tuomet, kai mediacija atsiduria akligatvyje, t.y. siekiant, kad ginčo šalys suvoktų kas jų laukia (neigiamos pasekmės) jei neieškos kompromisų.²¹¹

Mediatorių teigimu, taikydamas vertinamąjį mediacijos stilių mediatorius yra labai kontroliuojantis, neskatina ir neįgalina ginčo šalių prisiimti atsakomybę ir ieškoti sprendimų pačioms. Ginčo šalims gali atrodyti, jog sprendimus už juos turi priimti mediatorius, o jos pačios gali bandyti nusišalinti nuo aktyvesnio dalyvavimo mediacijoje.²¹² Taigi, galima teigti, kad šis mediacijos stilius mažina ginčo šalių iniciatyvą. Atsižvelgiant į tai - medijuojant vertinamuoju mediacijos stiliumi nutolstama nuo pačios mediacijos prigimties ir esmės, t.y. ginčo šalims laisvai dalyvauti mediacijoje ir pačioms formuoti ir atmesti ginčo sprendimo variantus ir pan. Tokiu būdu šalys praranda autonomišką sprendimo priėmimo galimybę. Todėl teisės doktrina nurodo, kad yra manančių (lengvinančiojo stiliaus šalininkai), jog vertinamoji mediacija nėra aplamai

²⁰⁸ *Supra note 31.*

²⁰⁹ Robert M. Kenneth and Hardin Schiff „Mediating the Evaluative-Facilitative Debate: Why Both Parties Are Wrong and a Proposal for Settlement“, *Loyola University Chicago Law Journal* 39,1 (2007):66.

²¹⁰ *Supra note 31.*

²¹¹ *Ibid.*

²¹² *Ibid.*

mediacija.²¹³ Pavyzdžiui, J. B. Stulbergas ne kartą savo darbuose mini faktą, kad vertinamoji mediacija gali būti suprantama kaip oksimoronas.²¹⁴

Be to vertinamojo mediacijos stiliaus kritikų nuomone, bet koks vertinimas bus vienos ginčo šalies naudai, o kitos nenaudai²¹⁵ Darbo autoriaus manymu, iš tiesų bet koks vertinimas pats savaime palankumo svarstyklės nusveria arba į vienos arba į kitos ginčo šalies pusę, tad mediatoriaus nešališkumo ir neutralumo riba gali būti lengvai peržengta. Ir tik mediatoriaus profesionalumas gali padėti išlaikyti reikiamą pusiausvyrą – teisingai įvertinti situaciją, tačiau nesumenkinti kurios nors šalies pozicijų ir galimybių ginčo išsprendimo kontekste. Todėl, kaip atkleidžia mediatorių apklausa, jeigu mediatoriaus teikiamas vertinimas nėra palankus tai ginčo šaliai, ji gali nusivilti procesu ir / arba prarasti pasitikėjimą mediatoriumi.²¹⁶

Toliau darbe bus analizuojamas transformacinis (angl. *transformative*) mediacijos stilius. Z. Zumeta teigimu, šis stilius naujesnis už lengvinantįjį ir vertinamąjį mediacijos stilius. Transformacinio mediacijos stiliaus sąvoką įtvirtinto mokslininkai A. B. Bush ir J. P. Folger savo 1994 m. išleistoje knygoje skirtoje šiam mediacijos stiliui (angl. „The Promise of Mediation: The Transformative Approach to Conflict“).²¹⁷ Pačių transformacinio mediacijos stiliaus kūrėjų teigimu, pastarąjį stilių jie, dirbdami su talentinga kolegų – tiek praktikų, tiek akademikų grupe, kūrė nuo 1990 m.²¹⁸ Kaip matome, analizuojamas mediacijos stilius buvo sukurtas per ketverius metus (1990-1994 m.). Manoma, kad pastarieji autoriai transformacinį stilių sukūrė žvelgdami iš postmodernizmo perspektyvos.²¹⁹

Nusakydami savo požiūrį į vykdomą mediaciją, taikant lengvinantįjį ir vertinamąjį mediacijos stilius, A. B. Bush ir J. P. Folger išdėsto keturis požiūrius arba, jų teigimu, istorijas apibūdinančias tokią mediaciją (pasitenkinimo, socialinio teisingumo, transformacijos, priespaudos). Pavyzdžiui, pagal vieną jų – priespaudos požiūrį, teigiama, kad mediacija yra pavojinga dėl savo neformalumo ir susitarimo, nes leidžia stipresnei pusei manipuliuoti silpnąja. Tai taip pat mediacija suteikia mediatoriams didžiulę galią manipuliuoti jos rezultatu taip, kaip mediatoriai patys nori.²²⁰ Atsižvelgiant į išdėstytus požiūrius, transformacinį mediacijos stilių jo

²¹³ McDermott and Obar, *supra note* 207, 7.

²¹⁴ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 65.

²¹⁵ Nancy A. Wels, „The place of court-connected mediation in a democratic justice system“, *Journal of conflict resolution* 5,117 (2004), 117.

²¹⁶ *Supra note* 31.

²¹⁷ Zumeta, *supra note* 86.

²¹⁸ Robert A. Baruch and Joseph P. Folger, „Transformative Mediation“, *International Journal of Conflict Engagement and Resolution* 2, 62 (2014): 20.

²¹⁹ Feigenblatt, *supra note* 175, 115.

²²⁰ Robert A. Baruch Bush and Joseph P. Folger, *The Promise of Mediation: The Transformative Approach to Conflict 2nd ed.* (San Francisco, 2004), 23.

kūrėjai pateikia kaip tam tikrą kylančių problemų sprendimo būdą mediacijoje vedamoje lengvinančiuoju ir vertinamuoju mediacijos stiliumi.

A. B. Bush ir J. P. Folger teigimu, įrodymai rodo, kad dabartinėje mediacijos praktikoje (taikant lengvinantį ir vertinamąjį mediacijos stilius) paprastai laikomasi problemų sprendimo radimo požiūrio.²²¹ Tačiau, jų manymu, tai neteisingas požiūris, nes „dalyviai patys turi nuspręsti, reikia jiems sprendimo ar ne.“²²² Atsižvelgiant į tai, „svarbiausiu transformuojamosios mediacijos tikslu nėra laikoma rasti sprendimą, nes pasiekus kitus šio proceso tikslus ir pakeitus ginčo šalių tarpusavio santykius, tikėtina, kad tolesnio bendradarbiavimo metu konfliktas bus išspręstas ir be mediatoriaus pagalbos.“²²³ Taigi, mediatorius, taikydamas šį mediacijos stilių, bando pakeisti konflikto šalių sąveikos pobūdį, padėdamas joms įvertinti viena kitos požiūrį ir stiprindami gebėjimą produktyviai spręsti konfliktus.²²⁴ Šio stiliaus kertinis akmuo yra nurodyti ginčo dalyvių bendravimo būdą ir bendravimą arba dažnai nesusikalbėjimą²²⁵ Todėl, galima teigti, kad transformacinio stiliaus tikslas yra „pakeisti konflikto dalyvių požiūrį į konfliktinę situaciją ir vienas kitą.“²²⁶ Vadinasi, priešingai nei taikant lengvinantį ar vertinamąjį mediacijos stilius, čia dėmesys telkiamas ne į sprendimo pasiekimą, bet į ginčo šalių tarpusavio sąveiką ir bendravimą, o dar tiksliau į jų pakeitimą, siekiant, kad šalys imtų geriau viena kitą suprasti ir taip pačios gebėtų valdyti situaciją, t.y. išmoktų susitarti. Mediatorių, praktikų teigimu, šis mediacijos stilius - „konflikto sprendimas iš esmės, atkuriant tarpusavio taikų santykį bei padedant gyti po skausmingų patirčių“²²⁷. Šis stilius „priešus gali paversti draugais.“²²⁸

Transformacinio mediacijos stiliaus kūrėjai įvardija du šio stiliaus raktus: įgalinimą (angl. *empowerment*) ir pripažinimą (angl. *recognition*). Mediatorius padeda ginčo šalims įsisąmoninti savo galias konfliktinėje situacijoje, t.y. suvokti, kad jos pačios gali pačios apsibrėžti savo problemas ir pačios surasti sprendimus²²⁹. Taikydamas transformacinį mediacijos stilių mediatorius skatina šalis diskutuoti visais šalims svarbiais klausimais (net apie praeitį), neatsižvelgiant į tai, ar jie lengvai aptariami, ar ne²³⁰. Tokiu būdu skatinamas įgalinimas, tarpusavio supratimas, abipusių poreikių ir interesų pripažinimas. Taigi, galima teigti, kad emocijos tokioje mediacijoje laikomos

²²¹ Bush and Folger supra note 220, 74.

²²² Sondaitė, supra note 17, 115.

²²³ Kaminskienė ir kt., supra note 13, 68.

²²⁴ Supra note 198.

²²⁵ Linden, supra note 123.

²²⁶ Sondaitė, supra note 17, 115.

²²⁷ Supra note 31.

²²⁸ Ibid.

²²⁹ Bush and Folger, supra note 220, 89.

²³⁰ Heidi Burgess et al. „Transformative Approaches to Conflict“, *Conflict Research Consortium* (1997): 6. Žiūrėta 2022 birželio 10 d. http://peacebuildingforlanguagelearners.pbworks.com/w/file/attach/73357055/Burgess_Transformative%20Approaches%20to%20Conflict.pdf.

neatsiejama proceso dalimi. Pats mediatorius ginčo šalims nesiūlo sprendimo variantų, proceso metu jis tik užduoda klausimus siekdamas paskatinti šalis įgalinti įsitraukti į konfliktą ir pripažinti viena kitą. Vadinasi, mediatorius yra nedirektyvus. Ir nors transformacinio mediacijos stiliaus pagrindinis tikslas ir nėra sprendimo radimas (šį trūkumą pažymi apklausoje dalyvavę mediatoriai²³¹), analizuojamos mediacijos stiliaus raktai (įgalinimas ir pripažinimas) atveria kelią ir antraeiliam šios mediacijos tikslui- tarpusavio sąveikos ir bendravimo pakeitimui. Vieno mediatorių apklausoje dalyvavusio respondento pastebėjimu, kai yra daug emocijų ir konfliktas verda, pritaikius transformacinę mediacijos stilių galima puikiai susitvarkyti ir išsiaiškinti, kas labiausiai skauda ir ką su tuo daryti, kitaip sakant „išventiliuoti“ emocijas ir tada yra didelė tikimybė jog konfliktas bus sprendžiamas racionaliai, o ne vadovaujantis emocijomis²³². Atitinkamai priėjus abiem ginčo pusėms priimtino sprendimo, jis bus ilgalaikis.

Dėl šių priežasčių, darbo autorius sutiktų su N. Kaminskienės pastebėjimu, kad transformacinis mediacijos stilius konfliktą iš neigiamo proceso paverčia visuomenine vertybe. Šiuo atveju konfliktas tampa ne blogiu, kurį reikia nedelsiant neutralizuoti, bet priemone, stiprinančia pozityvų šalių bendravimą.²³³ Kuo daugiau visuomenėje saugių, pasitikinčių, supratingų, atsakingų žmonių, tuo pati visuomenė tampa geresnė vieta.²³⁴ Kaip matome, šis mediacijos stilius padaro pokyčius žmonių tarpusavio santykiams, o tai paveikia ne tik juos bet ir visą visuomenę, o tai žvelgiant socialine prasme, žymiai geresnis rezultatas nei vien tik trumpalaikis kokios nors problemos išsprendimas.

C. Țereanu ir A. Quattrocolo, nurodo, kad taikant transformacinę mediacijos stilių pirmiausia organizuojami atskiri susitikimai su ginčo šalimis, o tada bendri.²³⁵ Tačiau Z. Zumeta mano, kad taikant šį stilių mediatoriai su šalimis susitinka kartu, nes tik jie gali suteikti vienas kitam pripažinimą.²³⁶ Kaip jau minėta, pripažinimas, kaip ir įgalinimas yra du pagrindiniai transformacinio mediacijos stiliaus raktai. Darbo autoriaus manymu, dėl nagrinėjamo stiliaus ypatumų ginčo šalių pokyčiai gali įvykti tik bendrose mediacijos sesijose, joms susitikus akis į akį. Tad, pritaria J. Sondaitei, kuri akcentuoja, kad transformacinio mediacijos stiliaus atveju, atskiri susitikimai tarp ginčo šalių ir mediatoriaus galimi tik tuo atveju jei „šalys pačios to prašytų.“²³⁷

²³¹ *Supra note* 31.

²³² *Ibid.*

²³³ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 67.

²³⁴ Sondaitė, *supra note* 17, 115.

²³⁵ Carmen Țereanu and Alberto Quattrocolo, „Transformative mediation in healthcare organizations: a resource“, *Management in health*, 15, 1 (2011), žiūrėta 2022 birželio 20 d. <http://journal.managementinhealth.com/index.php/rms/article/view/171/487>.

²³⁶ Zumeta, *supra note* 86.

²³⁷ Sondaitė, *supra note* 19, 106.

Nepaisant to, kad transformacinis mediacijos stilius keičia šalių tarpusavio santykius, požiūryje į konfliktą, pasiekiamas santykių pagerėjimas, turintis naudą visuomenei (socialine prasme), šis stilius turi ir tam tikrų trūkumų. Mokslininkų ir praktikų jis yra kritikuojamas už tai, kad yra pernelyg idealistinis, nesukoncentruotas, ir nenaudingas teismų sistemai²³⁸, slopina kūrybiškumą, perima kontrolę iš šalių,²³⁹ didelė našta tenka mediatoriams,²⁴⁰ norint pasiekti konkrečių rezultatų reikia daug sesijų²⁴¹, psichologinių žinių (neturinti psichologinių žinių mediatorius gali užstrigti ir negebėti įgalinti ginčo šalių).²⁴²Taigi šis stilius užima nemažai laiko ir gana dažnai nepasiekia sprendimo.²⁴³ Kadangi šios mediacijos metu šalys išreiškia emocijas, keičiasi siekdamos suprasti viena kitą, nenuostabu, kad tai užtrunka daug laiko, ko pasėkoje šalys nebūtinai susitars.

Mediatoriai, darbo autorius atliktoje apklausoje taip pat atskleidė, kad transformacinis stilius, esant ribotam mediacijos laikui (ypač mediacijoms skiriamoms per Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą (toliau - VGTP) apskritai neįsivaizduojamas, nebent ginčo šalys pačios suinteresuotos pagerinti tarpusavio santykį ir tam skirti laiko ir lėšų.²⁴⁴

Įdomu, kad mokslininkai laikosi skirtingų nuomonių dėl grėsmių mediatoriaus neutralumui, taikant šį mediacijos stilių. Pavyzdžiui, T. Bogdanoski mano, kad taikant transformacinį mediacijos stilių nėra ginčų dėl mediatoriaus neutralumo trūkumo.²⁴⁵ Tam nepritaria M. Levy kuris įžvelgia tam tikrus mediatoriaus neutralumo pavojus. Šis autorius nurodo, kad siekdamas išlyginti galios dinamiką tarp ginčo šalių transformacinis mediacijos stilius artėja prie silpnesnės šalies advokataavimo linijos.²⁴⁶Akivaizdu, kad šiuo atveju mediatoriui sudėtinga išlaikyti neutralumą ir nešališkumą.

Nors transformacinis mediacijos stilius rodo puikius rezultatus sprendžiant sudėtingus tarpasmeninius ginčus, kuriuose santykiai yra esminiai ginče ir kuriuose šalys turi didelę tarpusavio priklausomybę, jis susijęs su emocijomis, vertybėmis ir papročiais todėl gali būti įkyrus, palyginti su kitais tarpininkavimo metodais.²⁴⁷ Be to „transformacinis mediacijos stilius nėra veiksmingas, kai konflikto eskalacija nėra stipri ir konfliktas susijęs su išteklių paskirstymo situacijomis.“²⁴⁸

²³⁸ Chuks Petrus Nweke, „A Case Study Investigating the Interpretation and Implementation of the Transformative Mediation Technique“ (Doctor Dissertation, Walden University 2011), 29.

²³⁹ Sondaitė, *supra note* 19, 106.

²⁴⁰ *Supra note* 31.

²⁴¹ Feigenblatt, *supra note* 175, 115. *Supra note* 31.

²⁴² *Supra note* 31.

²⁴³ Sondaitė, *supra note* 17, 115.

²⁴⁴ *Supra note* 31.

²⁴⁵ Bogdanoski, *supra note* 160, 32.

²⁴⁶ Levy, *supra note* 28.

²⁴⁷ Feigenblatt, *supra note* 175, 115.

²⁴⁸ Sondaitė, *supra note* 17, 115 -116.

Dar vienas mediacijos stilius, kurį tikslinga detaliai paanalizuoti – pasakojamasis (angl. *narrative*). T. Hansen pažymi, kad naratyvinę terapiją 1980 m. Australijoje sukūrė M. White ir D. Epston. Ši terapija tapo gana įprasta šeimos terapijos dalimi. Mediacijos srityje pasakojamojo stiliaus pradininkai – J. Winslade, G. Monk ir A. Cotter,²⁴⁹ kurie suprato, kad naratyvinės terapijos idėja jiems artima ir siekė ją pritaikyti mediacijoje,²⁵⁰ kaip alternatyvą lengvinančiajam ir vertinamajam mediacijos stiliui²⁵¹. (Pažymėtina, kad tiksliai šio stiliaus sukūrimo data nenurodoma, jo kūrėjai teigia, kad pasakojamąjį stilių kūrė po mažu nuo 1990 m.)²⁵² Kaip matome, analizuojamas mediacijos stilius kilęs iš naratyvinės šeimos terapijos, todėl, mokslininkų teigimu, pagrįstas psichologijos ir sociologijos mokslų tyrimų rezultatais.²⁵³ Atitinkamai tai lemia šio stiliaus ypatumus mediacijoje.

Pasakojamasis mediacijos stilius išsivystė iš postmodernistinių tradicijų ir suvokimo, kad vieno žmogaus nuomonė niekada negali būti visiškai objektyvi.²⁵⁴ Kitaip tariant, pasakojamasis mediacijos stilius išugdė idėją, kad kiekviena šalis konfliktą suvokia kitaip nei kita, todėl jos turi savo supratimą ir požiūrį į jį, kuris nėra objektyvi tiesa. Šis stilius, pasak H. Boserup, daro prielaidą, kad žmonės gyvena savo istorijose ir tai, kaip jos formuojamos, sukuria žmonių gyvenimus.²⁵⁵ Todėl, pasakojamasis mediacijos stilius orientuotas į pasakojimą kaip būdą priversti šalis atsiskirti nuo ginčo, pažvelgti į jį per atstumą.²⁵⁶ (Toks pažvelgimas iš šalies, yra vadinamas dekonstrukcija²⁵⁷). Taikydamas šį stilių mediatorius naudoja pokalbį ir aptarimą tam, kad padėtų ginčo šalims atskleisti dažnai nesąmoningai tikrąją konflikto prigimtį. Tai daroma pasakojant istoriją, leidžiančią diskutuojančioms šalims atskleisti, kaip ir kodėl jie jaučiasi.²⁵⁸ Tokiu būdu ginčo šalys pasijaučia pakankamai patogiai, kad galėtų dalintis savo istorijomis ir tuo pačiu savo konflikto suvokimu, skirtingais poreikiais ir interesais.²⁵⁹ Čia išryškėja nagrinėjamo stiliaus

²⁴⁹ Toran Hansen, „The Narrative Approach to Mediation“, 2003, žiūrėta 2022 gegužės 26 d. <https://www.mediate.com/articles/hansent.cfm>.

²⁵⁰ „Storying professional identity. From an interview with John Winslade“, žiūrėta 2022 birželio 12 d. <https://dulwichcentre.com.au/articles-about-narrative-therapy/storying-professional-identity/>.

²⁵¹ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 68.

²⁵² *Supra note* 250.

²⁵³ Оксана Владимировна Карягина, „Зарубежные модели медиации в современном российском праве: эффективность реализации“, *Юрист – Правоведъ* (2011): 3.

²⁵⁴ Raminta Petrauskaitė, „The role of the mediator during the mediation session“, *Akademinio jaunimo siekiai: ekonomikos, vadybos, teisės ir technologijų išvalgos* (XVIII-osios tarptautinės studentų mokslinės-metodinės konferencijos straipsnių rinkinys, 2021), 126.

²⁵⁵ Hans Boserup, „Micro Management in Mediation“ (Uppsala University, Doctoral thesis, monograph, Abstract, 2015), žiūrėta 2022 birželio 12 d. <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A767493&dsid=-4446>.

²⁵⁶ Sabāu and Sandu, *supra note* 95, 60.

²⁵⁷ Cheryl Picard and Kenneth R. Melchin, „Insight Mediation: A Learning-Centered Mediation Model“ *Negotiation Journal*, 22 (2007): 37.

²⁵⁸ Linden, *supra note* 123.

²⁵⁹ Sabāu and Sandu, *supra note* 95, 60.

„svarbiausias uždavinys – nustatyti problemą, ją iškelti į dienos šviesą.“²⁶⁰ (Laikomasi požiūrio, kad pasakojamosios mediacijos esmę atspindi nuostata „problema ne žmonėse, problema yra problemoje“²⁶¹). Nustačius problemą „šalys su mediatoriumi veikia kartu kurdami naują pasakojimą, naujai išdėstydami įvykius ir faktus tam, kad būtų galima išspręsti problemą.“²⁶² „Taigi, kuriama alternatyvi istorija arba „konfliktingos situacijos pakaitalas“,²⁶³ kuri galėtų pakeisti konfliktą ir sudaryti ne tik abipusiai priimtina susitarimą, bet ir sustiprinti tolesnę komunikaciją.“²⁶⁴ Pritartina nuomonei, kad pasakojamasis stilius apima socialiai sukonstruotą savitą tikrovės suvokimą.²⁶⁵ Paprastai tariant, naudodamas pasakojamąjį mediacijos stilių mediatorius, visų pirma, leidžia kiekvienai ginčo šaliai išsipasakoti, kad šalys, išreiškdamos savo emocijas, dažnai nesąmoningai, atskleistų tikrąją konflikto prigimtį ir savo požiūrį į konfliktą. Tokiu būdu pateikiamos dvi skirtingos ginčo šalių istorijos, kurios, kaip pagrindas tolimesnei diskusijai, su mediatoriaus pagalba yra interaktyviai plėtojamos, modifikuojamos, pateikiant naują istoriją, kuri padėtų ginčo šalims į ginčo situaciją pažvelgti kitaip, pagerintų jų santykius ir leistų kilusį konfliktą išspręsti priimant abiem ginčo pusėms priimtina sprendimą. Ir jei taikant šį mediacijos stilių susitarimas yra pasiekiamas, jis bus tvarus.

Aparta pasakojamojo mediacijos stiliaus specifika lemia, kad pirmiausia mediatorius veda atskirus susitikimus su konfliktuojančiomis šalimis, po to seka bendras susirinkimas.²⁶⁶

Pažymėtina, kad J. M. Winslade yra įsitikinęs, kad pasakojamoji mediacija yra ne bet kokios naujos istorijos raida. Ji turėtų plėtotis teisingumo, partnerystės pažangos, bendradarbiavimo ir pan. kryptimi,²⁶⁷ kur ginčo šalys pradėtų su kilusia problema kovoti kartu, t.y. kaip bendradarbiai, o ne kaip varžovai.²⁶⁸ Ir už visa tai atsakingas yra mediatorius. Būtent jis ginčo šalis turi nukreipti tinkama konflikto sprendimo linkme. Pasakojamojo stiliaus mediatorius atsisako ne tik ekspertinio, tačiau ir procedūrinio direktyvumo. Jo vaidmuo - būti proceso katalizatoriumi, padėti šalims atskleisti savo istorijas ir padėti sukurti naują istoriją apie konflikto priežastis, pasiūlyti naujų

²⁶⁰ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 68.

²⁶¹ Андрианова Полина Игоревна, „Философское основание нарративного подхода в медиации“, из *Современная наука и молодые учёные, сборник статей VII Международной научно-практической конференции* (Пенза, МЦНС Наука и просвещение, 2021): 130.

²⁶² Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 68.

²⁶³ Sondaitė, *supra note* 17, 115 -116.

²⁶⁴ Linden, *supra note* 123.

²⁶⁵ Michal Albertstein, „Forms of Mediation and Law: Cultures of Dispute Resolution“. *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 22, 2 (2007): 335-336.

²⁶⁶ Robyn Stratton-Berkessel, „How Narrative Mediation Promotes Respectful Relationships – John Winslade“, žiūrėta 2022 birželio 18 d. <https://positivitystrategist.org/narrative-mediation/>.

²⁶⁷ John M. Winslade, „Mediation with a focus on discursive positioning“, *Conflict Resolution Quarterly Journal* 23,4 (2006): 23.

²⁶⁸ Alison Cotter, Narrative approach to mediation, *Contemporary Mediation Practice – Celebrating 100 Years of Employment Mediation*, (2009): 10, žiūrėta 2022 gegužės 30 d. <https://thehub.swa.govt.nz/assets/documents/Contemporary%20Mediation%20Practice%20-%20Celebrating%20100%20Years%20of%20Employment%20Mediation.pdf#page=10>.

sąveikos galimybių.²⁶⁹ Kitaip tariant, pasakojamojo stiliaus mediatorius valdo šalių komunikaciją. Jo pagrindinė užduotis – sukurti naują istoriją. To siekdamas mediatorius šalių bendravimą nukreipia būtent ta linkme. Tačiau atlikdamas šiuos veiksmus, „skirtingai nei kitų mediacijos stilių atveju, mediatorius daug labiau įsitraukia į konflikto sprendimą ir tampa konflikto dalyviu.“²⁷⁰ Tai, manytina ir yra vienas esmingiausių pasakojamojo stiliaus ypatumų. Nors C. Picard ir K. R. Melchin pastebėjimu, mediatoriai įsitraukdami naudoja eksternalizaciją, t.y. jie sutelkia dėmesį į ginčo šalių tarpusavio santykius, o apie problemą kalba taip, tarsi ji yra tik išorinis objektas, kuris veikia ginčo šalis,²⁷¹ manytina, kad dėl tokio mediatoriaus įsitraukimo, jis turi visas galimybes išlikti neutralus. Tai, kad mediatorius naudodamas šį mediacijos stilių išlaiko neutralumą pažymima ir mokslinėje literatūroje. Pavyzdžiui, neutralumo problemų neįžvelgia T. Bogdanoski.²⁷² Nurodoma, kad mediatorius yra neutralus, nepalaiko kurios nors ginčo šalies, o jo dalyvavimas vienodai padeda visiems ginčo dalyviams.²⁷³ Tai, kad taikant pasakojamąjį mediacijos stilių nekyla grėsmių mediatoriaus neutralumui, darbo autoriaus manymu, yra neabejotinas šio stiliaus privalumas, ypač lyginant su kitais, darbe analizuotais mediacijos stiliais.

Manytina, kad pasakojamasis mediacijos stilius yra panašus į transformacinį tuo, kad kuriant naują istoriją, galima sakyti, įvyksta tam tikra šalių transformacija. Šioje mediacijos stadijoje ginčo šalys ima keisti savo požiūrį į konfliktą ir būtent šis pokytis pagerina jų tarpusavio santykius. Tačiau tuo pačiu šis mediacijos stilius veda šalis ir prie konflikto išsprendimo. Tai reiškia, kad „pasakojamasis mediacijos stilius gali būti pristatomas kaip hibridinis tarp orientuotų į ginčo išsprendimą ir į santykių pakeitimą mediacijos stilių.“²⁷⁴ Darbo autoriaus atliktoje apklausoje dalyvavę mediatoriai šį mediacijos stilių laiko labiau filosofine nei praktine prieiga prie mediacijos.²⁷⁵ Kadangi pasakojamojoje mediacijoje faktai paverčiami istorijomis, čia didesnė reikšmė suteikiama ne faktams, o istorijoms, manant, kad kiekviena šalis faktus vertina iš savo prizmės. Dėl to, darbo autoriaus manymu, pasakojamasis mediacijos stilius verčia abejoti objektyviu faktų egzistavimu. Žvelgiant iš teisės pozicijos, tai ne visuomet objektyvu ir ne visuomet gali padėti šalims priimti teisiškai pagrįstą sprendimą. Todėl, manytina, kad tai – vienas šio stiliaus trūkumų. Be šio, galima įžvelgti ir kitus trūkumus.

²⁶⁹ Щекудова, *supra note* 83, 29.

²⁷⁰ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 68.

²⁷¹ Cheryl Picard and Kenneth R. Melchin, *supra note* 257, 37.

²⁷² Bogdanoski, *supra note* 160, 32.

²⁷³ „Нарративная медиация. Обзор работ Дж.Монка и Дж.Уинслэйда“, фрагмент материала, опубликованного в №3 журнала *Постнеклассическая психология. Социальный конструкционизм и нарративный подход*, 2009), žiūrėta 2022 birželio 19 d. <https://narrlibrus.wordpress.com/2009/01/30/mediation/>

²⁷⁴ Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 69.

²⁷⁵ *Supra note* 31.

Kaip minėta, pasakojamasis mediacijos stilius pirmiausia išklauso abiejų šalių istorijas, tuomet formuoja bendrą, t.y. alternatyvią istoriją, taigi akivaizdu, kad jis gali pareikalauti ilgų laiko investicijų. Tą pažymi ir mediatoriai, dalyvavę darbo autoriaus atliktoje apklausoje²⁷⁶. Be to, mediatorių nuomone, pasakojamasis mediacijos stilius praktikoje retai naudojamas, nes šalys įprastai klausytis kito „pasakų“ būna pavargę. Kiekvienas konflikto priežastis suvokia savaip, alternatyvios istorijos sukūrimas retai įmanomas dėl laiko stokos mediacijos procese.²⁷⁷ Kaip matome, šiam mediacijos stiliui reikalingos nemažos laiko sąnaudos ir todėl jį taikyti ne visuomet įmanoma. Dar vienas šio mediacijos stiliaus trūkumų, kaip akcentuoja teisės doktrina, ir rodo darbo autoriaus atliktas tyrimas²⁷⁸ tas, kad taikant šį mediacijos stilių, ne visuomet pasiekiamas šalių susitarimas. Nors ginčo šalys taikant šį stilių ima geriau suprasti galimus sprendimo variantus, tačiau vien šio stiliaus dažniausiai nepakanka galutiniams teisiniams sprendimas priimti.²⁷⁹

Apibendrinant lengvinantįjį, vertinamąjį, transformacinį ir pasakojamąjį mediacijos stilius, galima išskirti pagrindinius jų ypatumus. Kad būtų lengviau juos išvelgti - sudaryta lentelė (žr. į 1 lentelę).

1.lentelė. Lengvinančiojo, vertinamojo, transformacinio ir pasakojamojo mediacijos stilių ypatumai

Lengvinantysis	Vertinamasis	Transformacinis	Pasakojamasis
Palengvinama komunikacija tarp šalių	Vertinama ginčo situacija, galimo susitarimo esmė ir turinys	Keičiamas, t.y. transformuojamas ginčo šalių požiūris į konfliktą ir vienas kitą	Pasakojama istorija. Pirmiausia papasakojama kiekvienos šalies savita istorija (pozicija nelaikoma objektyvia tiesa), tada kuriama alternatyvi istorija – konfliktinės situacijos pakaitalas
Mediatorius siekia palengvinti šalių	Mediatorius yra ekspertas (teisinį)	Mediatorius skatina ginčo šalis	Mediatorius padeda ginčo šalims surasti

²⁷⁶ *Ibid.*

²⁷⁷ *Supra note 31.*

²⁷⁸ *Ibid.*

²⁷⁹ Cotter, *supra note 268.*

<p>tarpusavio komunikaciją, sprendimo paiešką, kad tarpusavyje bendradarbiaujant būtų rastas šalis tenkinantis susitarimas</p>	<p>išsilavinimą turintis) ir remdamasis savo žiniomis, patirtimi, teikia rekomendacijas, nurodo ginčo sprendimo perspektyvas teisme</p>	<p>įsisąmoninti savo galias ginče bei suprasti ir pripažinti kitos šalies poziciją</p>	<p>problema ir įveikti konfliktą per naujos (alternatyvios) istorijos sukūrimą</p>
<p>Konfliktu laikoma problema, kurią reikia išspręsti</p>	<p>Konfliktu laikomas ginčas, kurį galima spręsti teisme</p>	<p>Konfliktu laikoma ginčo šalių moralinio tobulėjimo ir transformacijos galimybė</p>	<p>Konfliktu laikoma istorija, t.y. skirtinga kiekvienos šalies pozicija, kurią lemia jų gyvenimo diskurso padariniai</p>
<p>Orientacija į ginčo sprendimo procesą</p>	<p>Orientacija į ginčo sprendimo rezultatą</p>	<p>Orientacija į ginčo sprendimo procesą</p>	<p>Orientacija tiek į ginčo sprendimo procesą, tiek į rezultatą</p>
<p>Koncentruojamasi į šalių poreikių ir interesų patenkinimą</p>	<p>Koncentruojamasi į šalių teises ir pareigas ir tik į ginčo išsprendimą</p>	<p>Koncentruojamasi į santykių tarp ginčo šalių pakeitimą</p>	<p>Koncentruojamasi ir į ginčo šalių santykių pagerinimą -pakeitimą ir į sprendimo suradimą</p>
<p>Mediatorius yra direktyvus tik procesiniais klausimais, kitais atvejais jo vaidmuo – pasyvus</p>	<p>Mediatorius yra direktyvus ne tik procesiniame lygmenyje, tačiau ir ginčo, susitarimo esmės ir turinio atveju</p>	<p>Mediatorius yra nedirektyvus - jis tik sukuria tinkamą aplinką ir palaikymą ginčo šalims</p>	<p>Mediatorius neturi nei ekspertinio, nei procesinio direktyvumo. Jis tampa konflikto dalyviu</p>
<p>Ginčo šalys bendradarbiaudamos palengvinančioje komunikacijoje pačios ieško ir randa ginčo sprendimą</p>	<p>Ginčo šalys priimdamos sprendimą įsiklauso į ekspertinę nuomonę</p>	<p>Ginčo šalys išsiaiškina, supranta savo situaciją, įsigilina į kitos šalies poziciją ir pasikeičia jų požiūris</p>	<p>Ginčo šalys į kilusį ginčą pažiūri iš šalies ir naujai įvertina konfliktą – jų požiūris pakinta</p>

Vengiama atskirų susitikimų su ginčo šalimis, atskirai susitinkama tik kai būtina	Propaguoja atskiri susitikimai su ginčo šalimis	Bendri susitikimai su ginčo šalimis, o šalių prašymu ir atskiri susitikimai	Pirmiausia vedami atskiri susitikimai su ginčo šalimis, po to bendri
---	---	---	--

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis moksline doktrina²⁸⁰ ir darbo autoriaus atliktu mediatorių tyrimu²⁸¹

Iš pateiktos lentelės matome, kad lengvinantysis, vertinamasis, transformacinis ir pasakojamasis mediacijos stiliai pasižymi savitais ypatumais, kurie būdingi tik tam, konkrečiam mediacijos stiliui, nors kai kuriais aspektais, mediacijos stiliai turi ir tam tikrų panašumų.

Lengvinantysis mediacijos stilius, skirtingai nei kiti – palengvina komunikaciją. Vertinamasis - įvertina ginčo situaciją bei galimo susitarimo esmę, turinį, ginčo nagrinėjimo perspektyvas teisme. Transformacinis keičia šalių požiūrį į konfliktą ir į kitą ginčo šalį, o pasakojamasis mediacijos stilius, siekdamas išspręsti ginčą, kiekvienai ginčo šaliai išsakyti savo poziciją (istoriją) kuria alternatyvią istoriją, kuri yra savotiškas konfliktinės situacijos pakaitalas. Atitinkamai mediatorius atlieka kiekvienai mediacijai būdingus veiksmus- lengvina šalių komunikaciją, vertina ginčo perspektyvas teisme, skatina ginčo šalis įsisažmoninti savo galias ginče bei suprasti ir pripažinti kitos šalies poziciją, kartu su šalimis kuria alternatyvią istoriją.

Kiekvienas mediacijos stilius turi savitą požiūrį į konfliktą. Lengvinantysis jį supranta kaip problemą, kurią reikia išspręsti, vertinamasis konfliktą laiko ginču, kurį galima spręsti teisme. Transformacinis konfliktą suvokia kaip ginčo šalių moralinio tobulėjimo ir transformacijos galimybę, o pasakojamasis konfliktą aiškina kaip istoriją, kuri yra skirtinga šalies pozicija.

Lengvinantysis ir transformacinis mediacijos stilius orientuojasi į ginčo sprendimo procesą, taigi šiuo aspektu jie panašūs. Vertinamasis, skirtingai nei kiti mediacijos stiliai orientuojasi tik į ginčo sprendimo rezultatą. Pasakojamasis mediacijos stilius, savo ruožtu orientuojasi ir į ginčo sprendimo procesą, ir į rezultatą. Tokiu būdu pastarasis stilius, lyginant su kitais, apima plačiausią orientavimosi diapazoną.

Net trys nagrinėjami mediacijos stiliai (lengvinantysis, transformacinis ir pasakojamasis) dėmesį telkia į ginčo šalių emocijas, išgyvenimus, jausmus. Lengvinantysis siekia ginčo šalių interesų ir poreikių patenkinimo, transformacinis siekia pakeisti šalių požiūrį ir atitinkamai tarpusavio santykį, o pasakojamasis koncentruojasi į santykių pagerinimą bei į sprendimo priėmimą. Šiuo aspektu jis šiek tiek panašus į vertinamąjį stilių, kuris siekia tik ginčo išsprendimo.

²⁸⁰ Bogdanoski, *Supra note* 160, 32, Sondaitė, *supra note* 19, 103, Shonk, *supra note* 40, Иванова, *supra note* 122, 166, Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 63- 64 ir Zumeta, *supra note* 86, Кулапов, *supra note* 191, 121, Linden, *supra note* 123 ir kt. analizuojant vertinamąjį stilių aukščiau darbe aptarti autoriai.

²⁸¹ *Supra note* 31.

Visgi vertinamasis mediacijos stilius ginčo stiliaus išsprendimo siekia koncentruodamasis ne į emocinę ginčo šalių plotmę, tačiau į konkrečiai apibrėžtas šalių teises ir pareigas konkrečioje ginčo situacijoje.

Nagrinėjami mediacijos stiliai pasižymi skirtingu mediatoriaus direktyvumu. Mediatorius yra pasyvus taikydamas transformacinį mediacijos stilių. Lengvinančiojo mediacijos stiliaus atveju mediatorius direktyvus tik procesiniais klausimais, kitais atvejais–pasyvus. Pasakojamojo mediacijos stiliaus atveju mediatorius taip ištraukia į procesą, kad tampa ne procesui vadovaujančiu asmeniu, o konflikto dalyviu. Taikydamas vertinamąjį mediacijos stilių mediatorius, skirtingai nei kituose mediacijos stiliuose, yra direktyvus visais aspektais, t.y. ir procesiniais, ir ginčo, susitarimo esmės bei turinio atvejais.

Nors taikant kiekvieną iš analizuojamų mediacijos stilių siekiama, kad ginčo šalys priimtų autonomišką sprendimą, tai įgyvendinama skirtingais būdais. Taikant lenkinantįjį mediacijos stilių ginčo šalys bendradarbiaudamos lengvinančioje komunikacijoje randa sprendimą pačios. Vertinamojoje mediacijoje šalys, priimdamos sprendimą išiklauso į eksperto nuomonę. Taikant transformacinį mediacijos stilių ginčo šalys išsiaiškina, supranta savo situaciją, išigilina į kitos šalies poziciją ir pasikeičia jų požiūris į konfliktą. Pasakojamojoje mediacijoje, sukūrus alternatyvią istoriją ginčo šalys į kilusį konfliktą pažiūri iš šalies ir todėl jų požiūris pakinta.

Taikant konkretų mediacijos stilių, atsižvelgiant į jo ypatumus, organizuojami atskiri arba/ir bendri susitikimai su ginčo šalimis. Lengvinančiojo, transformacinio mediacijos stiliaus atveju rengiami bendri susitikimai su šalimis, tik esant būtinumui ar šalių prašymams mediatorius susitinka su ginčo šalimis atskirai. Vertinamosios mediacijos metu priešingai- rengiami atskiri susitikimai. O štai pasakojamosios mediacijos ypatumai lemia, kad pirmiausia su šalimis susitinkama atskirai, o tada jau rengiami bendri susitikimai.

Toliau tikslinga aptarti analizuojamų mediacijos stilių privalumus (žr. į 2 lentelę).

2.lentelė. Lengvinančiojo, vertinamojo, transformacinio ir pasakojamojo mediacijos stilių privalumai

Lengvinantysis	Vertinamasis	Transformacinis	Pasakojamasis
Gilinamasi į ginčo šalių interesus ir poreikius, į šalių vienas kito supratimą	Ginčo šalys nukreipimas į konkretų ginčo sprendimo būdą, išryškinami esminiai	Ginčo šalys keičiasi, moraline prasme auga, o tai daro teigiamos įtakos ir visuomenei	Sumažina ginčo šalių konflikto sąveiką, suteikia galimybę į ginčą pažvelgti iš šalies

	aspektai, neleidžiama nukrypti nuo tikslo		
Atkuriamą ginčo šalių savigarbą, pasitikėjimas sprendžiant konfliktus	Ginčo šalys suvokia savo pozicijų realų potencialą teisiniame nagrinėjime	Atgaunama ginčo šalių vertė, pasitikėjimas savo galiomis sprendžiant konfliktus	Yra plačios galimybės išlaikyti mediatoriaus neutralumą
Išsaugomi tolimesni ginčo šalių santykiai	Vertinamasis stilius leidžia greičiau pasiekti rezultatų, procesas ilgai netrunka	Išsaugojami ir pagerinami ginčo šalių tarpusavio santykiai	Išsaugojami ir pagerinami ginčo šalių tarpusavio santykiai
Priimtas sprendimas - tvarus	Priimtas ginčo šalių sprendimas - kvalifikuotas, t.y. teisiškai pagrįstas (įstatymais, teismine praktika)	Priimtas sprendimas - tvarus	Priimtas sprendimas - tvarus
Priimamas savarankiškas sprendimas, už kurį atsakingos šalys	Sudaromas susitarimas, kuris yra kiek įmanoma artimesnis tikėtinam teismo sprendimui	Ginčo šalys yra įgalinamos prisiimti atsakomybę ir už sprendimą, ir už procesą	Priimamas savarankiškas sprendimas už kurį atsakingos šalys
Tarp ginčo šalių ir mediatoriaus užsimezga pasitikėjimu grįstas ryšys, šalys jaučiasi komfortiškai		Konfliktas, remiantis šiuo stiliumi sprendžiamas iš esmės	Sukuriamas pasitikėjimas mediacijos procesu
		Išlyginamas ginčo šalių galios disbalansas	

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis moksline doktrina²⁸² ir darbo autoriaus atliktu mediatorių tyrimu²⁸³

Apžvelgus lentelę galima išskirti kelis lengvinančiojo mediacijos stiliaus privalumus. Esminis - susijęs su gilinimusi į ginčo šalių interesus ir poreikius, į vienas kito supratimą. Atitinkamai tarp ginčo šalių ir mediatoriaus užsimezgas pasitikėjimu grįstą ryšį, šalys jaučiasi komfortiškai. Šie aspektai lemia ir kitas teigiamas šio mediacijos stiliaus savybes - ginčo šalių savigarbos, pasitikėjimo gebėjimu spręsti konfliktus atkūrimą, tolimesnių ginčo šalių santykių išsaugojimą ir priimto sprendimo autonomiškumą ir tvarumą.

Transformacinio mediacijos stiliaus privalumas –pačių šalių įgalinimas prisiimti atsakomybę ir už sprendimą ir už procesą, ginčo šalių pokytis, moralinis augimas atnešantis naudą ne tik joms pačios, tačiau ir visai visuomenei. Įvykus tokiems pokyčiams ginčo šalys, kaip ir lengvinančiojo mediacijos stiliaus atveju, atgauna savo vertę pasitikėjimą savo galiomis sprendžiant konfliktus, pagerinami ginčo šalių tarpusavio santykiai (grąžinant jas į normalų tolimesnį bendravimą), priimtas sprendimas būna ilgalaikis. Dar vienas itin svarbus šio stiliaus privalumas – ginčo šalių galios disbalanso išlyginimas. Šios teigiamos savybės neturi koks kitas mediacijos stilius.

Pasakojamojo mediacijos stiliaus privalumas – pažvelgus į konfliktą iš šalies galimybė sumažinti ginčo šalių konflikto sąveiką. Sukurdamas šalių pasitikėjimą šis mediacijos stilius turi itin plačias galimybes išlaikyti mediatoriaus neutralumą. Kaip ir lengvinančiojo bei transformacinio mediacijos stiliaus atveju, taikant šį stilių pagerinami ginčo šalių tarpusavio santykiai, o priimtas sprendimas pasižymi tvarumu.

Vertinamasis mediacijos stilius pasižymi visai kitokiais privalumais nei kiti šiame darbe analizuoti mediacijos stiliai. Pagrindinė šio stiliaus teigiama savybė yra ta, kad ginčo šalys nukreipimas į konkretų ginčo sprendimo būdą (išryškinant esmę, nenukrypstant nuo tikslo), o tai sudaro galimybę sudaryti susitarimą, kuris yra kiek įmanoma artimesnis tikėtinam teismo sprendimui. Vadinasi, ginčo šalys, taikant šį stilių gali suprasti savo pozicijų realų potencialą teisminiame nagrinėjime.

Be to, vertinamasis mediacijos stilius išsiskiria iš kitų nes jo laiko sąnaudos mažesnės , t.y. palyginus su kitais stiliais trunka neilgai (nesigilinama į emocijas, tik į teises ir pareigas, faktus), o priimtas sprendimas - teisiškai pagrįstas, kadangi paremtas eksperto nuomone. Taigi, galima sakyti, kad šis mediacijos stilius gana objektyvus.

²⁸² Bogdanoski, *supra note* 160, 33, Sondaitė, *supra note* 19, 103, Shonk, *supra note* 40, Иванова, *supra note* 122, 166, Kaminskienė ir kt., *supra note* 13, 63- 64 ir Zumeta, *supra note* 86, Кулапов, *supra note* 191, 121 ir kt. analizuojant vertinamąjį stilių aukščiau darbe aptarti autoriai.

²⁸³ *Supra note* 31.

Aptarus nagrinėjamų mediacijos stilių privalumus, galime pereiti prie jų trūkumų analizės (žr. 3 lentelę).

3.lentelė. Lengvinančiojo, vertinamojo, transformacinio ir pasakojamojo mediacijos stilių trūkumai

Lengvinantysis	Vertinamasis	Transformacinis	Pasakojamasis
Plona riba tarp mediatoriaus procesinio direktyvumo, neutralumo ir įtakos mediacijos turiniui bei rezultatams	Mediatoriaus įtaka, spaudimas, nuomonės primetimas šalių sprendimui	Mediatorius gali tapti šališkas silpnesnės pusės atžvilgiu	Maža reikšmė suteikiama faktams, verčiama abejoti objektyviu jų egzistavimu
Mediacija ilgai užtrunka, vargina	Slopina kūrybiškumą	Mediacija ilgai užtrunka	Mediacija ilgai užtrunka
Ne visada pasiekiamas susitarimas tarp ginčo šalių	Mediatoriaus vaidmuo kelia pavojų kertiniams mediacijos postulatams ir tikslams	Ne visada pasiekiamas susitarimas tarp ginčo šalių	Ne visada pasiekiamas susitarimas tarp ginčo šalių
Priimtas ginčo šalių sprendimas gali būti teisiškai nepagrįstas ar net teisiškai neįmanomas	Ginčo šalis (kurios nenaudai vertinimas) gali nusivilti procesu ir /arba prarasti pasitikėjimą mediatoriumi	Priimtas ginčo šalių sprendimas gali būti teisiškai nepagrįstas ar net teisiškai neįmanomas	Priimtas ginčo šalių sprendimas gali būti teisiškai nepagrįstas ar net teisiškai neįmanomas
Taikant šį stilių, vengiama kartu taikyti kitus stilius	Mediatorius gali pateikti klaidingą vertinimą	Mediatorius gali perimti kontrolę iš ginčo šalių	
Mediatorius negali apsaugoti silpnesnės ginčo šalies	Mediacija panašėja į teisminį procesą	Pernelyg idealistinis, nesukoncentruotas, slopina kūrybiškumą	
Vengiama atskirų	Priimtas sprendimas	Nėra visapusiškai	

susitikimų su ginčo šalimis	ne visuomet tvarus	orientuotas į sprendimo paiešką	
Mediatorius gali tapti, guodėju, globėju ir auklėtoju	Ginčo šalys gali nesuvokti savo galimybių įgyvendinant priimtą sprendimą	Reikalauja psichologinių žinių	
Ginčo šalys negeba suformuluoti savo interesų, pasiūlymų ir pan.	Mažina ginčo šalių iniciatyvą, atsakomybę už sprendimo priėmimą		
	Grynai vien ši stilių gali taikyti tik mediatoriai teisininkai		
	Ginčo šalys gali pasijusti skubinamos, todėl gali atsitraukti, nepasitikėti		
	Mažas dėmesys šalių interesams, aplamai šalių interesai gali būti "pametami"		
	Rizika mediatoriui nukrypti į konsultaciją		

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis mokslinė doktrina²⁸⁴ ir darbo autoriaus atliktu mediatorių tyrimu²⁸⁵

Apžvelgus pateiktą lentelę galima teigti, kad lengvinantysis, transformacinis ir pasakojamasis mediacijos stiliai turi kelis tokius pat trūkumus, kuriuos išvelgia teisės doktrina ir praktika. Šių stilių taikymas- ilgai užtrunka, taip pat ne visuomet pasiekiamas susitarimas tarp šalių, o jei šalys priima sprendimą, jis nebūtinai bus teisiškai pagrįstas. Tokių trūkumų neturi vertinamasis mediacijos stilius. Tačiau jis neišvengia kitokio pobūdžio trūkumų.

²⁸⁴ Bogdanoski, *supra note* 160, 33, Sondaitė, *supra note* 19, 103, Shonk, *supra note* 40, Иванова, *supra note* 122, 166. Kaminskienė ir kt., *supra note* 3, 63- 64 ir Zumeta, *supra note* 86, Jayalath, Кулапов, *supra note* 191, 121 ir kt. analizuojant vertinamąjį stilių aukščiau darbe aptarti autoriai.

²⁸⁵ *Supra note* 31.

Vertinamasis mediacijos stilius yra itin griežtas ir mediaciją daro panašią į teismo procesą. Jam, skirtingai nei kitiems mediacijos stiliams mažiausiai rūpi šalių interesai, kurie taikant šį stilių aplamai gali būti pamirštami. Mediatoriaus direktyvus vaidmuo kelia pavojų kertiniams mediacijos postulatams ir tikslams. Taikant šį mediacijos stilių kyla grėsmė, kad mediatorius darys įtaką, spaudimą ginčo šalims ar net primes savo nuomonę, teiks konsultaciją. Be to, mediatorius gali pateikti klaidingą vertinimą, nes jis, skirtingai nei teisėjas neturi pilnų duomenų apie konfliktą, be to šis stilius ne itin tinkamas teisinio išsilavinimo neturintiems mediatoriams, nes jie negalės pateikti kokybiško vertinimo. Šio mediacijos stiliaus metu atliekamas vertinimas visuomet bus tik vienos šalies naudai, o tai lemia pralaiminčios šalies nepasitikėjimą mediatoriumi ir/ar net nusivylimą procesu. Taip pat dėl šio mediacijos stiliaus intensyvumo, ginčo šalys gali pasijausti skubinamos, o tai sukelia nepasitikėjimą, gali priversti ginčo šalis atsitraukti sprendžiant konfliktą.

Itin direktyvus mediatoriaus vaidmuo mažina ir net slopina ginčo šalių iniciatyvą, sukurdamas manymą, kad už priimamą sprendimą atsakingos ne šalys, o mediatorius. Kadangi šalys priimdamos sprendimą pasikliauja ekspertine nuomone, jos gali neįvertinti priimamo sprendimo ir gali nesuvokti savo galimybių jį įgyvendinant, todėl toks sprendimas nepasižymės tvarumu.

Vienas reikšmingų lengvinančiojo mediacijos stiliaus trūkumų yra susijęs su mediatoriaus procesiniu direktyvumu, kuris mediacijos eigoje gali pereiti į mediatoriaus įtaką mediacijos turiniui ir rezultatams, o tai, akivaizdu, neužtikrina mediatoriaus neutralumo. Taip pat taikant šį stilių vengiama taikyti kitus mediacijos stilius, o tai, darbo autoriaus manymu, kartais gali trukdyti sėkmingai mediacijai. Be to, taikant šį mediacijos stilių, mediatorius negali apsaugoti silpnesnės ginčo šalies.

Transformacinio mediacijos stiliaus taikymo atveju, mediatoriui kyla grėsmė perima proceso kontrolę iš ginčo šalių, tapti šališku silpnesnės pusės atžvilgiu. Be to šis mediacijos stilius yra pernelyg idealistinis, nesukoncentruotas, slopina kūrybiškumą. (Pastebėtina, kad kūrybiškumo slopinimo trūkumą mokslininkai priskiria ir vertinamajam mediacijos stiliui). Taip pat šis stilius reikia psichologinių žinių, o tokių ne kiekvienas mediatorius turi.

Pasakojamojo mediacijos stiliaus pagrindinis trūkumas- pernelyg mažos reikšmės faktams suteikimas, verčiant abejoti objektyviu jų egzistavimu.

Apibendrinant galima teigti, kiekvienas mediacijos stilius pasižymi savitais ypatumais, privalumais ir trūkumais. Lengvinančiajam mediacijos stiliui būdingas komunikacijos palengvinimas, susitelkimas į šalių emocijas, konflikto kaip problemos sprendimo suvokimas, orientacija tik į ginčo sprendimo procesą, mediatoriaus procesinis direktyvumas, sprendimo sutelkimas šalių rankose ir pan. Transformaciniam mediacijos stiliui būdingas šalių požiūrio į

konfliktą ir į vienas kitą keitimas, konflikto kaip moralinio tobulėjimo ir transformacijos suvokimas, orientacija į ginčo sprendimo procesą, mediatoriaus pasyvumas, šalių įsigilinimas į vienas kitos poziciją ir pan. Pasakojamajam mediacijos stiliui būdingas alternatyvios istorijos (konflikto pakaitalo) kūrimas, konflikto kaip atskiros kiekvienos šalies istorijos suvokimas, orientacija tiek į ginčo sprendimo procesą, tiek į rezultatą, mediatoriaus tapimas konflikto dalyviu, pažvelgimas į ginčą iš šalies ir pan. Vertinamajam mediacijos stiliui būdingas ginčo situacijos bei galimo susitarimo esmės, turinio, ginčo perspektyvų teisme vertinimas, požiūris į konfliktą kaip į spręstiną teisme ginčą, orientacija tik į ginčo sprendimo rezultatą ir į šalių teises ir pareigas, visapusiškas mediatoriaus direktyvumas, šalių įsiklausymas į ekspertinę nuomonę ir pan. Lengvinančiojo ir transformacinio mediacijos stilių atveju rengiami bendri susitikimai su šalimis, vertinamojo- individualūs, o pasakojamojo pirmiausia individualūs, po to bendri susitikimai. Lengvinančiajam, transformaciniam ir pasakojamajam mediacijos stiliams būdingi keli bendri privalumai - gilinimasis į šalių interesus poreikius, priimto sprendimo autonomiškumas ir šalių atsakomybė už sprendimą, jo tvarumas, tolimesnių ginčo šalių santykių išsaugojimas. Lengvinančiajam ir transformaciniam stiliams būdingas šalių savigarbos, pasitikėjimo sprendžiant konfliktus atkūrimas. Be šių bendrų privalumų minėti mediacijos stiliai turi ir tik jiems būdingus. Lengvinančiojo mediacijos privalumai - tarpusavio supratimo išugdymas, komfortabilumo pojūtis. Transformacinio - ginčo šalių pokytis, moralinis augimas, ginčo išsprendimas iš esmės, ginčo šalių galios disbalanso išlyginimas, tarpusavio santykių pagerinimas. Pasakojamojo - ginčo šalių konflikto sąveikos sumažinimas, pasitikėjimo sukūrimas, kuris leidžia išlaikyti mediatoriaus neutralumą. Visiškai kitokius (palyginus su kitais stiliais) ir savitus privalumus galima įžvelgti vertinamajame mediacijos stiliuje. Tai - ginčo šalių nukreipimas į konkretų ginčo sprendimo būdą, sprendimo, kiek įmanoma artimesnio tikėtinam teismo sprendimui priėmimas, teisiškai pagrįsto ir įmanomo sprendimo priėmimas, mažos laiko sąnaudos. Lengvinantysis, transformacinis ir pasakojamasis mediacijos stiliai turi kelis bendrus trūkumus. Tai - ilga mediacijos trukmė, ne visuomet pasiekiamas susitarimas, priimtas susitarimas gali būti neįmanomas ar teisiškai nepagrįstas. Šie stiliai turi ir kelis tik jiems būdingus trūkumus. Lengvinantysis mediacijos stilius susiduria su mediatoriaus neutralumo grėsme (procesinis direktyvumas gali daryti įtaką mediacijos turiniui ir rezultatams), negalėjimu apsaugoti silpnesnės ginčo šalies, vengimu taikyti kitus mediacijos stilius. Taikant transformacinį stilių kyla grėsmė perimti proceso kontrolę iš ginčo šalių, tapti šališka silpnesnės ginčo šalies atžvilgiu. Šis stilius reikalauja psichologinių žinių. Pasakojamojo mediacijos stiliaus trūkumas- mažos reikšmės faktams suteikimas, taip priverčiant abejoti objektyviu jų egzistavimu. Vertinamojo stiliaus trūkumai - griežtumas, mediacijos panašumas į teismo procesą, nesirūpinimas šalių interesais, kurie taikant šį stilių aplamai gali būti

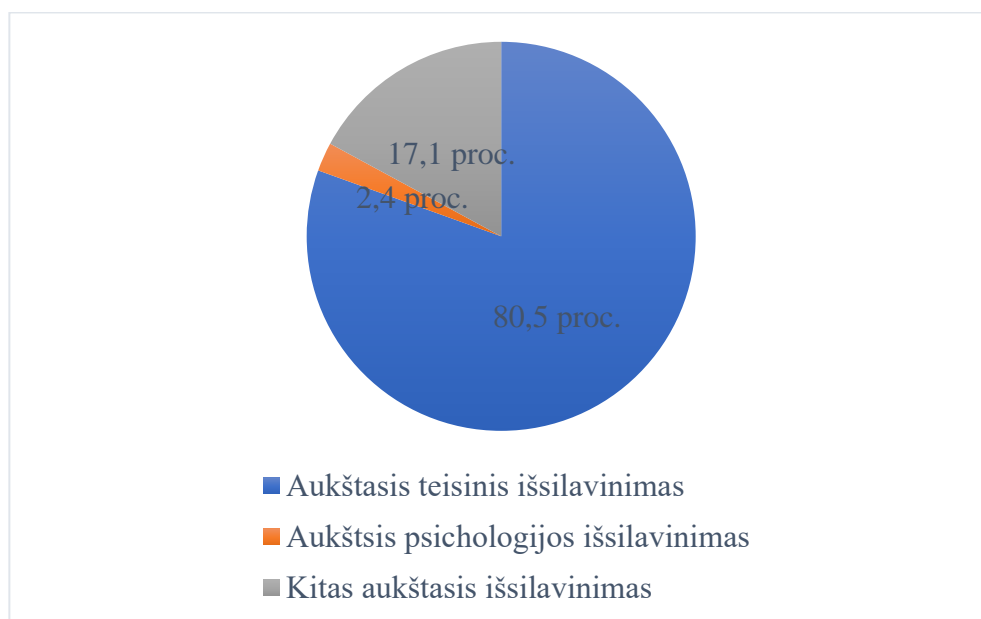
pamirštami. Vertinamojo stiliaus trūkumai- griežtumas, panašumas į teismo procesą, didelis mediatoriaus direktyvumas, kuris kelia pavojų jo neutralumui ir gali daryti įtaką, spaudimą ginčo šalims, klaidingo vertinimo pavojus, šalių iniciatyvos slopinimas, tinkamumas tik teisinį išsilavinimą turintiems mediatoriams, per didelis skubotumas, sprendimo nepasižymėjimas tvarumu. Iš to seka, kad nėra idealaus, visiems konfliktams spręsti tinkamo, mediacijos stiliaus. Lengvinantysis, vertinamasis, transformacinis ir pasakojamasis mediacijos stiliai pasižymi jiems būdingais ypatumais, turi savitų privalumų ir trūkumų. Todėl konkretaus mediacijos stiliaus pasirinkimas ir taikymas praktikoje, darbo autoriaus manymu, yra vienas esminių mediatoriaus kompetentingumo ir profesionalumo rodiklių.

3. SKIRTINGŲ MEDIACIJOS STILIŲ PASIRINKIMO YPATUMAI IR JŲ TAIKYMO SPECIFIKA ŠEIMOS, NEMOKUMO IR VEROS GINČUOSE

3.1 Mediacijos stilių pasirinkimo ir taikymo ypatumai

Remiantis darbo autoriaus atliktu empiriniu tyrimu - 2022 m. mediatorių apklausa, net 80,5 proc. respondentų, arba 33 respondentai –įgiję aukštąjį teisinį išsilavinimą. Aukštąjį psichologijos išsilavinimą įgijęs 1 respondentas. Iš likusių 7 respondentų t.y.17,1 proc. respondentų, vienas respondentas įgijęs ir teisinį ir psichologijos aukštąjį išsilavinimą, kiti nurodė turintis aukštąjį socialinių mokslų srities išsilavinimą, edukologijos ir kitokį (neįvardijo kokį) aukštąjį išsilavinimą (žr. į žemiau pateiktą 1 grafiką).

1 grafikas. Respondentų išsilavinimas

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis mediatorių apklausos rezultatais²⁸⁶

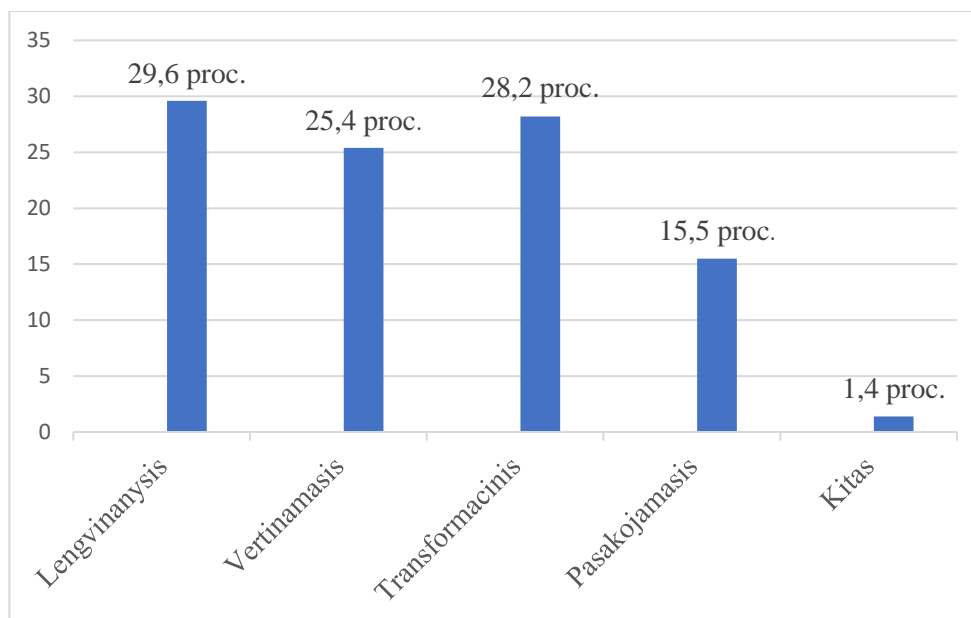
Kaip žinome, iš anksčiau šiame darbe pateiktos analizės, laikomasi pozicijos, kad teisinį išsilavinimą turintys mediatoriai yra linkę taikyti vertinamąjį mediacijos stilių. Tą patvirtina ir praktika, pavyzdžiui, R. Petrauskaitės 2020 m. tyrimas apie mediatorių vaidmenį, kurio metu nustatyta, kad 36,7 proc. respondentų taiko vertinamąjį mediacijos stilių, transformacinį taiko 26,7 proc. respondentų, lengvinantįjį -23,3 proc., o pasakojamąjį 13,3 proc. mediatorių.²⁸⁷ Tačiau darbo

²⁸⁶ *Supra note 31.*

²⁸⁷ Petrauskaitė, *supra note 254*, 129.

autoriaus atliktas tyrimas atkleidė, kad nors 80,5 proc. apklaustų mediatorių yra teisininkai, dažniausiai, kaip pagrindinį mediacijos stilių, jie taiko klasikinį, t.y. lengvinantįjį mediacijos stilių. Šį stilių taiko 21 mediatorius, o tai sudaro 29,6 proc. apklaustųjų. Transformacinį mediacijos stilių taiko 28,2 proc. arba 20 respondentų, o vertinamąjį taiko 18 arba 25,4 proc. respondentų. Pasakojamasis mediacijos stilius taikomas rečiausiai –ji taikantys teigė 15,5 arba 11 apklausoje dalyvavusių mediatorių. Tik vienas respondentas paminėjo, kad taiko kitą mediacijos stilių, tačiau nenurodė kokį (žr. į žemiau pateiktą 2 grafiką).

2 grafikas. Dažniausiai mediatorių taikomas mediacijos stilius

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis mediatorių apklausos rezultatais²⁸⁸

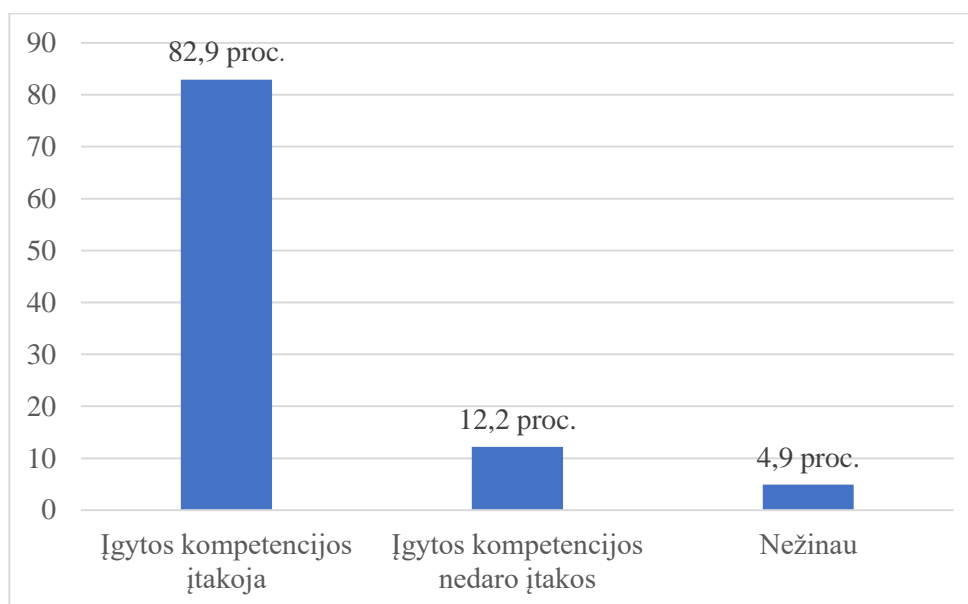
Atsižvelgiant į tyrimo duomenis, galima teigti, kad mediacijos stiliaus pasirinkimas nepriklauso vien tik nuo mediatorių išsilavinimo, nors žinoma, pasirinkimui jis daro nemažą įtaką.

Darbo autoriaus manymu, didelę įtaką mediacijos stiliaus pasirinkimui daro profesinės kompetencijos, t.y. mediatoriaus žinios, įgūdžiai, gebėjimai, patirtis. Net 82,9 proc. t.y. 34 respondentai mano, kad įgytos profesinės kompetencijos daro įtaką joms pasirenkant mediacijos stilių. Priešingos pozicijos laikėsi tik 5 respondentai arba 12,2 proc. apklaustųjų. Nežinojo ar anksčiau įgytos profesinės kompetencijos daro įtakos jų pasirenkamam mediacijos stiliui tik 2 arba 4,9 proc. apklaustųjų²⁸⁹ (žr. į 3 grafiką).

²⁸⁸ *Supra note 31.*

²⁸⁹ *Ibid.*

3 grafikas. Mediatoriaus įgytų kompetencijų įtaka mediacijos stiliaus pasirinkimui

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis mediatorių apklausos rezultatais²⁹⁰

Kaip matome, mediatoriui itin svarbu turėti reikalingų profesinių kompetencijų, nes jos padeda pasirinkti, o vėliau ir taikyti tinkamą mediacijos stilių. „Europos mediatorių elgesio kodekso 1.1. straipsnyje numatyta, kad mediatoriai turi būti kompetentingi ir gerai nusimanyti mediacijos procese. Reikšmingi veiksniai šiuo požiūriu apima tinkamą mokymą ir nenutrūkstamą žinių bei praktinių mediacijos įgūdžių atnaujinimą, atsižvelgiant į bet kokius reikšmingus standartus arba akreditavimo sistemas.“²⁹¹ Vadinasi, mediatoriai, siekdami ugdyti savo profesines kompetencijas mediacijos stilių pasirinkimo ir taikymo srityje turi nuolat atnaujinti savo žinias ir įgūdžius dalyvaudami atitinkamuose mokymuose. Deja, remiantis mediatorių apklausos duomenimis, tokių mokymų - trūksta, o jei organizuojami mediatoriai pasigenda kokybės.²⁹²

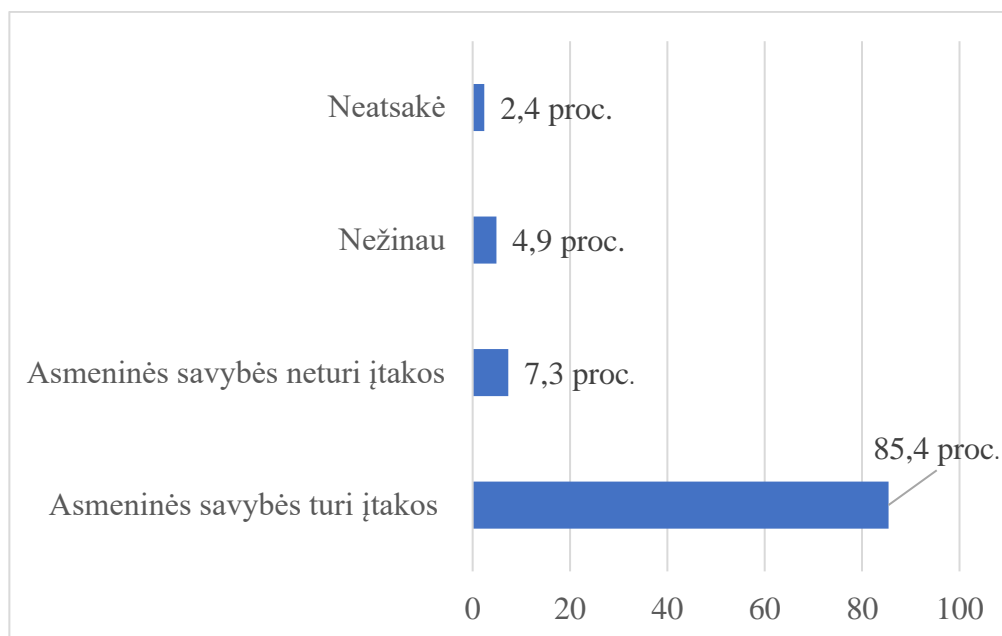
Remiantis atlikto empirinio tyrimo duomenimis, mediacijos stiliaus pasirinkimui daro įtakos ir mediatorių asmeninės savybės. Net 35 respondentų nuomone, o tai sudaro 85,4 proc. apklaustųjų, mano, kad jų asmeninės savybės turi įtakos mediacijos stiliaus pasirinkimui. Tik trys atsakiusieji neigė, tokią įtaką, o vienas nežinojo atsakymo. (žr. į žemiau pateiktą 4 grafiką).

4 grafikas. Asmeninių mediatoriaus savybių įtaka mediacijos stiliaus pasirinkimui

²⁹⁰ *Supra note 31.*

²⁹¹ „Europos mediatorių elgesio kodeksas“ žiūrėta 2022 birželio 15 d. http://www.vilniausarbitrazas.lt/lib/manage/upload/Europos_mediatoriu%C5%B3_elgesio_kodeks.pdf

²⁹² *Supra note 31.*

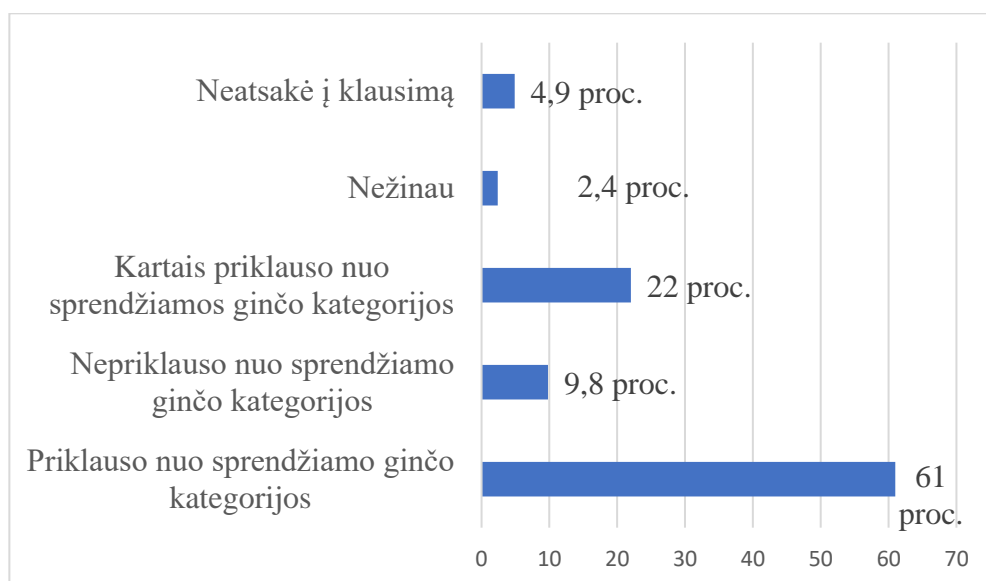
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis mediatorių apklausos rezultatais²⁹³

Darbo autoriaus manymu, savaime suprantama, kad kiekvienas žmogus, ne išimtis ir mediatorius, pasižymi tam tikromis asmeninėmis savybėmis. Tokios savybės būtų pavyzdžiui, (ne) tolerancija, kantrybė (jos stoka), (ne) griežtumas, sugebėjimas klausytis ir išklaudyti (nesugebėjimas to padaryti), greitas (lėtas) ryšio su žmonėmis užmezgimas, (ne) komunikabilumas, (ne) sugebėjimas neteisti, emocijų valdymas (ne valdymas), humoro jausmas ar jo stoka, (ne) pozityvus nusiteikimas, (ne) kūrybiškumas, (ne) branda ir t.t. Šios ir panašios asmeninės savybės gali daryti įtaką pasirenkamam mediacijos stiliui. Pavyzdžiui, kantrus, linkęs išklaudyti, neteisti, tačiau nekategoriškas, negriežtas mediatorius greičiau pasirinktų lengvinantįjį mediacijos stilių nei vertinamąjį.

Į apklausos metu mediatoriams užduotą klausimą ar pasirenkamas taikyti mediacijos stilius priklauso nuo sprendžiamo ginčo kategorijos?, 61 proc. t.y. 25 respondentai atsakė teigiamai. 22 proc. arba 9 apklaustieji teigė, kad jų pasirenkam mediacijos stiliui tik kartais daro įtakos sprendžiamo ginčo kategorija. Tik 9,8 proc. arba 4 respondentai mano, kad jų pasirenkamam mediacijos stiliui nedaro įtakos sprendžiamo ginčo kategorija, o 1 respondentas nežinojo atsakymo į pateiktą klausimą, o du respondentai į pateiktą klausimą neatsakė (žr. į žemiau pateiktą 5 grafiką).

²⁹³ *Supra note 31.*

5 grafikas. Ginčo kategorijos įtaka mediacijos stiliaus pasirinkimui

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis mediatorių apklausos rezultatais²⁹⁴

Taip pat empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad be aukščiau išvardintų kriterijų, t.y. mediatoriaus išsilavinimo, įgytų kompetencijų, asmeninių savybių, kilusio ginčo kategorijos, įtakos pasirenkant ir taikant mediacijos stilių turi ir kiti kriterijai:

1. vykdomos mediacijos rūšis (privaloma, neteisminė, teisminė (pavyzdžiui, kai taikoma privaloma mediacija mediatoriai dėl laiko stokos renkasi vertinamąjį stilių);
2. mediatoriaus požiūris į procesą;
3. ginčo šalys (šeimos nariai, verslininkai, kaimynai ar pan.),
4. tai ar ginčo šalims atstovaujama ar jos anksčiau bendravo ir pan.;
5. ginčo šalių poreikiai (pavyzdžiui, noras sužinoti ginčo perspektyvas ar „paleisti tam tikras patirtis“ ir pan.
6. ginčo šalių problemos suvokimas;
7. ginčo šalių įsitraukimas ir kt.

Manytina, kad šis sąrašas kriterijų - nėra galutinis. Praktikoje, priklausomai nuo konkretaus atvejo mediacijos stilius pasirenkamas ir taikomas atsižvelgiant ir į kitus, čia neišvardytus, tačiau toje situacijoje aktualius kriterijus. Tokių įtaką darančių kriterijų sąrašą, darbo autoriaus manymu, išplečia ir tai, kad mediatoriai vienos mediacijos metu taiko ne vieną mediacijos stilių.

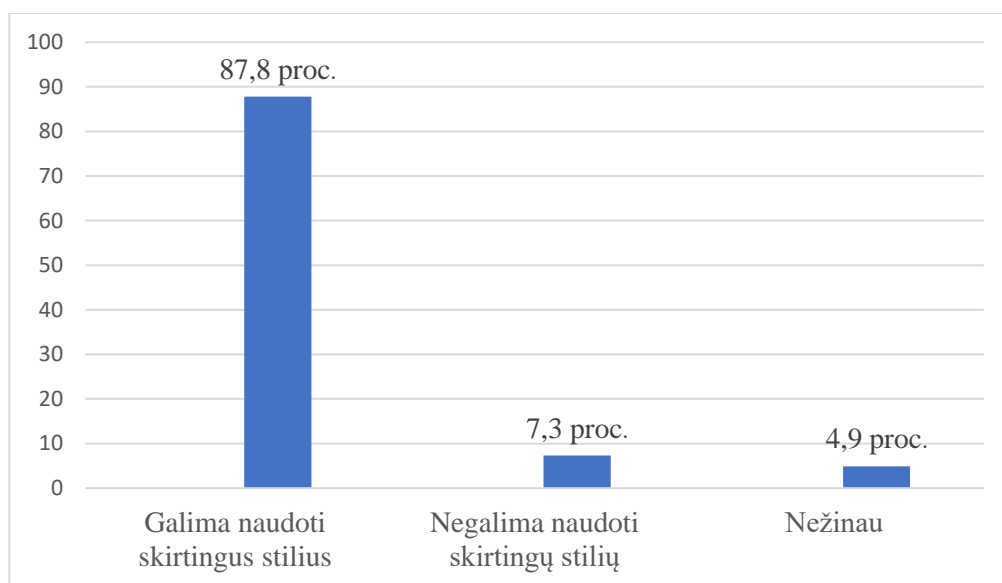
Laikomasi pozicijos, kad „kompetentingas mediatorius mediacijos procesą gali vesti derindamas kelis stilius.“²⁹⁵ D. Sabāu ir C. Sandu, 2015 m. atlikto tyrimo duomenimis, praktikoje

²⁹⁴ *Supra note 31.*

mediatoriai retai taiko vieną kurį mediacijos stilių. Pavyzdžiui, viena respondentė teigė, kad jai būdingas laisvas nuo tipinių mediacijos stilius. Iš tam tikro mediacijos stiliaus ji skolinasi bet kurią techniką, kuri padeda konkrečiame mediacijos procese, atsižvelgiant į konkretų konfliktą ir kilusį ginčą. Tokiu būdu dauguma mediatorių yra linkę naudoti „įrankių dėžės“ metodą, t.y. priklausomai nuo ginčo situacijos naudojamą stilių keisti bei iš kiekvieno mediacijos stiliaus pasiimti tik tai kas yra reikalinga.²⁹⁶

Darbo autoriaus atliktos mediatorių apklausos rezultatai parodė, kad net 36 apklaustųjų, t.y. 87,8 proc. mediatorių nuomone, mediacijos proceso metu mediatorius gali naudoti skirtingus mediacijos stilius, t.y. taikyti mišrų mediacijos stilių. Tik 3 arba 7,3 proc. iš respondentų manė, kad mediacijos metu negalima naudoti mišraus mediacijos stiliaus. Iš apklaustųjų 2 mediatoriai, o tai sudaro 4,9 proc. apklaustųjų prisipažino, kad nežino ar mediatorius mediacijos metu gali naudoti skirtingus mediacijos stilius (žr. į žemiau pateiktą grafiką).

6 grafikas. Skirtingų mediacijos stilių mediacijoje naudojimo galimybės

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis mediatorių apklausos rezultatais²⁹⁷

Kaip matome, mediatoriai nevensgia mediacijos procese naudoti kelių mediacijos stilių. Atliekant tyrimą buvo mėginta išsiaiškinti kokius mediacijos stilius mediatoriai maišo, t.y. iš kokių mediacijos stilių yra sudarytas jų praktikoje taikomas mišrus mediacijos stilius.

²⁹⁵ *Mediacija. Gelbėkit vaikus, 6, žiūrėta 2022 birželio 16 d.*
<https://www.ukmerge.lt/uploads/Naujienos/Mediacijos%20leidinys.pdf>.

²⁹⁶ Sabāu and Sandu, *supra note* 95, 68.

²⁹⁷ *Supra note* 31.

Mediatoriai pažymėjo, kad tarpusavyje maišo: 1) lengvinantį ir vertinamą, 2) transformacinį ir vertinamą, 3) pasakojamą ir vertinamą, 4) lengvinantį ir transformacinį, 5) lengvinantį, transformacinį, vertinamą (vertinamą įterpiant labai švelniai, dažniausiai kai jau visai yra aklovietė, kad šalys pagalvotų, o kas jeigu yra kitaip nei jie mano ir yra įsitikinę savo teismumu), 6) transformacinį, vertinamą, pasakojamą, 7) visus mūsų analizuojamus mediacijos stilius. Visgi kai kurie respondentai prisipažino, kad mediacijos sesijos metu negalvoja kuri mediacijos stilių taiko, tai vyksta natūraliai, išklausus ginčo šalis ir bandant rasti sąlyčio taškus, nuo kurių būtų galima atsispirti ir judėti link taikos. Tačiau neneigė, kad maišo kelis mediacijos stilius. Taigi, tyrimo duomenys atskleidė, kad praktikoje mediatoriai naudoja įvairių mediacijos stilių derinimo kombinacijas.

Apibendrinant, galima teigti, kad mediacijos stiliaus pasirinkimui ir taikymui įtakos turi įvairūs kriterijai, kurių baigtinio sąrašo pateikti neįmanoma, nes konkretaus mediacijos stiliaus (ar kelių stilių) pasirinkimą gali lemti ir kitos, tik konkrečioje situacijoje egzistuojančios aplinkybės. Taigi, kriterijai galintys lemti mediacijos stiliaus pasirinkimą tai - mediatoriaus išsilavinimas, įgytos mediatoriaus profesinės kompetencijos, asmeninės mediatoriaus savybės, mediatoriaus požiūris, kilusio ginčo kategorija, vykdomos mediacijos rūšis, ginčo šalių pobūdis, tarpusavio santykis, tai ar ginčo šalims atstovaujama, ginčo šalių poreikiai, jų problemos suvokimas, įsitraukimas ir kt.

3.2. Mediacijos stilių pasirinkimo ypatumai ir taikymo specifika šeimos, nemokumo ir verslo ginčiuose

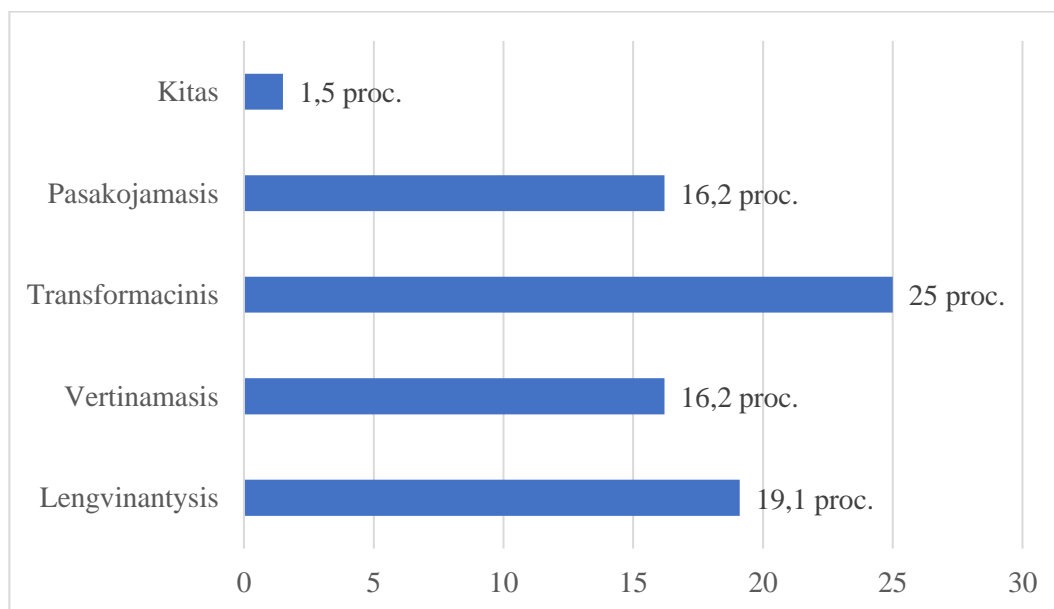
Darbo autorius sutinka su C. C. Camp nuomone, kad ne visi mediacijos stiliai yra tinkami ir efektyvūs visais atvejais.²⁹⁸ Kiekvienas mediacijos stilius, atsižvelgiant į jo ypatumus, privalumus bei trūkumus yra tinkamesnis taikyti vienoje ar kitoje konflikto situacijoje. Ne išimtis ir šeimos, nemokumo ar verslo ginčiuose, kurie pasižymi savita specifika.

Šeimos ginčai (pavyzdžiui, turtiniai ginčai sutuoktinių skyrybų atveju, ginčai dėl vaikų išlaikymo, paveldėjimo ir pan.) pasižymi tam tikru specifiškumu, t.y. emocijų gausa, ginčo šalių psichologiniu pažeidžiamumu, kartais poreikiu išsaugoti santykius (pavyzdžiui, kai ginčai vyksta dėl vaikų, bendravimas ateityje - neišvengiamas). Taigi, tokių ginčų mediacijai, darbo autoriaus atlikto empirinio tyrimo duomenimis, 25 proc. arba 13 apklaustų mediatorių manymu, efektyviausias mediacijos stilius - transformacinis. Lengvinantį mediacijos stilių, kaip efektyviausią išskyrė 13 arba 19,1 proc. apklaustųjų. Vertinamą ir pasakojamą mediacijos stilius,

²⁹⁸ Camp, *supra note* 24, 202.

kaip efektyviausią šios kategorijos bylose pasirinko po 11 respondentų, tai sudaro po 16,2 proc. apklaustųjų (žr. į 7 grafiką)

7 grafikas. Efektyviausias mediacijos stilius sprendžiant šeimos ginčus.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis mediatorių apklausos rezultatais²⁹⁹

Kaip matome, mediatorių manymu, būtent transformacinis mediacijos stilius yra efektyviausias sprendžiant šeimos ginčus. Šio mediacijos stiliaus veiksmingumą analizuojamos kategorijos ginčiuose akcentuoja ir teisės doktrina. Pavyzdžiui, M. S. Umbreit pažymi, kad „transformuojamasis mediacijos stilius įprastai taikomas šeimos konfliktų srityse.“³⁰⁰ Šio stiliaus taikymą šeimos ginčiuose akcentuoja ir kiti autoriai³⁰¹. N. Levy teigimu, transformacinis mediacijos stilius yra ypač veiksmingas, kai viena šalis nenori įsitraukti į mediacijos procesą dėl tarp ginčo šalių egzistuojančių galių skirtumo, informacijos trūkumo tam tikru klausimu. Pavyzdžiui, skyrybų atveju, ypač tada kai dalijamasis didelės vertės turtas, gali susiklostyti situacija kai vienas iš sutuoktinių turi daug geresnių finansinių žinių nei kitas. Transformacinis mediacijos stilius tokiu atveju gali padėti užpildyti galios skirtumus, informacijos atotrūkį, kad abudu sutuoktiniai, sprendami skyrybų klausimą, galėtų tai padaryti santykinai vienodomis sąlygomis. Taip pat šios autorės manymu, transformacinis mediacijos stilius gali būti neįtikėtinai naudingas vaiko globos

²⁹⁹ *Supra note 31.*

³⁰⁰ Mark S. Umbreit, *The handbook of victim offender mediation: an essential guide to practice and research*, (San Francisco: Josey-bass inc. Publishers 2001), 18-19.

³⁰¹ Валентинович и Паркинсон, „Семейная медиация“, Вестник Федерального института медиации 2 (2017).

bylose, kai viena šalis turi mažiau laiko tėvystei.³⁰²(Transformacinio mediacijos stiliaus efektyvumą vaiko globos bylose akcentuoja ir kiti autoriai³⁰³). Pavyzdžiui, vienas iš sutuoktinių dirba, kad išlaikytų šeimą, o kitas visą savo laiką skiria vaiko priežiūrai. Akivaizdu, kad tas, kuris mažiau laiko leidžia su vaiku, nerimauja dėl savo prastesnės padėties tokio pobūdžio konfliktuose. Darbo autoriaus manymu, transformacinis mediacijos stilius būtų veiksmingas ir esant smurto šeimoje atvejams, kai nuo smurto artimoje aplinkoje nukentėjęs asmuo, jaučiasi neužtikrinta, nes dažnu atveju smurtautojas kontroliuoja auką. Analizuojamas mediacijos stilius šiais atvejais iš naujo subalansuotų šalių galias ir pozicijas jas išlygindamas. Ir tai padėtų išspręsti kilusį šeimos ginčą. Be to transformacinis mediacijos stilius šeimos ginčiuose tinkamas, nes konfliktas išsprendžiamas iš esmės, taip išsaugojami ir pagerinami ginčo šalių tarpusavio santykiai, o tai ypač reikšminga kai ginčo šalys privalės bendrauti ateityje. Pavyzdžiui, išsituokę tėvai vis tiek turės rūpinis savo nepilnamečiais vaikais. Tačiau analizuojamas stilius netiks, kai šeimoje kilusi stipri konflikto eskalacijos arba kai konfliktas kyla dėl išteklių paskirstymo. Tuomet geriau rinktis kitą mediacijos stilių.

Antras pagal efektyvumą mediacijos stilius šeimos ginčiuose, remiantis empiriniu tyrimu - lengvinantysis.³⁰⁴ Šis stilius mokslininkų nuomone, gali būti taikomas įvairiose srityse. Štai D. Spencer ir M. Brogan manymu, analizuojamas stilius –optimalus sprendimas daugeliu civilinių ginčų atveju.³⁰⁵ (Šie autoriai į lengvinantįjį mediacijos stilių žvelgia iš klasikinės mediacijos prizmės). Ne išimtis ir šeimos ginčiuose.³⁰⁶ Kaip žinome, lengvinantysis mediacijos stilius remiasi nuostata, kad ginčo šalys pačios geriausiai žino, koks sprendimas joms bus tinkamiausias. Akivaizdu, kad pavyzdžiui, tik patys vaiko tėvai geriausiai žino, kas yra geriausia jų vaikui. Be to, kaip pažymi mediatoriai, lengvinantysis mediacijos stilius šeimos ginčiuose yra tinkamas nes čia yra žmonių tarpusavio santykių ir emocijų klausimai, todėl lengviau, kai jie patys juos sprendžia, taigi šalys sprendimus priima pačios, už kuriuos pačios ir yra atsakingos.³⁰⁷ Vadinasi, lengvinantysis mediacijos stilius šeimos ginčiuose neabejotinai yra pritaikomas ir gali būti veiksmingas.

Visgi dera pabrėžti, kad lengvinantysis mediacijos stilius nėra tinkamas taikyti absoliučiai visuose šeimos ginčiuose. Mokslininkų manymu, šis stilius negali būti taikomas gilaus konflikto eskalavimo atveju, kai yra priešiškas, siekis padaryti kuo daugiau žalos priešingai pusei, net ir

³⁰² Levy, *supra note* 28. *supra note* 26, 21.

³⁰³ Klodiana Rafti, „Family mediation: models of practice for family disputes“ *Proceedings of ADVED 2019- 5th International Conference on Advances in Education and Social Sciences*, 136.

³⁰⁴ *Supra note* 31.

³⁰⁵ Spencer and Brogan, *supra note* 55, 106.

³⁰⁶ Jay Folberg et al. *Divorce and Family Mediation— Models, Techniques, and Applications* (The Guildford Press, New York, London: 2004), 33.

³⁰⁷ *Supra note* 31.

savo sąskaita, kai neketinama palaikyti jokių asmeninių santykių ateityje.³⁰⁸ Šiuo atveju akivaizdu, kad šalys negalės konstruktyviai kalbėtis ir priimti abi puses tenkinančio sprendimo net su mediatoriaus pagalba, tad mediatoriui būtų tikslinga pasirinkti kitą mediacijos stilių. Lengvinantysis mediacijos stilius netiks ir tada, kai ginčo šalys yra itin susipriešinę. Skirtingai nei transformacinis mediacijos stilius, lengvinantysis nepajėgus išlyginti ginčo šalių tarpusavio disbalanso, kas pavyzdžiui, ypač svarbu kai šeimoje vienas iš sutuoktinių patiria smurtą (fizinį psichologinį) šeimoje ir yra konflikte silpnesnioji pusė. Taikant šį mediacijos stilių mediatorius negali padėti silpnesnei šaliai įsiterpdamas į jų konfliktą reikiamu momentu.

J. Sondaitės manymu, „vertinantysis mediacijos stilius netinka tada, kai yra stipri konflikto eskalacija ir konfliktas yra susijęs su tarpusavio santykiais“³⁰⁹ Tai reiškia, kad šios autorės manymu, šeimos ginčiuose, dėl juose egzistuojančių tarpusavio santykių, vertinamasis mediacijos stilius netinka. Darbo autorius nepitaria šiai nuomonei. Remiantis mediatorių apklausa, pagal taikymo efektyvumą vertinamasis (kaip ir pasakojamasis) mediacijos stilius - trečioje vietoje.³¹⁰ Tiek transformacinis, tiek lengvinantysis mediacijos stiliai gali padėti išspęsti šeimos ginčus, visgi ne visais atvejais, nes ginčo šalių neaprupina joms reikalinga teisine informacija, dėl ko šalių priimtas savarankiškas sprendimas gali „netilpti į teisės rėmus.“ Štai darbo autoriaus apklausoje dalyvavusių respondentų nuomone, šeimos teisėje yra svarbu užtikrinti ne tik šalių, bet ir nepilnamečių vaikų interesus bei jų pusiausvyrą, taigi nenukrypti nuo teisės. Pavyzdžiui, šalių susitarimas dėl išlaikymo vaikams nemokėjimo iš principo nėra galimas.³¹¹ Taikant kurį nors kitą nei vertinamasis mediacijos stilius toks, prieštaraujantis teisei, sprendimas galėtų būti priimtas, nes mediatorius nėra direktyvus sprendimo turinio kontekste ir negali dėl sprendimo turinio patarti šalims. Tuo tarpu taikant vertinamąjį mediacijos stilių, neteisėtų sprendimų galimybė ženkliai sumažėja, nes mediatoriai taikantys šį stilių - teisės ekspertai. Jie paaiškina galimo šalių susitarimo teisinę prasmę, reikšmę, pasekmes. Tai suteikia ginčo šalims galimybę priimti pagrįstą ir teisėtą sprendimą. Beje, tokiu būdu būtų užtikrinami geriausi vaiko interesai. Manytina, kad vertinamasis mediacijos stilius būtų itin efektyvus tariantis įvairiais pinigiais klausimais šeimos ginčiuose (pavyzdžiui, dėl vaiko, sutuoktinio išlaikymo ir pan.) Visgi, šeimos ginčiuose taikant vertinamąjį mediacijos stilių kyla pavojus, kad vertinimas gali būti atliekamas per greitai. Ginčo šalys nebus išsikalbėjusios ir atskleidusios savo emocijų, interesų, lūkesčių. Todėl konfliktas liks ne iki galo išspręstas, o ginčo šalys gali likti nepatenkintos ar net nusivylusios procesu. Kadangi sprendimas

³⁰⁸ Оксана Николаевна Здрок, *Эвристический диалоговый практикум по тематике альтернативных способов разрешения споров, медиации, примирительных процедур : учеб.-метод. пособие* (Минск : БГУ, 2019), 27.

³⁰⁹ Sondaitė, *supra note* 17, 115.

³¹⁰ *Supra note* 31.

³¹¹ *Ibid.*

priimamas pasikliaujant mediatoriumi, kyla grėsmė jo tvarumui - ateityje gali nepavykti išvengti pasikartojančių konfliktų ir ginčų. Taip pat nederėtų atmesti galimybės, kad mediatorius šalims gali pateikti klaidingą vertinimą.

Pasakojamasis mediacijos stilius šeimos ginčiuose būtų efektyvus kai tarp ginčo šalių egzistuoja itin sudėtingi ir sunkūs tarpusavio santykių konfliktai. Mokslininkų teigimu, šis mediacijos stilius yra ypač efektyvus sprendžiant ginčus, kuriuose šalys turi bendrauti ateityje.³¹² Šio mediacijos stiliaus pagalba galimas gerų santykių ir abipusės pagarbos tarp šalių atkūrimas. Taigi šis mediacijos stilius bus naudingas sprendžiant su vaikų globa susijusius ginčus. Tačiau šis mediacijos stilius nebus veiksmingas esant nestipriai konflikto eskalacijai.

Analizuojant mediacijos stilių pasirinkimą ir taikymą šeimos ginčiuose reikia paminėti kad remiantis Mediacijos įstatymo 20 straipsniu, šiems ginčams nuo 2020 m. sausio 1 d. taikoma privaloma mediacija.³¹³ Privaloma mediacija, tai - mediacija atliekama privalomai, teismo nurodymu.³¹⁴ Šeimos ginčiuose ji (išskyrus smurto artimoje aplinkoje atvejus pagal Mediacijos įstatymo 20 straipsnio 1 dalies 1 punktą³¹⁵) skiriama privalomai prieš kreipiantis į teismą. Mediacijos įstatymo 22 straipsnio 3 dalyje numatyta, kad „privalomosios mediacijos paslaugos, už kurias apmokama iš valstybės biudžeto lėšų, gali būti teikiamos iki keturių valandų. Jeigu pasibaigus šiam laikui galutinis susitarimas dėl taikaus ginčo sprendimo dar nepasiektas, ginčo šalys gali toliau savanoriškai tęsti mediaciją ginčo šalių lėšomis.“³¹⁶ Kaip matome, nors mediacijos trukmė nėra ribojama ir privalomosios mediacijos atveju, tačiau valstybė šalims laiduoja tik keturių valandų iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamą mediaciją.³¹⁷ L. Karlonaitė-Balionienė 2021 m. atliko privalomosios mediacijos paslaugas teikiančių mediatorių apklausą, kurios rezultatai parodė, kad numatyta privalomosios mediacijos trukmė praktikoje nėra pakankama. Matyti ryški tendencija, kad mediacijai skiriamų valandų neužtenka. Kad valandų visuomet pritrūksta nurodė net 51,4 proc. respondentų.³¹⁸ Kartu tai reiškia ir tai, kad šeimos ginčams nagrinėti ilgai užtrunkantys mediacijos stiliai, t.y. lengvinantysis, transformacinis, pasakojamasis, praktiškai negali būti praktiškai taikomi, vien dėl to, kad valstybės laiduojamų keturių valandų nepakaks, o šalys pačios savo lėšomis tęsti mediacijos proceso gali neturėti finansinių galimybių. Tą atskleidžia ir apklausoje dalyvavę mediatoriai. Jų teigimu, pavyzdžiui, transformacinis mediacijos stilius, esant privalomai mediacijai

³¹² Adam Foster, „Once Upon a Mediation The Role of Narrative in ADRB“, *Colorado Lawyer* 2019, 25.

³¹³ „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, *supra note 3*.

³¹⁴ Agnė Tvaronavičienė „Savanoriškumo principas. Privaloma mediacija“, Iš *Mediatoriaus vadovas. Metodinis leidinys* (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019): 60.

³¹⁵ „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas“, *supra note 3*.

³¹⁶ *Ibid.*

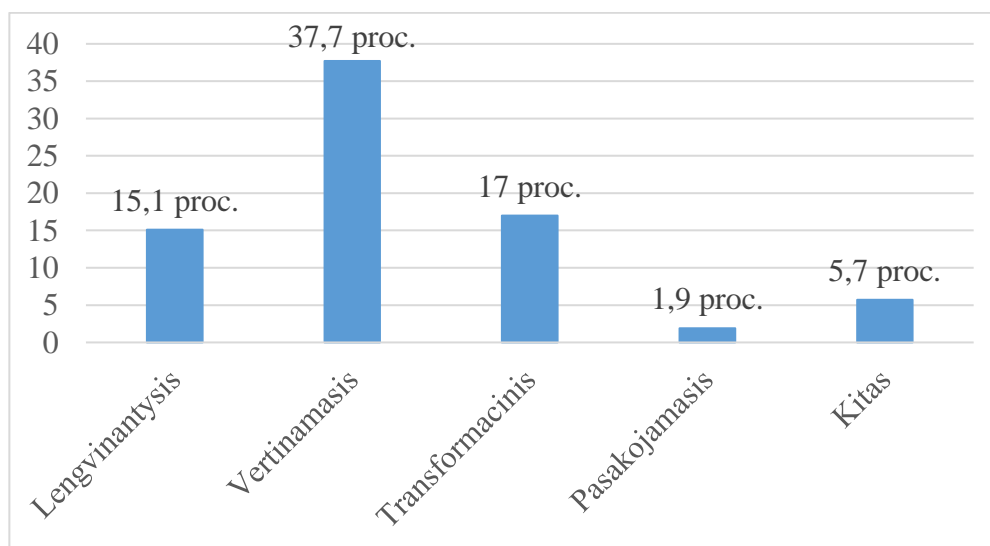
³¹⁷ Natalija Kaminskienė „Kiek trunka mediacija“ Iš *Mediatoriaus vadovas. Metodinis leidinys* (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019), 36.

³¹⁸ Laura Karlonaitė-Balionienė, „Privalomosios mediacijos įgyvendinimo Lietuvoje praktinės problemos“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2021), 56.

(kai mediacijoms skiriamoms per Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą (toliau - VGTPT) apskritai neįsivaizduojamas, nebent ginčo šalys pačios suinteresuotos pagerinti tarpusavio santykį ir gali tam skirti laiko ir lėšų.³¹⁹ Taigi, darbo autoriaus manymu, remiantis valstybės laiduojama iki keturių valandų truncančia mediacija, pakanka laiko nebent vertinamajai mediacijai, kuri šeimos ginčiuose ne visuomet tinkama. Atsižvelgiant į tai, tikslinga būtų didinti privalomai mediacijai skiriamą valstybės laiduojamos mediacijos trukmę.

Verslo ginčai „kyla profesinėje veikloje arba vykdant į pelno ir pajamų gavimą orientuotą ūkinę veiklą.“³²⁰ Tai pavyzdžiui, ginčai kyla dėl daiktinių teisių, įvairių prievolių vykdymo, konkurencijos, neturtinių teisių ir intelektinės nuosavybės ir pan. Kaip matome, vieni verslo ginčai gali būti susiję su turтинiais, o kiti su neturtiniais konfliktais. D. Atutienė, savo disertacijoje išsamiai išnaginėjusi mediaciją verslo ginčiuose teigia, kad „tam tikrų verslo ginčų sprendimui tinkamesnis yra vertinamasis stilius.“³²¹ Tokios pozicijos laikosi ir darbo autoriaus apklausti mediatoriai. Remiantis 37,7 proc. arba 20 respondentų teigimu, efektyviausias mediacijos stilius šios kategorijos ginčiuose - vertinamasis.³²² Taigi, tiek teisės teorija, tiek praktika efektyviausiu mediacijos stiliumi verslo ginčiuose laiko vertinamąjį (žr. į 8 grafiką).

8 grafikas. Efektyviausias mediacijos stilius sprendžiant verslo ginčus

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis mediatorių apklausos rezultatais³²³

³¹⁹ *Supra note 31.*

³²⁰ Natalija Kaminskienė „Verslo ginčų mediacija“ Iš *Mediatoriaus vadovas*. Metodinis leidinys (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019), 312.

³²¹ Atutienė, *supra note 23*, 75.

³²² *Supra note 31.*

³²³ *Ibid.*

Respondentų manymu, vertinamais mediacijos stilius verslo ginčiuose, tinkamiausias, nes šiuose ginčiuose kyla daug teisinių klausimų. Tokiuose ginčiuose dalyvauja verslininkai, turintys teisinių žinių, patirties ir aiškias vizijas, kuriems ekspertas yra autoritetas ir kurio nuomonės jie įsiklauso. Ginčo šalys siekia įvertinti bylinėjimosi teisme perspektyvas ir galimas pasekmes nepatyrę nereikalingų bylinėjimosi išlaidų. Be to šis vertinimo stilius verslininkams patrauklus dėl to, kad yra greitas.³²⁴ Akivaizdu, kad verslo ginčiuose daugelių atveju aktualūs išimtinai teisiniai ginčo klausimai, o pačios ginčo šalys dažnai dalyvauja ne tiesiogiai, bet per savo atstovus - teisininkus. Tad palyginus su kitais mediacijos stiliais neilgai užtrunkantis vertinamasis mediacijos stilius, kai pateikiama ginčo išsprendimo perspektyva teisme, verslo ginčiuose itin priimtinas.

Atsižvelgiant į vertinamojo stiliaus ypatumus, C. Jayalath manymu, mediatorius turėtų taikyti vertinamąjį mediacijos stilių kai konfliktas tarp šalių yra piniginio pobūdžio. Tuomet ginčo šalys dažnai yra priešiška nusistačiusios viena kitos atžvilgiu, yra nelanksčios, t.y. nuolat kartoja tik savo derybines pozicijas.³²⁵ Pavyzdžiui, vertinamasis stilius tinkamas įvairiais materialinės žalos atlyginimo atvejais.³²⁶ Verslo ginčiuose nereti būtent piniginio pobūdžio konfliktai, tad vertinamasis mediacijos stilius gali būti viena iš nedaugelio išeičių siekiant taikiai išspręsti ginčą.

Visgi, darbo autoriaus manymu, vertinamasis mediacijos stilius netinka sprendžiant ginčus, kurie susiję su šalių verslo santykiais. „Verslo ginčai kyla ir tarp ilgalaikius santykius puoselėjusių verslo subjektų. Kelerių metų ar net kelių dešimtmečių partnerystės nutraukimas visuomet lemia nuostolius ir kitokio pobūdžio praradimus, kurių pragmatiškieji verslininkai visais būdais siekia išvengti.“³²⁷ Kitaip tariant, ginčai susiję su verslo santykiais orientuoti į verslo santykių išsaugojimą ateityje, tad šiuo atveju veiksmingesnis būtų transformacinis mediacijos stilius. Tą patvirtina empirinio tyrimo rezultatai: 17 proc., t.y. 9 respondentai kaip efektyviausią verslo ginčams pasirinko būtent transformacinį mediacijos stilių (žr. 8 grafiką). Jų nuomone, transformacinis mediacijos stilius antras pagal efektyvumą po vertinamojo, nes ir verslo santykiuose neretai tikslinga ir naudinga išlaikyti tolimesnius santykius.³²⁸ Šio mediacijos stiliaus minusas, verslo ginčiuose, darbo autoriaus manymu, būtų ilga jo trukmė. Paprastai versle „laikas yra pinigai“, tad verslininkai gali nenorėti ilgai trunkančios mediacijos, nebent būtų suinteresuoti išsaugoti labai reikšmingus verslo santykius.

³²⁴ *Supra note 31.*

³²⁵ Chandana Jayalath, „An Appraisal on Solution Orientation in Mediatory Efforts“, in Rameez.Rameezdee et. al. *Cost Management in a World Emerging from Adversity* (15th Pacific Association of Quantity Surveyors Congress 23 – 26 July 2011, Colombo, Sri Lanka), 465.

³²⁶ Sondaitė, *supra note 17*, 115.

³²⁷ Agnė Tvaronavičienė, „Teisininko komentaras. Naudingiausia ginčus išspręsti taikiai“, žiūrėta 2022 liepos 2 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/law/teisininko-komentaras-naudingiausia-gincus-isspresti-taikiai.d?id=83357535>.

³²⁸ *Supra note 31.*

Remiantis darbo autoriaus atlikto tyrimo duomenimis, 8 arba 15,1 proc. respondentų manė, kad verslo ginčiuose gali būti efektyvus ir lengvinantysis mediacijos stilius. Respondentų teigimu, šis stilius yra tinkamas verslo santykiuose, kur nuolaidų būdu šalys tarpusavyje gali surasti kompromisus (ypač specifinėse verslo) srityse.³²⁹ Lengvinančiojo mediacijos stiliaus veiksmingumą verslo ginčiuose išvelgia ir mokslininkai. Štai D. Atutienės teigimu, šis stilius gali suteikti verslo ginčų šalims geriausią galimybę sprendimo pasiekimui.³³⁰ Darbo autoriaus manymu, verslo ginčiuose šalys dažniausiai yra motyvuotos, taigi pačios pajėgios suformuluoti ir pateikti savo pasiūlymus, sprendimus todėl, kartais mediatoriumi pakanka tik padėti palengvinti ginčo šalių bendravimą ir to pakaks ginčo išsprendimui. Tačiau šis mediacijos stilius netiks kai konflikto eskalacija yra itin stipri.

Teisės doktrinoje pažymima, kad nėra duomenų, jog pasakojamasis mediacijos stilius būtų naudojamas verslo ginčų sprendimo praktikoje.³³¹ Ši mediacijos stilių, kaip efektyvų verslo ginčiuose, pasirinko tik vienas iš darbo autoriaus atliktame tyrime dalyvavusių respondentų, tačiau kodėl, nemotyvavo.³³² Remiantis tuo, galima sakyti, kad pasakojamasis mediacijos stilius verslo ginčiuose (tiek sprendžiant piniginio pobūdžio ginčus, tiek ginčus susijusius su verslo santykiais) yra mažiausiai tinkamas. Šis stilius netinka esant išteklių paskirstymo situacijoms, nebus aktualus verslo ginčo šalims ir alternatyvios istorijos- pasakos klausymasis, nes verslininkai praktiškai ir pragmatiškai. Pasakojamasis mediacijos stilius mažai reikšmės skiria faktams, o tas verslo subjektams taip pat nebus priimtina ir nepadės išspręsti ginčo. Be to šis mediacijos stilius ilgai trunka ir nebūtinai pasiekama susitarimo. Tai verslo ginčams netinka.

Apžvelgus verslo ginčiuose taikytinus mediacijos stilius, galima sutikti su pozicija, kad „tokio tipo mediacijos procese labiau tinkama vadovautis lengvinamuoju ir (ar) vertinamuoju stiliumi. Transformuojamoji mediacija labiau tinkama tais atvejais, kai yra sprendžiamas su šalių verslo santykiais susijęs konfliktas, bet ne teisinis verslo ginčas“.³³³ Verta pastebėti, kad praktikoje, siekiant išspręsti tarp šalių kilusį verslo ginčą, taikomos įvairios šių mediacijos stilių kombinacijos. Pavyzdžiui, apklausoje dalyvavę mediatoriai pažymi, kad savo praktikoje nagrinėdami verslo ginčus dažnai taiko lengvinančiojo ir vertinamojo arba transformacinio ir vertinamojo mediacijos stiliaus kombinacijas³³⁴. Tokiu būdu mediatoriai, reaguodami į konkrečią ginčo situaciją atsirenka ir taiko reikiamas kelių mediacijos stiliaus priemones.

³²⁹ *Supra note 31.*

³³⁰ *Atutienė, supra note 23, 76.*

³³¹ *Ibid, 70.*

³³² *Supra note 31.*

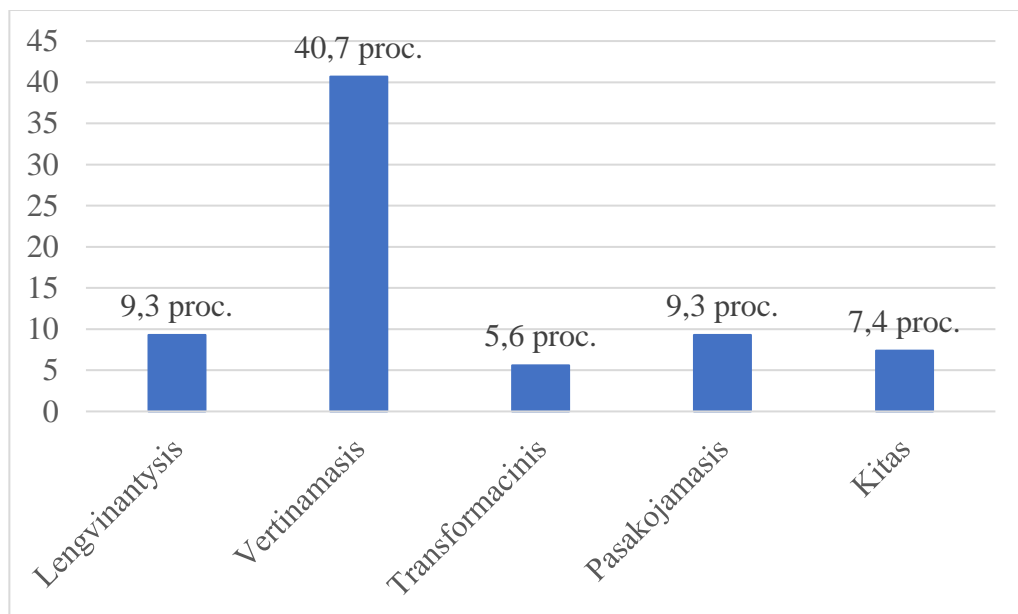
³³³ *Atutienė, supra note 23, 76.*

³³⁴ *Supra note 31.*

Nemokumo ginčus derėtų suprasti plačiau nei vien tik ginčus kylančius dėl skolininko bankroto. Kaip nurodo D. Mikuckienė, „nemokumas yra tam tikra skolininko finansinė būklė, kuri gali būti tiek laikina, tiek ir nuolatinė. Tuo tarpu bankrotas – tai procedūrų, kurios taikomos įmonei skolininkei, kai dėl susidariusių skolų nebėra prasmės ir galimybės vykdyti ūkinę komercinę veiklą, pasekmė, kai įmonė pripažįstama bankrutavusia ir likviduojama.“³³⁵ Remiantis šiuo aiškinimu, nemokumas- platesnė kategorija nei bankrotas. R. Norkaus teigimu, nemokumas yra pinigų trūkumo nulemtas skolininko nepajėgumas apmokėti savo prievolių (suėjus jų mokėjimo terminams) arba skolininko neturėjimas pakankamai mokėjimo priemonių ir negebėjimas laiku vykdyti savo skolinių įsipareigojimų suėjus jų mokėjimo terminams).³³⁶ Taigi, nemokumas - negalėjimas apmokėti savo prievolių ir skolinių įsipareigojimų. Remiantis, Juridinių asmenų nemokumo įstatymu,³³⁷ jis gali būti išsprendžiamas ne vien bankrotu, tačiau ir restruktūrizavimu ir taikiu susitarimu. Vadinasi šios kategorijos ginčiuose yra erdvės mediacijai.

Kadangi nemokumas reiškia skolininko finansinę būklę, kai jis negali vykdyti savo skolinių įsipareigojimų, apmokėti prievolių (t.y. yra nemokus), iš esmės nemokumo ginčai gali būti tik finansinio pobūdžio. Atsižvelgiant į tai, taikytinas ir atitinkamas mediacijos stilius (žr. į 9 grafiką).

9 grafikas. Efektyviausias mediacijos stilius sprendžiant nemokumo ginčus

³³⁵ Vilija Mikuckienė, „Bankroto proceso samprata“, *Jurisprudencija* 7, 109 (2008): 37.

³³⁶ Rimvydas Norkus, „Nemokumas ir jo sąvokos dualizmas Lietuvos teisėje: ar reikalinga teisinio reguliavimo reforma?“ *Justitia* 78, 2 (2013):6.

³³⁷ „Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas“, *supra note* 14.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis mediatorių apklausos rezultatais³³⁸

Kaip rodo darbo autoriaus atlikto empirinio tyrimo duomenys, 40,7 proc. arba 22 tyrime dalyvavusių respondentų manymu, efektyviausias mediacijos stilius sprendžiant nemokumo ginčus yra vertinamasis. Lengvinantį ir pasakojamąjį mediacijos stilių kaip efektyviausią pasirinko po 5 arba po 9,3 proc. respondentus. Transformacinį mediacijos stilių nurodė tik 3 arba 5,6 proc. apklaustųjų. Kitą mediacijos stilių pasirinko 4 t.y. 7,4 proc. respondentų.³³⁹

Vertinamasis mediacijos stilius nemokumo ginčiuose tinkamiausias, nes, kaip pažymėjo respondentai, šiuose ginčiuose yra daug teisinių niuansų, tad ginčo šalims aktualios ekspertinės žinios, rekomendacijos, galimybė sužinoti geriausią ir blogiausią konflikto sprendimo scenarijų bei galimas kilti pasekmes ginčiui persikėlus į teismą.³⁴⁰ Šis mediacijos stilius daugiausia rūpinasi šalių teisėmis, o ne jų poreikiais bei interesais. Nemokumo ginčo atveju būtent šalių teisės ir pareigos yra aktualesnės. Nei skolininkui nei kreditoriui nerūpi kitos ginčo šalies emocijos, išgyvenimai, jiems aktualu tik įvertinti savo pozicijų pranašumus ir trūkumus, sužinoti galimą teismo sprendimą ir atsižvelgiant į tai nuspręsti ar verta susitarti taikiai.

Nemokumo ginčiuose gali būti efektyvus ir lengvinantysis mediacijos stilius. Mediatorius turi būti įsitikinęs, kad šalys yra pajėgios pačios išspręsti savo nesutarimą. Pavyzdžiui, kai abi ginčo pusės verslo subjektai, jie, turėdami motyvacijos, žinių (teisinių, komercinių) ir patirties gali savarankiškai susitarti ir priimti abipusiai palankius sprendimus.

Transformacinis ir pasakojamasis mediacijos stilius nemokumo ginčiuose nėra tinkamiausi, nes konfliktas kyla dėl finansinių išteklių, jų paskirstymo ir pan. Šiuo atveju nėra aktualūs tolimesnių santykių tarp ginčo šalių išsaugojimas -koncentruojamasi vien į piniginius aspektus.

Analizuojant mediacijos stilių taikymą nemokumo ginčiuose, pastebėtina, kad Juridinių asmenų nemokumo įstatymo 59 straipsnio 5 punktą numato, kad iškelus bankroto bylą, nemokumo administratorius turi įvertinti taikos sutarties sudarymo galimybę³⁴¹. Šiuo atveju, neabejotina, kad nemokumo administratoriaus kompetencija gali turėti įtakos taikos sutarties sudarymo galimybę nemokumo procedūrose. Nuo nemokumo administratoriaus turimų žinių ir įgūdžių priklauso taikos susitarimo galimybė. Tačiau bankroto administratorius skirtingai nei profesionalus mediatorius neturi reikiamų žinių ir įgūdžių apie mediaciją, o taip pat ir apie taikytinus mediacijos stilius. Atsižvelgiant į tai, darbo autoriaus manymu, bankroto administratoriui būtų tikslinga išklausti mediatoriaus kursus (kurie galėtų būti privalomi), kuriuose jie būtų supažindinami ir su mediacijos

³³⁸ *Supra note 31.*

³³⁹ *Supra note 31.*

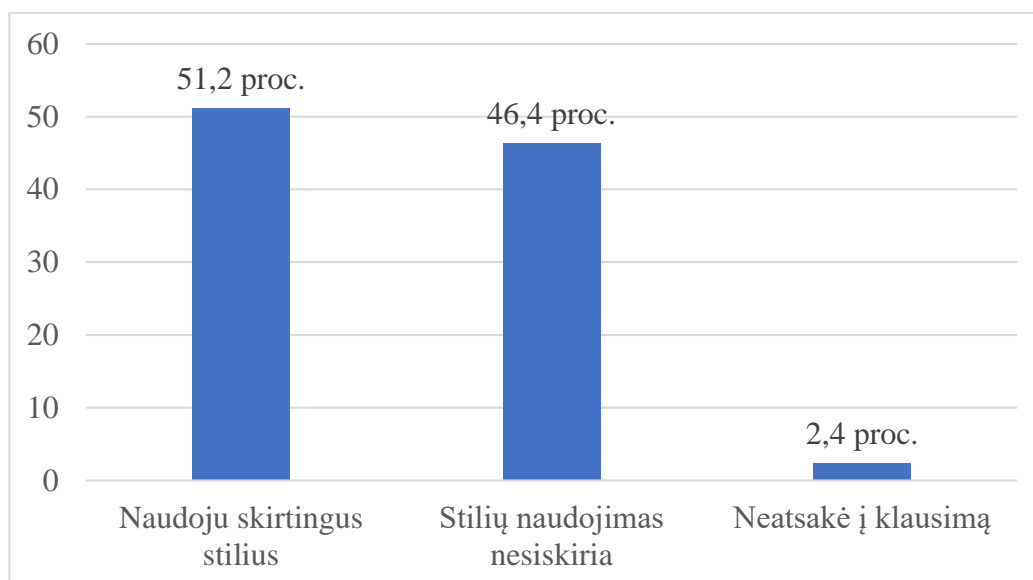
³⁴⁰ *Ibid.*

³⁴¹ „Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas“, *supra note 14.*

stiliais. Kvalifikuoto, išmanančio mediacijos stilius, mediatoriaus (nemokumo administratoriaus asmenyje) dalyvavimas nemokumo procedūrose, padidintų taikos sutarties sudarymo galimybes.

Apžvelgus, mediacijos stilių taikymo galimybes šeimos, verslo ir nemokumo ginčiuose, derėtų pabrėžti, kad visi šie ginčai gali būti sprendžiami taikant tiek neteisminę³⁴², tiek teisminę³⁴³ mediaciją. Atsižvelgiant į tai, darbo autorius atliktu empiriniu tyrimu siekė išsiaiškinti ar medijuodami šeimos, nemokumo ir verslo ginčus, priklausomai nuo mediacijos formos (teisminė, neteisminė) mediatoriai naudoja skirtingus mediacijos stilius (žr. į 10 grafiką).

10 grafikas. Skirtingų mediacijos stilių šeimos, verslo, nemokumo ginčiuose, taikymas vykdant neteisminę ir teisminę mediaciją

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis mediatorių apklausos rezultatais³⁴⁴

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad 21 arba 51, 2 proc. apklaustųjų, medijuodami šeimos, nemokumo ir verslo ginčus, priklausomai nuo to, ar mediacija yra teisminė, ar neteisminė, naudoja skirtingus mediacijos stilius. 46, 4 proc. arba 19 respondentų manymu, medijuojant šeimos, nemokumo ir verslo ginčus, priklausomai nuo to, ar mediacija yra teisminė, ar neteisminė naudojami mediacijos stiliai nesiskiria. Vienas respondentas nepateikė savo nuomonės.³⁴⁵ Kaip matome, mediacijos stilius analizuojamos kategorijos bylose priklauso ir nuo mediacijos formos.

³⁴² Neteisminė mediacija tai mediacija kurios os metu nešališkas, savanoriškai pasirinktas (ne teismo skirtas) mediatorius padeda ginčo šalims priimti jas tenkinantį sprendimą. Zaksaitė ir Garalevičius *supra note* 112, 84.

³⁴³ Teisminė mediacija -procedūra, kurioje teismo paskirtas arba rekomenduotas neutralus mediatorius padeda šalims pasiekti kompromisinį susitarimą teismo nustatytais klausimais. Natalija Kaminskienė, „Teisminė mediacija Lietuvoje Quo vadis“, *Socialinis darbas* 9,1 (2010): 54.

³⁴⁴ *Supra note* 31.

³⁴⁵ *Ibid.*

Pavyzdžiui, vienas respondentų pažymėjo, kad jo nuomone, teisminėje mediacijoje teisėjai mediatoriai nelabai suprastų transformacinį stilių.³⁴⁶ Mokslininkų, atibojančių teisminę ir neteisminę mediaciją, manymu, teisminė mediacija yra orientuota į teises ir pareigas, jai yra būdingas vertinamasis mediacijos stiliaus taikymas, o neteisminė mediacija yra orientuota į interesus ir jai labiau būdingas lengvinamasis stilius.³⁴⁷ Atitinkamai, neteisminei mediacijai bus būdingesni lengvinantysis, transformacinis, pasakojamasis stiliai, nes jie, skirtingai, nei vertinamasis nėra analitiniai ir koncentruojasi labiau į ginčo šalių emocijas, interesus, o ne į teises ir pareigas, kas būdinga tik vertinamajam mediacijos stiliui. Vertinamasis mediacijos stilius - būdingesnis teisminei mediacijai.

Apibendrinant, galima teigti, kad šeimos ginčų mediacijoje efektyviausias mediacijos stilius - transformacinis, nes jis išlygina tarp ginčo šalių galios disbalansą, užtikrina ginčo išsprendimą iš esmės, pagerina ginčo šalių tarpusavio santykius ir taip sukuria prielaidas tolimesniam šalių bendravimui. Lengvinantysis mediacijos stilius taip pat gali būti efektyvus, nes šios kategorijos ginčiuose tik pačios ginčo šalys žino koks sprendimas jų atveju yra geriausias, o mediatorius tik turi palengvinti šalių bendravimą. Vertinamasis mediacijos stilius šeimos ginčiuose gali būti veiksmingas kai sprendžiami piniginių pobūdžio ginčai, o pasakojamasis mediacijos stilius esant stipriai konflikto eskalacijai, sudėtingiems tarpusavio santykiams, nes padeda atkurti gerus santykius ir abipusę pagarbą. Darbo autorius išvelgia problemą esant privalomai šeimos mediacijai. Tokios mediacijos metu, valstybei šalims laiduojant tik keturių valandų iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamą mediaciją, lengvinančiojo, transformacinio ir pasakojamojo mediacijos stiliaus taikymas, apsunkinamas ar net tampa neįmanomu. Verslo ginčiuose, sprendžiant piniginius konfliktus tinkamiausias vertinamasis mediacijos stilius, nes verslininkams (dažnai atstovaujamiems atstovų) aktualūs teisiniai aspektai, ekspertinė nuomonė dėl jų ginčo perspektyvų teisme, bei greitas mediacijos procesas. Ginčams susijusiems su verslo santykiais veiksmingas bus transformacinis ir lengvinantysis mediacijos stiliai, nes jie padeda išsaugoti ir pagerinti tolimesnius santykius tarp ginčo šalių. Pasakojamasis mediacijos stilius, verslo ginčų mediacijoje mažiausiai pritaikomas. Nemokumo ginčiuose, dėl teisinių aspektų, ekspertinės nuomonės ir ginčo sprendimo teisme perspektyvų sužinojimo poreikio efektyviausiais - vertinamasis mediacijos stilius. Transformacinis ir pasakojamasis mediacijos stiliai šios kategorijos ginčiuose nėra tinkamiausi, nes konfliktas kyla dėl finansinių išteklių, jų paskirstymo ir pan., čia nėra aktualus tolimesnių santykių išsaugojimas ir pagerinimas. Galimybė susitarti taikiai nemokumo ginčiuose (iškėlus bankroto bylą) priklauso ir nuo nemokumo administratoriaus, kuris, pagal dabar esantį teisinį reglamentavimą

³⁴⁶ *Supra note 31.*

³⁴⁷ Zaksaitė ir Garalevičius, *supra note 112, 73.*

neturi mediacijos žinių. Darbo autoriaus manymu, siekiant padidinti taikaus susitarimo galimybę šios kategorijos ginčiuose, tikslinga būtų numatyti, kad nemokumo administratoriui būtų privalomi mediacijos, įskaitant mediacijos stiliaus taikymą, kursai. Šeimos, verslo ir nemokumo ginčiuose, mediacijos stiliaus pasirinkimui ir taikymui įtakos daro mediacijos forma. Kai mediacija teisminė-priimtinesnis vertinamasis mediacijos stilius, kai neteisminė - būdingesnis kitų mediacijos stilių taikymas. Atsižvelgiant į išdėstytą, galima teigti, kad Taigi, kuo daugiau mediacijos stilių mediatorius yra įvaldęs, tuo labiau didėja galimybė padėti šalims išspręsti konfliktą, pritaikius jų atvejui tinkamiausią mediacijos stilių, ar mediacijos stilių kombinaciją.

IŠVADOS

Ginamieji teiginiai, pasitvirtino.

1. Mediacijos stilius - konkrečios ginčo situacijos, šalių interesų ir poreikių nulemtas mediatoriaus požiūris į mediaciją ir atitinkamas jo elgesys mediacijos eigoje, siekiant pagrindinio mediacijos tikslo – taikaus ginčo išsprendimo. Konkretaus mediacijos stiliaus pasirinkimas nulemia mediacijos proceso kryptį ir mediatoriaus vaidmenį, funkcijas, šalių procesinę padėtį. Tinkamo/netinkamo mediacijos stiliaus taikymas daro įtaką mediacijos rezultatui t.y. lemia mediacijos efektyvumą bei sukuria prielaidas šalių pasitenkinimui pačiu mediacijos procesu.

2. Teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės dėl mediacijos stilių rūšių ir klasifikacijos. Dauguma autorių pagrindiniais pripažįsta lengvinantįjį, vertinamąjį ir transformacinį mediacijos stilius. Dėl pasakojamojo mediacijos stiliaus, kaip pagrindinio - nesutariama. Pagrindiniu mediacijos stiliumi reikėtų laikyti mišrų mediacijos stilių, nes mediatoriai, priklausomai nuo įvairių kriterijų, siekdami nusistatytų proceso tikslų, kombinuoja kelis pagrindinius stilius. Populiariausia mediacijos stilius klasifikuoti pagal mediacijos proceso tikslą, mediatoriaus subjektyvias savybes, mediatoriaus vaidmens suvokimą, jo kontrolę procese.

3. Lengvinančiojo, transformacinio, pasakojamojo stilių privalumai yra šie: dėmesys šalių interesams, poreikiams, sprendimo autonomiškumas, šalių atsakomybė už jį, 3) sprendimo tvarumas, 4) tolimesnių ginčo šalių santykių išsaugojimas. Be šių privalumų lengvinantysis ir transformacinis pasižymi šalių savigarbos, pasitikėjimo sprendžiant konfliktus atkūrimu. Yra ir kitų teigiamų bruožų. Lengvinančiojo stiliaus atveju tai - tarpusavio supratimo išugdymas, komfortabilumo pojūtis. Transformacinio - ginčo šalių pokytis, moralinis augimas, ginčo išsprendimas iš esmės, ginčo šalių galios disbalanso išlyginimas, tarpusavio santykių pagerinimas. Pasakojamojo - ginčo šalių konflikto sąveikos sumažinimas, pasitikėjimo sukūrimas, kuris leidžia išlaikyti mediatoriaus neutralumą. Vertinamojo stiliaus privalumai: 1) nukreipimas į konkretų ginčo sprendimo būdą, 2) sprendimo, artimo tikėtinam teismo sprendimui priėmimas, 3) teisiškai pagrįsto ir įmanomo sprendimo priėmimas, 4) šalių savigarbos, pasitikėjimo sprendžiant konfliktus atkūrimas, 5) mažos laiko sąnaudos. Lengvinantysis, transformacinis ir pasakojamasis mediacijos stiliai turi šiuos trūkumus: 1) ilga trukmė, 2) ne visuomet pasiekiamas susitarimas, 3) priimtas susitarimas gali būti neįmanomas ar teisiškai nepagrįstas. Taip pat lengvinantysis stilius susiduria su mediatoriaus neutralumo grėsme, negalėjimu apsaugoti silpnesnės ginčo šalies, vengimu taikyti kitus mediacijos stilius. Transformacinio trūkumai: 1) grėsmė mediatoriui perimti proceso kontrolę iš ginčo šalių, 2) šališkumo silpnesnės šalies atžvilgiu grėsmė, 3) psichologinių žinių poreikis. Pasakojamojo trūkumas - mažos reikšmės faktams suteikimas. Vertinamojo stiliaus trūkumai: 1)

griežtumas, 2) mediacijos panašumas į teismo procesą, 3) mažas dėmesys šalių interesams, 4) pavojus mediatoriaus neutralumui, 5) spaudimo ir įtakos šalims grėsmė, 6) klaidingo vertinimo pavojus, 7) šalių iniciatyvos slopinimas, 8) teisinio išsilavinimo poreikis, 9) per didelis skubotumas, 10) sprendimo nepasižymėjimas tvarumu.

4. Mediacijos stiliaus pasirinkimui ir taikymui įtakos turi šie kriterijai (jų sąrašas nebaigtinis): 1) mediatoriaus išsilavinimas, 2) įgytos mediatoriaus profesinės kompetencijos, 3) asmeninės mediatoriaus savybės, 4) mediatoriaus požiūris, 5) kilusio ginčo kategorija, 6) vykdomos mediacijos rūšis, 6) ginčo šalių pobūdis, tarpusavio santykis 7) tai ar ginčo šalims atstovaujama, 8) ginčo šalių poreikiai, 9) ginčo šalių problemos suvokimas, 10) ginčo šalių įsitraukimas ir kt.

5. Šeimos ginčų mediacijoje efektyviausias - transformacinis mediacijos stilius, nes jis išlygina tarp ginčo šalių galios disbalansą, užtikrina ginčo išsprendimą iš esmės, pagerina ginčo šalių tarpusavio santykius ir taip sukuria prielaidas tolimesniam šalių bendravimui. Verslo ginčiuose, sprendžiant piniginius konfliktus tinkamiausias vertinamasis mediacijos stilius, nes verslininkams (dažnai atstovaujamiems atstovų) aktualūs teisiniai aspektai, ekspertinė nuomonė dėl jų ginčo perspektyvų teisme, bei greitas mediacijos procesas. Ginčams susijusiems su verslo santykiais veiksmingas bus transformacinis ir lengvinantysis mediacijos stiliai, nes jie padeda išsaugoti ir pagerinti tolimesnius santykius tarp ginčo šalių. Pasakojamasis mediacijos stilius, verslo ginčų mediacijoje mažiausiai pritaikomas. Nemokumo ginčiuose, dėl teisinių aspektų, ekspertinės nuomonės ir ginčo sprendimo teisme perspektyvų sužinojimo poreikio efektyviausiais - vertinamasis mediacijos stilius. Šeimos, verslo ir nemokumo ginčiuose, mediacijos stiliaus pasirinkimui ir taikymui įtakos daro mediacijos forma. Kai mediacija teisminė - priimtinesnis vertinamasis mediacijos stilius, kai neteisminė - būdingesnis kitų mediacijos stilių taikymas. Analizuojamos kategorijos ginčiuose, atsižvelgiant į kiekvieno mediacijos stiliaus ypatumus, trūkumus ir privalumus, bei kilusio ginčo specifiką, itin efektyvus būtų ne vieno kurio nors konkretaus mediacijos stiliaus, o jų kombinacijos taikymas.

PASIŪLYMAI

1. Kadangi privalomos šeimos mediacijos metu, valstybei ginčo šalims laiduojant tik keturių valandų iš valstybės biudžeto lėšų finansuojamą mediaciją, lengvinančiojo, transformacinio ir pasakojamojo mediacijos stiliaus taikymas apsunkinamas ar net tampa neįmanomu, egzistuojant didelei tikimybei sudaryti taikos sutartį, tikslinga didinti valstybės finansuojamos mediacijos trukmę. Tuo tikslu **įstatymų leidėjui** siūlytina pakeisti Mediacijos įstatymo 22 straipsnio 3 dalį išdėstant ją sekančiai:

„Privalomosios mediacijos paslaugos, už kurias apmokama iš valstybės biudžeto lėšų, gali būti teikiamos iki keturių valandų. Jeigu pasibaigus šiam laikui galutinis susitarimas dėl taikaus ginčo sprendimo dar nepasiektas, ginčo šalys gali toliau savanoriškai tęsti mediaciją ginčo šalių lėšomis. *Mediatoriui nustatius didelę taikaus ginčo sprendimo galimybę, jis gali pratęsti mediaciją dar iki keturių valandų.* Iš valstybės biudžeto lėšų taip pat apmokama už mediatoriaus pasirengimą mediacijai, kuris gali trukti iki vienos valandos, ir mediacijos rezultatų įforminimą, kuris gali trukti iki vienos valandos.“

2. Kadangi nemokumo administratoriaus kompetencija gali turėti įtakos taikos sutarties sudarymo galimybei nemokumo procedūrose, tačiau šis asmuo, skirtingai nei profesionalus mediatorius, neturi reikiamų žinių ir įgūdžių apie mediaciją, o taip pat ir apie taikytinus mediacijos stilius, **Nemokumo administratorių rūmams** siūlytina bankroto administratoriams rengti kursus apie mediaciją ir taikytinus mediacijos stilius.

3. Siekiant, kad mediatoriai pasirinktų veiksmingiausią mediacijos stilių ar jų derinį atskirose ginčų kategorijose, **Lietuvos mediatorių rūmams** siūlytina parengti mediatoriams adresuotus, gerosios praktikos, taikant mediacijos stilius, vadovus .

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. "Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas“, *Valstybės žinios* 31,1010 (2001).
2. „Lietuvos Respublikos įmonių restruktūrizavimo įstatymas“, *Valstybės žinios* 31, 1012 (2001).
3. „Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikomojo tarpininkavimo įstatymas“, *Valstybės žinios* 87,3462 (2008).
4. „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas,“ *Valstybės žinios*, 87-3462 (2008). (Nauja redakcija nuo 2019-01-01).
5. „Lietuvos Respublikos juridinių asmenų nemokumo įstatymas“, *TAR*, 10324 (2019).
6. „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo Nr. VIII-1029 2, 40, 44, 51, 56, 59, 67 ir 71 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 791 straipsniu įstatymas". *TAR*, 2018-12-28, Nr. 21856.
7. „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo Nr. X-1702 20 ir 21 straipsnių pakeitimo įstatymas", *TAR*, 2021-04-28, Nr. 8872.
8. „Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo Nr. X-1702 pakeitimo įstatymas". *TAR*, 2020-06-22, Nr. 13616.
9. „Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2018 m. gruodžio 31 d. Nr. 1R-289 įsakymas dėl Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymo įgyvendinimo", *TAR*, 2018-12-31, Nr. 21997.

Specialioji literatūra:

10. Albertstein, Michal. „Forms of Mediation and Law: Cultures of Dispute Resolution“. *Ohio State Journal on Dispute Resolution* 22, 2 (2007).
11. Atutienė, Eglė. „Verslo ginčų mediacija: teoriniai pagrindai ir taikymo ypatumai“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020).
12. Batra, Richi. „Providing Dispute Resolution Expertise to the Community“, *Dispute Resolution Magazine* 24 (2012-2013).
13. Benjamin, Robert, „The Risks Of Neutrality – Reconsidering The Term And Concept“ September 12, 2016, žiūrėta 2022 gegužės 27 d. <https://mediate.com/the-risks-of-neutrality-reconsidering-the-term-and-concept/>.
14. Bogdanoski, Tony „The ‘Neutral’ Mediator’s Perennial Dilemma: To Intervene or Not to Intervene?“, *QUT Law Review* 9, 1 (2009).

15. Boserup, Hans. „Micro Management in Mediation“ (Uppsala University, Doctoral thesis, monograph, Abstract, 2015), žiūrėta 2022 birželio 12 d. <https://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A767493&dswid=-4446>.
16. Brett M. Jeanne et al. „Mediator Style and Mediation Effectiveness,” *Negotiation Journal* 2 (1986).
17. Burgess, Heidi et al. „Transformative Approaches to Conflict“, *Conflict Research Consortium* (1997): 6. žiūrėta 2022 birželio 10 d. http://peacebuildingforlanguagelearners.pbworks.com/w/file/fetch/73357055/Burgess_Transformative%20Approaches%20to%20Conflict.pdf.
18. Bush, Robert A. Baruch and Folger, P. Joseph *The Promise of Mediation: The Transformative Approach to Conflict 2nd ed.* (San Francisco, 2004),
19. Camp,Carolynn Clark. „Mediating the Indissoluble Family: Mediator Style in Domestic Relations Cases“, *Brigham Young University Journal of Public Law* 26, 187 (2012).
20. Cohen E. Claudia et al. „A „Mediation style“ Inventory: Wat is „Style“ and Why Does It Matter?“, *Annual AFCC Conference New Orleans, LA* May 30 (2009), žiūrėta 2022 sausio 14 d. <https://www.slideshare.net/TiffanyHenderson/afcc-workshop-presentation-tbutts-and-cohen>.
21. Coltri, S. Laurie. *Conflict diagnosis and alternative dispute resolution*, (Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall, 2004).
22. Cominelli, Luigi and Lucchiari, Claudio. „Italian Mediators in Action: The Impact of Style and Attitude“, *Conflict Resolution Quarterly*, 35, 2 (2017).
23. Condlin, J. Robert. „The Curious Case of Transformative Dispute Resolution: an Unfortunate Marriage of Intransigence, Exclusivity, and Hype“, *Cardozo Journal of Conflict Resolution* 14, 3 (2013).
24. Cotter, Alison. Narrative approach to mediation, *Contemporary Mediation Practice – Celebrating 100 Years of Employment Mediation*, (2009): 10, žiūrėta 2022 gegužės 30 d. <https://thehub.swa.govt.nz/assets/documents/Contemporary%20Mediation%20Practice%20-%20Celebrating%20100%20Years%20of%20Employment%20Mediation.pdf#page=10>.
25. De Palo Giuseppe and Carmeli Sara. „Chapter 19 - Mediation in Continental Europe: A Meandering Path Toward Efficient Regulation“, Christopher Newmark and Anthony, *Butterworths Mediators on Mediation: Leading Mediator Perspectives on the Practice of Commercial Mediation*, (Monaghan, eds., Tottel, 2005).

26. Dirgėlienė, Irena, „Mediacija: kam muštis dėl apelsino, jei vienam reikia tik žievės, o kitam – sulčių“, žiūrėta 2022 sausio 4 d., <http://www.statybunaujienos.lt/naujiena/Mediacija-kam-mustis-del-apelsino-jei-vienam-reikia-tik-zieves-o-kitam-%E2%80%93-sulciu/1059>.
27. Eglė Atutienė, „Mediacijos taikymo galimybės verslo ginčiuose“, *Jurisprudencija* 25,1 (2018).
28. Ervasti, Kaijus. „Past, Present and Future of Mediation in Nordic Countries“, *Nordic Mediation Research* 4 (2018).
29. Etcheson, C. Steven. „Transformative Mediation; A New Current in the Mainstream“, *Policy studies journal* 6 (2005).
30. Exon, Susan Naus. „The Effects that Mediator Styles Impose on Neutrality and Impartiality Requirements of Mediation“ *University of San Francisco Law Review* 42, 3 (2008).
31. Folberg, Jay et al. *Divorce and Family Mediation– Models, Techniques, and Applications* (The Guildford Press, New York, London: 2004).
32. Foster, Adam. „Once Upon a Mediation The Role of Narrative in ADRB“, *Colorado Lawyer* 2019, 25 žiūrėta 2022 liepos 2 d.
33. Glaser, Tanya. „Summary of "The Mediation Process: Practical Strategies for Resolving Conflict“, žiūrėta 2021 sausio 8 d. <https://www.beyondintractability.org/bksum/moore-mediation>.
34. Hansen, Toran. „The Narrative Approach to Mediation“, 2003, žiūrėta 2022 gegužės 26 d. <https://www.mediate.com/articles/hansent.cfm>.
35. Hindmarsh, Steve. „Models of mediation, žiūrėta 2022 gegužės 25 d. <https://www.stevhindmarsh.co.uk/help-and-advice/models-of-mediation/>.
36. Howe, Keith. „Differing Styles and Models for Conduct of Mediations“, *Hearsay*, 20, (2007).
37. <http://old.gsu.by/biglib/GSU/%D0%A3%D0%9C%D0%9A/%D0%A4%D0%9F%D0%9F/%D0%91%D0%B0%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D1%8B%D0%B9%20%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81%20%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8.pdf>
38. Jayalath, Chandana. „An Appraisal on Solution Orientation in Mediatorial Efforts“, in Rameez, Rameezdee et. al. *Cost Management in a World Emerging from Adversity* (15th Pacific Association of Quantity Surveyors Congress 23 – 26 July 2011, Colombo, Sri Lanka).
39. Kaminskienė, Natalija „Verslo ginčų mediacija“ Iš *Mediatoriaus vadovas*. Metodinis leidinys (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019).

40. Kaminskienė, Natalija et.al. *Mediacija: vadovėlis*, (Mykolo Romerio universitetas, 2013).
41. Kaminskienė, Natalija. „Kiek trunka mediacija“ Iš *Mediatoriaus vadovas*. Metodinis leidinys (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019).
42. Kaminskienė, Natalija. „Teisminė mediacija Lietuvoje Quo vadis“, *Socialinis darbas* 9,1 (2010).
43. Karlonaitė-Balionienė, Laura. „Privalomosios mediacijos įgyvendinimo Lietuvoje praktinės problemos“ (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2021).
44. Kauffman, Nancy and Davis, Barbara. „What Type of Mediation Do You Need?“, *Dispute Resoution Journal*, 53,2 (1998).
45. Kenneth, M. Robert and Schiff Hardin. „Mediating the Evaluative-Facilitative Debate: Why Both Parties Are Wrong and a Proposal for Settlement“, *Loyola University Chicago Law Journal* 39,1 (2007).
46. Korsakovienė, Indrė „Mediatoriaus nešališkumo principas ir jo įgyvendinimas Lietuvoje“, *Teisinės minties šventė* (2022).
47. Kressel, Kenneth. *Mediation. The Handbook of Conflict Resolution*, (San Francisco: Jossey-Bass. 2000).
48. Lande, John. „Toward More Sophisticated Mediation Theory“ (University of Missouri School of Law, 2000), 322-223, žiūrėta 2022 sausio 20 d. <https://scholarship.law.missouri.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1271&context=facpubs>.
49. Levy, Nicole. „Comparing the 3 Major Styles of Mediation“ October 14, 2018, žiūrėta 2021 spalio 20 d. <https://madivorcemediators.com/comparing-the-3-major-styles-of-mediation/>.
50. Linden, Jon. „Mediation styles: The Purists vs. The „Toolkit““, žiūrėta 2022 gegužės 25 d. <https://www.mediate.com/articles/linden4.cfm>.
51. Mayer, Bernie. „Mediation: 50 Years of Creative Conflict“, *Family Court Review* 51,1 (2013).
52. Makhashvili, Levan. *EU Conflict Management and Mediation in Georgia and Moldova in 2004-2016 – Assessing and Explaining the Performance*, (Tbilisi, 2019), 56, žiūrėta 2022 sausio 19 d. https://press.tsu.ge/data/image_db_innova/%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%93%E1%83%98%E1%83%A1%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%A2%E1%83%90%E1%83%AA%E1%83%98%E1%83%9D%20%E1%83%9C%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%A0%E1%83%9D%E1%83%9B%E1%83%98%20-%20%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%90%E1%83%9C%20%E1%83%

- 9B%E1%83%90%E1%83%AE%E1%83%90%E1%83%A8%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%9A%E1%83%98.pdf.
53. Maželytė, Dalia. „Skatinamojo ir vertinamojo mediacijos stilių konkurencija verslo ginčų mediacijoje“, (magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2018).
 54. McDermott, E. Patrick and Obar, Ruth. „What’s Going On” in Mediation: an empirical analysis of the influence of a mediator’s style on party satisfaction and monetary benefit,“ *Harvard Negotiation Law Review* 9, 75 (2004).
 55. McDermott, E. Patrick et al., „Mediator Background, Style And Behavior: What You See And What You Get“, *ALSB Journal of Employment and Labor Law*, 15, 1 – 24 (2014).
 56. *Mediacija*. Gelbėkit vaikus, 6, žiūrėta 2022 birželio 16 d. <https://www.ukmerge.lt/uploads/Naujienos/Mediacijos%20leidinys.pdf>.
 57. Mikuckienė, Vilija. „Bankroto proceso samprata“, *Jurisprudencija* 7 ,109 (2008).
 58. Milašius, Tadas. „Mediacija kaip alternatyvus ginčų sprendimo būdas“, *Teisė*, 63 (2007).
 59. Norkus, Rimvydas. „Nemokumas ir jo sąvokos dualizmas Lietuvos teisėje: ar reikalinga teisinio reguliavimo reforma?“
 60. Nweke, Chuks Petrus. „A Case Study Investigating the Interpretation and Implementation of the Transformative Mediation Technique“ (Doctor Dissertation, Walden University 2011).
 61. Papa, J. Marta. *Secrets from the Divorce Whisperer: Saving Yourself, Your Money, and Your Children During Divorce Paperback*, (Balboa Press 2019).
 62. Parkinson. Lisa. *Family Mediation. Appropriate Dispute Resolution in a New Family Justice System* (Jordan Publishing Limited. 2011).
 63. Petrauskaitė, Raminta. „The role of the mediator during the mediation session“, *Akademinio jaunimo siekiai: ekonomikos, vadybos, teisės ir technologijų išvalgos* (XVIII-osios tarptautinės studentų mokslinės-metodinės konferencijos straipsnių rinkinys, 2021).
 64. Petrauskaitė, Raminta. „The role of the mediator during the mediation session“, *Akademinio jaunimo siekiai: ekonomikos, vadybos, teisės ir technologijų išvalgos* (XVIII-osios tarptautinės studentų mokslinės-metodinės konferencijos straipsnių rinkinys, 2021).
 65. Picard Cheryl and Kenneth R. Melchin. „Insight Mediation: A Learning-Centered Mediation Model“ *Negotiation Journal*,22 (2007).
 66. Plucińska-Nowak, Martyna. *Status i oblicza mediacji w społeczeństwie Polskim* (Poznań 2021).
 67. Posthuma, A. Richard et al. „Mediator Tactics and Sources of Conflicts: Facilitating and Inhibiting Effects“, žiūrėta 2021 sausio 8 d. <https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/12386142.pdf>.

68. Pružinska, Jana „Social and educational aspects of family mediation“, *Socialinis ugdymas*, 3, 35 (2013).
69. Rafti, Klodiana. „Family mediation: models of practice for family disputes“ *Proceedings of ADVED 2019- 5th International Conference on Advances in Education and Social Sciences*.
70. Ramiz, Aliyev Ramin. „History of Dispute Mediation and Evolution of Church Dispute Mediation“ (disertacija, Gandja State University, 2020), 16, žiūrėta 2021 sausio 4 d. https://www.academia.edu/44711937/History_of_Dispute_Mediation_and_Evolution_of_Church_Dispute_Mediation.
71. Ramos. Nuno Vladimiro Pereira. „Intercultural Competence in Conflict Mediation: A mixed-methods approach on training design and outcome assessment“, (Doctoral dissertation, Julho, 2016), žiūrėta 2022 sausio 19 d. https://repositorio.iscte-iul.pt/bitstream/10071/14589/1/PhD_Thesis_Nuno_Ramos_final.pdf.
72. Riskin L. Leonard. „Understanding Mediators' Orientations, Strategies, and Techniques: A Grid for the Perplexed“, 1 *Harv. Negot. L. Rev.* 7 (1996).
73. Robert A. Baruch and Joseph P. Folger, „Transformative Mediation“, *International Journal of Conflict Engagement and Resolution* 2, 62 (2014).
74. Roberts, Michael. „Choosing The Right Mediator: A Guide To Effective Mediation Styles“, žiūrėta 2021 sausio 8 d. <https://www.mediate.com/articles/roberts3.cfm>.
75. Sabau, Dana and Sandu, Ciprian, „Mediation: Styles Used in Cases Concerning Divorce“, *Conflict Studies Quarterly Issue* 12, July (2015).
76. Semanko, L. Reggie et al., „Mediator Style Fashionistas: What are Mediator Styles and Do They Matter to Mediators or Parties?“, *The McNair Scholars Journal*, (2017), žiūrėta 2021 sausio 6 d. <https://minds.wisconsin.edu/bitstream/handle/1793/77449/ReggieSemanko.docx?sequence=11&isAllowed=y>.
77. Shonk, Katie „Types of Mediation: Choose the Type Best Suited to Your Conflict. Various types of mediation are available to disputants who are seeking an efficient and relatively low-cost resolution to their conflict. Which one should you choose?, december 6th, 2021, žiūrėta 2021 sausio 8 d, <https://www.pon.harvard.edu/daily/mediation/types-meditation-choose-type-best-suited-conflict/>.
78. Sondaitė, Jolanta „Mediacijos stiliai“ Iš *Mediatoriaus vadovas*. Metodinis leidinys (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019).
79. Sondaitė, Jolanta „Mediacijos stilių lyginamoji analizė“, *Socialinis darbas* 3,2 (2004).

80. Sondaitė, Jolanta ir Čechavičienė, Aušra. „Teisėjų, dalyvavusių ir nedalyvavusių mediacijos apmokymo programose, požiūris į mediaciją. *Socialinis darbas* 7,2 (2008).
81. Spencer, David and Brogan, Michael. *Mediation law and practice*, (New York: Cambridge University Press, 2012), 174.
82. Spiroska, Elizabeta and Bimbilovski, Ivan. „Facilitative and evaluative mediation in civil law“ *Centrum* 5 (2016), 209.
83. Staff, Pon. „Using E-Mediation and Online Mediation Techniques for Conflict Resolution“, žiūrėta 2021 sausio 8 d. <https://www.pon.harvard.edu/daily/mediation/dispute-resolution-using-online-mediation/>
84. Stratton-Berkessel, Robyn. „How Narrative Mediation Promotes Respectful Relationships – John Winslade“, žiūrėta 2022 birželio 18 d. <https://positivitystrategist.org/narrative-mediation/>.
85. Štaraitė-Barsulienė, Gerda „Mediacijos notaro veikloje taikymo galimybės ir teisinio reguliavimo Lietuvoje tobulinimo kryptys“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2018).
86. Țereanu, Carmen and Quattrocolo, Alberto „Transformative mediation in healthcare organizations: a resource“, *Management in health*, 15, 1 (2011), žiūrėta 2022 birželio 20 d. <http://journal.managementinhealth.com/index.php/rms/article/view/171/487>.
87. *The Opinion of the European Consumer Law Group on Commission Proposal for a Directive on Mediation*. (ECLG/122/2004, November 2004), žiūrėta 2022 gegužės 27 d. https://www.europarl.europa.eu/comparl/juri/consultations/eclg_en.pdf.
88. Tvaronavičienė, Agnė. „Teisininko komentaras. Naudingiausia ginčus išspręsti taikiai“, žiūrėta 2022 liepos 2 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/law/teisininko-komentaras-naudingiausia-gincus-isspresti-taikiai.d?id=83357535>.
89. Tvaronavičienė, Agnė. „Savanoriškumo principas. Privaloma mediacija“, Iš *Mediatoriaus vadovas. Metodinis leidinys* (Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, 2019).
90. Umbreit, S. Mark. *The handbook of victim offender mediation: an essential guide to practice and research*, (San Francisco: Josey-bass inc. Publishers 2001).
91. Vindelov, Vibeke. *Reflexive Mediation: with a Sustainable Perspective Reprint Edition* (Djoef Publishing; Reprint edition 2012).
92. Von Feigenblatt, Otto, „Mediation for management: Dealing with Conflict in the Workplace“, *Innovaciones de Negocios* 18, 35 (2021).
93. Wall ,A. James and Dunne, C. Timothy. „Mediation Research: A Current Review“, *Negotiation Journal*. 28. 2 (2012) 2012.

94. Wall, James and Kressel, Kenneth. „Research on Mediator Style: A Summary and Some Research Suggestions“, *Negotiation and Conflict Management Research*, 5,4 (2012).
95. Wall, James et al. „Mediation: A Current Review and Theory Development“, *Journal of Conflict Resolution* 45,3 (2005).
96. Wall, Ray et al., „An investigation into the different styles of the lawyer and construction specialist when mediating construction disputes“, *International Journal of Law in the Built Environment* 8 (2) (2016).
97. Wels, A. Nancy. „The place of court-connected mediation in a democratic justice system“, *Journal of conflict resolution* 5,117 (2004).
98. Winslade, John M. „Mediation with a focus on discursive positioning“, *Conflict Resolution Quarterly Journal* 23,4 (2006).
99. Wood, John „Mediation Styles: Subjective Description of Mediators“, *Conflict Resolution Quarterly* 21,4 (2004).
100. Zaksaitė, Salomėja ir Garalevičius, Zigmās. „Teisminės ir neteisminės mediacijos šeimos ginčuose galimybės“, *Teisės problemos* 4,66 (2009).
101. Zumeta, Zena. „Styles of Mediation: Facilitative, Evaluative, and Transformative Mediation“ 2018, žiūrėta 2022 sausio 20 d. <https://www.mediate.com/articles/zumeta.cfm>.
102. Авдыев, Марат. „Многоликая медиация: техники и стили“, *Корпоративные стратегии*, 16, 9332 (2010).
103. Арпентьева, Мариям. „Медиация: современные представления и модели“, *Вестник Федерального института медиации*, 1, (2018).
104. Воспитанник, Ирина Владимировна et al. *Подготовка медиаторов для образовательных организаций ленинградской области. Учебно-методическое пособие* (Санкт-Петербург, 2019).
105. Гордийчук, Николай Валентинович и Паркинсон, Лиза „Семейная медиация“, *Вестник Федерального института медиации* 2 (2017).
106. Здрок, Оксана Николаевна. *Эвристический диалоговый практикум по тематике альтернативных способов разрешения споров, медиации, примирительных процедур : учеб.-метод. пособие* (Минск : БГУ, 2019).
107. Иванова, Евгения Николаевна. „Возможности медиации в восстановительном правосудии“, *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России* 4, 48 (2010).
108. Иванова, Евгения Николаевна. „Динамика директивности при обучении медиаторов“, *Вестник Санкт-Петербургского университета*, 17, 3 (2014).

109. Иванова, Евгения Николаевна. „Методы эффективной работы медиатора в разных сферах практики“, *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*, 4 (2015).
110. Игоревна, Андрианова Полина. „Философское основание нарративного подхода в медиации“, из *Современная наука и молодые учёные, сборник статей VII Международной научно-практической конференции* (Пенза, МЦНС Наука и просвещение, 2021).
111. Карягина, Оксана Владимировна. „Зарубежные модели медиации в современном российском праве: эффективность реализации“, *Юристъ – Правоведъ* (2011).
112. Кулапов, Дмитрий Сергеевич. „Виды медиации: теоретический аспект“, *Вестник Саратовской государственной юридической академии* 4, 99 (2014).
113. Пономарева, Ольга Сергеевна. „Роль Западной и Африканской моделей медиации в разрешении споров в Южно-Африканской Республике. Пробелы в российском законодательстве“. *Юридический журнал*, 6 (2016).
114. Чуприс, Алина Сергеевна. „Модели медиации в условиях образовательных учреждений“, *Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта* (2016)
115. Щекудова Светлана Сергеевна, Базовый курс медиации. Технологии проведения II ступень, (2019).
116. „Lietuvos Teismai. Veiklos rezultatai 2019 m.“ 43-44, <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2020/03/teismai2020.pdf>.
117. „A Party’s Guide to Colorado Court-Ordered Mediation“, 7, žiūrėta 2022 sausio 12 d. https://www.courts.state.co.us/userfiles/file/Administration/Planning_and_Analysis/Court%20Programs/ODR/Mediation%20Guide%20for%20Colorado%20Courts/APartyGuide.pdf.
118. „Ar visais atvejais dėl privalomosios mediacijos vykdymo būtina kreiptis į Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybą?“, žiūrėta 2022 birželio 30 d. <https://vgtp.lt/lt/naujienos/ar-visais-atvejais-del-privalomosios-mediacijos-vykdomo-butina-kreiptis-i-valstybes-garantuojamos-teisines-pagalbos-tarnyba.> „
119. „Europos mediatorių elgesio kodeksas“ žiūrėta 2022 birželio 15 d. http://www.vilniausarbitrazas.lt/lib/manage/upload/Europos_mediatoriu_C5%B3_elgesio_kodek.pdf
120. „Lietuvos Teismai. Veiklos rezultatai 2018 m.“ 41-42, žiūrėta: 2021 spalio 18 d. <https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2019/04/teismu-veiklos-rezultatai-2018-m.-patikslinta.pdf>.

121. „Lietuvos Teismai. Veiklos rezultatai 2020 m.“ 49-51, žiūrėta 2021 lapkričio 10 d.
<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2021/03/teismu-veiklos-ataskaita-2020.pdf>.
122. „Lietuvos Teismai. Veiklos rezultatai 2020 m.“ 49-51, žiūrėta 2021 lapkričio 10 d.
<https://www.teismai.lt/data/public/uploads/2021/03/teismu-veiklos-ataskaita-2020.pdf>.
123. „Maryland Program for Mediator Excellence. Mediation Descriptions“, May 19, 2010,
žiūrėta 2022 gegužės 25 d.
124. „Modelis“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2022 sausio 4 d.
<http://www.lkz.lt/?zodis=modelis&id=19067590000>
125. „Stilius“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2022 sausio 4 d.
<http://www.lkz.lt/?zodis=stilius&id=24209330000>.
126. „Storying professional identity. From an interview with John Winslade“, žiūrėta 2022
birželio 12 d. <https://dulwichcentre.com.au/articles-about-narrative-therapy/storying-professional-identity/>.
127. „Strategija“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2022 sausio 4 d.
<http://www.lkz.lt/?zodis=strategija&id=24220950000>
128. „Taktika“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2022 sausio 4 d.
<http://www.lkz.lt/?zodis=taktika&id=26005570000>.
129. „Technika“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2022 sausio 4 d.
<http://www.lkz.lt/?zodis=technika&id=26033590000>.
130. „The Effectiveness of Using Mediation in Selected Civil Law Disputes: A Meta-
Analysis“, žiūrėta 2022 gegužės 25 d.
131. „Tipas“, *Lietuvių kalbos žodynas*, žiūrėta 2022 sausio 4 d.
<http://www.lkz.lt/?zodis=tipas&id=26065690000>
132. „Understanding different mediation styles“, žiūrėta 2022 gegužės 26 d.
<https://osullivanmediation.com.au/understanding-different-mediation-styles/>.
133. „Нарративная медиация. Обзор работ Дж.Монка и Дж.Уинслэйда“, фрагмент
материала, опубликованного в №3 журнала *Постнеклассическая психология. Социальный конструкционизм и нарративный подход*, 2009), žiūrėta 2022 birželio 19 d.
<https://narribrus.wordpress.com/2009/01/30/mediation/>.

ANOTACIJA

Magistro baigiamuoju darbu siekiama išanalizuoti ir palyginti mediacijos stilių teorinius ir praktinius ypatumus, jų privalumus ir trūkumus, pasirinkimo ir taikymo specifiką šeimos, nemokumo ir verslo ginčiuose. Įgyvendinant šį tikslą, remiantis teisės aktais, moksline doktrina ir darbo autoriaus atlikta mediatorių apklausa nagrinėjama mediacijos stilių įvairovė, jų klasifikavimas, lyginami skirtingi mediacijos stiliai atkleidžiant jų ypatumus, privalumus ir trūkumus. Taip pat nagrinėjami mediacijos stilių pasirinkimo ir taikymo ypatumai bei mediacijos stilių specifika šeimos, nemokumo ir verslo ginčiuose.

Reikšminiai žodžiai: mediacija, stiliai, palyginimas, specifika.

ANNOTATION

The aim of the Master's thesis is to analyse and compare the theoretical and practical peculiarities of mediation styles, their advantages and disadvantages, the specificity of their choice and application in family, insolvency and business disputes. In order to achieve this aim, basing on legislation, scientific doctrine and a survey of mediators conducted by the author of the thesis, the diversity of mediation styles, their classification is analysed, different mediation styles are compared by identifying their peculiarities, advantages and disadvantages. The thesis also analyses the peculiarities of the choice and application of mediation styles and the specificity of mediation styles in family, insolvency and business disputes.

Key words: mediation, styles, comparison, specificity.

SANTRAUKA

Pastaraisiais metais Lietuvoje mediacija, pasižymi intensyvia plėtra. Atsižvelgiant į įstatymo leidėjo pastangas skatinti mediaciją, šio instituto taikymas Lietuvoje populiarėja, taip pat auga ir mediatoriaus vaidmuo šiame procese. Mediatorius padeda šalims jų tarpusavio bendravime, todėl ypač reikšmingas tampa jo pasirinktas ir taikomas mediacijos stilius. Kuo platesnę mediacijos stilių įvairovę žino ir yra įsisavinęs mediatorius, tuo didesnis jo profesionalumas ir galimybės, pritaikius reikiamą stilių ar kelių stilių kombinaciją, šalių bendravimą pakreipti produktyvaus ir taikaus ginčo išsprendimo linkme. Atliekamo tyrimo tikslas – išanalizuoti ir palyginti mediacijos stilių teorinius ir praktinius ypatumus, jų privalumus ir trūkumus, pasirinkimo ir taikymo specifiką šeimos, nemokumo ir verslo ginčiuose. Darbas originalus dėl atliekamos sisteminės mediacijos stilių teorinės ir praktinės (ekspertų apklausa) analizės ir palyginimo atskirų kategorijų ginčiuose.

Ginamieji teiginiai, kad: tinkamo mediacijos stiliaus pasirinkimas ir taikymas tiesiogiai susijęs su taikaus ginčo išsprendimo rezultatu; kuo daugiau mediacijos stilių mediatorius yra įvaldęs, tuo labiau didėja galimybė padėti šalims išspręsti konfliktą, pritaikius jų atvejui tinkamiausią mediacijos stilių; šeimos, verslo ir nemokumo ginčiuose taikaus ginčo išsprendimo pasiekti padeda skirtingi mediacijos stiliai, pasitvirtino.

Tyrimas atskleidė, kad pagrindiniu mediacijos stiliumi reikėtų laikyti mišrų mediacijos stilių. Visi mediacijos stiliai turi ir privalumų. Mediacijos stiliaus pasirinkimui ir taikymui įtakos turi mediatoriaus išsilavinimas, profesinės kompetencijos, asmeninės savybės, jo požiūris, kilusio ginčo kategorija, vykdomos mediacijos rūšis, ginčo šalių pobūdis, tarpusavio santykis ir pan. Šeimos ginčų mediacijoje efektyviausias – transformacinis, verslo ginčiuose ir nemokumo ginčiuose – vertinamasis mediacijos stilius. Šeimos, verslo ir nemokumo ginčiuose, mediacijos stiliaus pasirinkimui ir taikymui įtakos daro mediacijos forma. Visgi šeimos, verslo ir nemokumo ginčiuose efektyviausias sprendimas būtų ne vieno stiliaus, o jų kombinacijos taikymas.

Atsižvelgiant į tyrimo rezultatus siūlomi Mediacijos įstatymo 22 straipsnio 3 dalies pakeitimai, bei kursų bankroto administratoriams apie mediaciją ir taikytinus mediacijos stilius, rengimas.

SUMMARY

Mediation in Lithuania has developed intensively in recent years. Taking into account the legislator's efforts to promote mediation, the use of this institute in Lithuania is gaining popularity and the role of the mediator in this process is also growing. The mediator assists the parties in their communication, which makes the style of mediation chosen and applied by the mediator particularly important. The wider the range of mediation styles that a mediator knows and has mastered, the greater the mediator's professionalism and the greater his/her ability to move the parties' communication in the direction of a productive and peaceful settlement of the dispute by applying the appropriate style or a combination of several styles. The aim of the present study is to analyse and compare the theoretical and practical peculiarities of mediation styles, their advantages and disadvantages, the specificity of their choice and application in family, insolvency and business disputes. The thesis is original because of its systematic theoretical and practical (survey of experts) analysis and comparison of mediation styles in different categories of disputes.

The statements to be defended that: the choice and application of the appropriate mediation style is directly related to the outcome of a peaceful settlement; the more mediation styles a mediator has mastered, the more likely it is that he/she will be able to help the parties to resolve their conflict by applying the most appropriate mediation style for the case; and that, in the case of family, business and insolvency disputes, different mediation styles contribute to the achievement of a peaceful settlement of disputes, have been confirmed.

The study showed that it should be considered that the main style of mediation is a mixed mediation style. All mediation styles have their advantages. The choice and application of a mediation style is influenced by the mediator's education, professional competences, personal qualities, his/her attitude, the category of the dispute, the type of mediation being conducted, the nature of the parties to the dispute, the relationship between the parties, etc. The most effective style of mediation in family disputes is transformative mediation while in business disputes and in insolvency disputes – evaluative mediation. In family, business and insolvency disputes, the choice and application of the mediation style is influenced by the form of mediation. However, in family, business and insolvency disputes, the most effective solution would be to use a combination of styles rather than a single style.

Based on the results of the study, amendments to Article 22(3) of the Law on Mediation are proposed, as well as the development of courses for trustees in bankruptcy on mediation and the applicable mediation styles.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2023-05-12

Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Privatinės teisės instituto Mediacijos studijų programos studentas Dovydas Datenis patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Mediacijos stiliai: lyginamoji analizė“ :

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų

metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.